

מאיר הזויים זולק א'

	הנהגת אדם בבקר	(כב)
1	דין השכמת הבוקר	א
9	דין לבישת בגדים	ב
12	הנהגת בית הכסא	ג
19	נטילת ידיים	ד
30	כוונת הברכות	ה
31	אשר יצר ואלקי נשמה	ו
33	עוד באשר יצר	ז
36		מלואים

סימן א – דין השכמת הבוקר, ובו ט' סעיפים:

(ד ע"א)

(א) איתגבר כארי¹ לעמוד בבוקר (א) לעבודת בוראו, ישיהא הוא מעורר (ב) השחר². הגה: יעכ"פ ללא יאחר זמן התפלה (ג) שזכור מתפלל³. הגה: קויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים עז ח), הוא כלל גדול בתורה וזמנעות (ד) הלדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי יאין יציבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לזכו דביתו, כיציבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבור והכחצת פיו כלאו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו צמוצב

Commented [O1]: ב הערה לבדוק א', עז

¹ לשון הטור: ואמר גבור כארי כנגד הלב כי הגבורה בעבודת הבורא יתברך היא בלב ואמר שתחזק לבך בעבודתו, ע"כ, ועיי"ש שזה בנוי על המשנה באבות (פ"ה מ"כ), וצ"ע שכן מובא שם עוד ג' דברים: @לא כסדר@א', עז כנמר, שתעיז פניך כנגד המלעיגין ואל תמנע מלעשות המצוה, והוא מובא ברמ"א. ב', וקל כנשר, שתעצים עיניך מראות ברע כי היא תחלת העבירה שהעין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרין. ג', רץ כצבי כנגד הרגלים שרגליך לטוב ירוצו (עי' לקמן סי' צ ס"ב), ע"כ. עיקר גבורה כנגד היצירה שאמרו איזה גבור וכו' ואמר כארי כי טבע הארי אשר אין לו יראה משום בריה כמ"ש מקולם לא יחת כו' כן לא יעלה על האדם מורא יצרו אף שהוא תקיף ממנו (ט"ז), לא בכח יגבר איש, רצה לומר כי צריך לעזר ה' רק שיהא האדם המתחיל, ואמר "כארי", אף שהוא מיותר לכאורה, אלא מה ארי לא יחת מפני רועים וכמה בני אדם אף שיודע שבני אדם תקיפים ממנו מ"מ טבעו שלא יחת, כן האדם יתגבר ויהיה עז בטבע (מ"ז). כתבו אחרונים (עולת תמיד סק"א) בשם הזוהר (ח"א עב ע"א – הוב"ד במלואים אות (א)). אל יאמר אדם הנני שוכב במטתי ואלמוד, אלא צריך לעמוד וילבש המלבושים, משום הכון לקראת אלהיך ישראל (עמוס ד, יב), ואם אפשר לו שיקום על רגליו כדי שלא יבא לידי שינה, טוב מאוד וכו'. עוד האריך ראשית חכמה (בשער הקדושה פ"ז) ושל"ה (חולין, סוף דרך חיים ד"ה וצריך האדם) ושאר ספרי מוסר בגודל מצות קימת חצות לילה ובעונש המבטלו עי"ש. עוד כתבו (בלבנת הספיר) דקאים בחצות למיגרס, יעסוק בתורה שבעל פה (א"ר סק"א).

² לשון הירושלמי: "אעירה שחר" אנה הוינא מעורר שחרה לא הוה מעורר לי. פי' אני הייתי מעורר את השחר, והשחר לא היה מעורר אותי. ועי' ברכות ג ע"ב, ד ע"א ורש"י שם ד"ה אעירה שחר, שזה מדבר על לקום בחצות ולא לפני עלות השחר. ועי' ט"ז שפי' מצינו אדם מקדש את עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה וכן הוא לענין התעוררות, שיש ב' מיני התעוררות שתחלה מתעורר מלמטה ואח"כ בא עליו התעוררות העליון לסייע לו, ועי' ז שיבח דוד את עצמו שהיה במעלה כל כך שהתעוררות שלו מלמטה גדולה כל כך שאין צריך לסיוע התעוררות של מעלה ועל כן אמר "אני מעיר השחר" וכו' ומעלה זאת אינה אלא לדוד וכיוצא בו, אבל אנו וכיוצא בנו, הלואי שנזכה להתעוררות מלמטה כדי שיבא אח"כ מלמעלה, ע"כ לא זכר הש"ע רק שיתגבר לזה [ולא "ואין השחר מעיר אותו" – מ"ז] שלכל הפחות יהא מעורר השחר אף שלא יזכה למעלה השניה שזכרנו, ע"כ. ולפי זה מובן, שכן דוד היה קם בחצות, ולא כתוב כן בשו"ע אלא רק לפני עלות (מ"ז).

עי' ט"ז אה"ע סי' כה סק"א: כתב הרמב"ם על פסוק בכל דרכיך דעהו דהיינו מי שאוכל ושותה ומעדן נפשו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת הש"ת יש לו שכר כמו שמתענה ודברים אלו אסמכתא אקרא שוא לכם משכימי קום וכו' דהיינו שיש ת"ח מנודדין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה ויש ת"ח שישנים הרבה כדי שיהיה להם כח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה ובאמת יכול ללמוד בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשני שעות ובודאי שניהם יש להם שכר בשוה על כן אמר שוא לכם דהיינו בחנם לכם שאתם מצטערים ומשכימים בבוקר ומאחרי שבת בלילה וממעטים שנתם זה בחנם כי כן יתן ה' לידידו שינה דהיינו מי שישן הרבה כדי שיחזק מוחו בתורה נותן לו הקדוש ברוך הוא חלקו בתורה כמו אותו שממעט בשניה ומצטער עצמו כי הכל הולך אחר המחשבה.

³ לשון הטור: ואם אינו יכול להשכים קודם אור הבוקר מכל מקום התפלה אשר היא מועד לכל חי אל יאחר אותה.

מאיר הזויים זולק א'

המלך⁴. כ"ש כשיקום האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש צדק הוא, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה צמעשיו, כמו שנאמר: אם יסתר איש זמסתרים ואני לא אראנו נאם ה' (ירמיה כג, כד), מיד יגיע אליו היראה וד' ע"ב) וההכנעה צפחה השי"ת ובושתו ממנו תמיד⁵. ואלה יתבייש (ה) מפני בני אדם (ו) המלעגים עליו צעזות השי"ת. (ז) גם בהאנע לכת⁶ וצ'כבו⁷ על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב, ומיד שיעור משנתו יקום (ח) בזריות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה:

Commented [O2]: ל בדוק הערה של מקור הרמ"א

משנה ברורה

(א) לעבודת בוראו - כי לכך נברא האדם כמו שאמר הכתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'⁹. ואף [א] אם ישיאנו יצרו בחורף לומר איך תעמוד בבוקר כי הקור גדול או ישיאנו בקיץ לומר איך תעמוד ממטח ועדיין לא שבעת משנתך יתגבר עליו¹⁰ ואל ישמע לו ויחשוב בנפשו¹¹ אלו היה נצרך לעמוד לשרת לפני מלך בשר ודם כמה היה זהיר וזריז לעמוד בהשכמה להכין עצמו לעבודתו כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

(ב) השחר - בשל"ה (חולין, דרך חיים ד"ה ועתה ארשום)¹² כתב סוד לחבר יום ולילה בתורה או בתפלה הן בבוקר הן בערב¹³. וומיד כשיתעורר משנתו ואינו רוצה לישן יטול ידיו אף שנשאר מושכב. ומכ"ש שלא ילך ד' אמות בלי נטילת ידים. וצריך מאד ליזהר בזה. ובזוה"ק [ב] מפליג עבור זה בענשו למאד כי הוא משהה על עצמו רוח הטומאה. [ג] ומ"מ חלילה לעבור שום איסור עבור חסרון נט"י כגון לעצור עצמו מלהשתין עיי"ז¹⁵, או ליקח מים שהכין חברו עבור עצמו, אם לא שברור לו שיתן תיכף תמורתם אחרים¹⁶ ויש שנכשלין בזה. אם אירע שהמים רחוקים ואין לו מי שיקרבם אליו, נהגו קצת מבעלי הנפש שהולכים פחות פחות מד"א וכתב השערי תשובה ע"ז דלא נהירא דעדיף יותר שילכו במרוצה שלא להשהות רוח רעה על ידיו. י"א דלענין זה אמרינן כולא ביתא כד' אמות דמי אבל [ד] אין לסמוך על זה כי אם בשעת הדחק¹⁷. אם אירע כשמשכים בלילה שאין לו מים ליטול ידיו ג"פ כראוי להעביר רוח הטומאה, אעפ"כ¹⁸ [ה] חלילה לו לבטל מדברי

⁴ המשך לשון המורה נבוכים: ומפני זה מי שיבחר בשלמות האנושי ושיהיה איש האלהים באמת, יעור משינתו וידע שהמלך הגדול המחופף עליו והדבק עמו תמיד הוא גדול מכל מלך בשר וכו'.

⁵ המשך המורה נבוכים: ודע כי כאשר ידעו זה השלמים, תגיע אליהם מן היראה והכניעה ופחד השם ויראתו ובשתם ממנו, בדרכים אמתיים לא דמיוניים, מה ששם צפונותיהם עם נשותיהם ובבית המרחץ, כנגליהם עם שאר בני אדם, כמו שתמצא מנהג חכמינו המפורסמים עם נשותיהם מגלה טפח ומכסה טפח, ואמרו ג"כ אי זה צנוע זה הנפנה בלילה כדרך שנפנה ביום.

⁶ כאן חוזר לפירוש המשנה עי' לעיל הערה 1.

⁷ עי' לעיל הערה 5, והוא הכתוב בהגרא"א סק"ג סוכה מט ע"ב הגיד לך אדם וכו', ור"ל אף שלא יבוש מכל מקום כל מה שיעשה בהצנע עדיף.

⁸ עי' לעיל הערה 4.

⁹ עי' לבוש סק"א: להיות דבר ידוע ומפורסם ומורגל בפי כל חכמי האמת, כי תכלית כוונת השם יתברך בבריאת עולמו היה בעבור האדם, שלכך היה האדם אחרון בבריאה, כי סוף המעשה הוא תחלת המחשבה, ותכלית בריאת האדם הוא שיעבוד את בוראו, וזה דבר ידוע ומפורסם אינו מן הצורך להאריך בראיות. לכן מחוייב ומוטל על כל אדם לעשות כל מעשיו וכל מחשבותיו לעבוד את השם יתברך בכל מאמצי כחו.

¹⁰ כאן המ"ב מדלג על דברי הטור, שזה מובאים לקמן בשו"ע.

¹¹ לשון הטור: בלבו אילו היה בעבודת מלך בשר ודם וציוהו להשכים באור הבוקר לעבודתו (ט)היה זהיר וזריז לעמוד לעבודתו כאשר ציוהו.

¹² ז"ל: צריך לקשר הכנסת לילה ביציאת היום שעבר בעבודת השם יתברך בדבר מצוה או עסק התורה, וכן יציאת הלילה בהכנסת היום. ודבר זה מבואר בזהר (ח"ג דף קע"ז ע"ב - הוב"ד במלואים אות (ב), ע"כ. לענ"ד לא ראיתי רמז לדברי השל"ה בזהר, ואין בזה אלא מידת חסידות. ועי' לקמן הערה 169.

¹³ מג"א סק"א. וצ"ע למה זה כאן, וגם למה הוא שינה מלשון השל"ה, שכן כתוב בשל"ה מצוה, והוא כתב תפילה.

¹⁴ עי' באר היטב סק"ב: כתב בספר תולעת יעקב (עי' מלואים אות (ג)) איתא בזוהר ההולך שחרי"ת ד' אמות ולא נטל ידיו חייב מיתה ע"כ. ותמה הב"ח על רבינו ב"י שלא כתבו. ונראה משום דרובא אין יכולין לזהר בכך ומוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין. ועי' שע"ת שהביא ברכ"י (סק"א) שכתב דבזוהר שלפנינו ליתא, אך בזוהר כת"י דף י' איתא שכ' ועל דא אתחייב מיתה לשמים וכתב שצריך ליטול ידיו אף על פי שאינו רוצה לקום.

אמנם אני לא ראיתי שום רמז, לא בזהר ולא באריז"ל בענין ד' אמות, ולא למיתה בידי שמים, ובין כה נ"ל שהכל היא רק מידת חסידות. וגם צ"ע למה זה מובא כאן ולא במקומו לקמן ריש סי' ד.

¹⁵ עי' לקמן סי' ג ס"ז.

¹⁶ איך הוטל איסור גזל כזו, אולי שידוע שלא מקפיד וצ"ע.

¹⁷ עי' לעיל הערה 14.

¹⁸ עי' לקמן סי' ד סק"א וכן סק"ז, וצ"ע אם צריכים להביא את זה מהגר"ז.

מאיר הזויים זולק א'

תורה משום זה עד שיאיר היום, אלא יטול מעט או ינקה ידיו בכל מידי דמנקי, ויברך וילמוד כדון התלמוד והפוסקים:

(ג) שהצבור מתפללין - היינו אעפ"י [19] שלא יעבור זמן תפלה מ"מ מצוה עם הצבור ועיין לקמן סוף סק"ט²⁰:

(ד) הצדיקים - דהיינו שיצייר בנפשו תמיד איך שהוא עומד לפני ה' ית' כי הקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו. וכתבו בשם האר"י ז"ל שיצייר שם הוי"ה תמיד נגד עיניו בניקוד יראה כזה יְהוָה וזהו סוד שויתי ה' לנגדי תמיד וזה תועלת גדול לענין היראה²¹. ויש שהיו רגילין מחמת זה לעשות מנורות של קלף מצויירים להניח בסידורים וכתבים בהם שויתי ה' וגו', בן ד' אותיות ושאר שמות ומנורה כזה היתה נקראת בשם שויתי²³. והטעם הוא בכדי שיהיה נזכר שלא לשיח שיחה בטלה בתוך התפלה מאימת השם וכתב בש"ת²⁴ בשם התבואת שור שראוי לאזור חיל לבטל המנהג כי ע"פ הרוב אינם משמרים את הקלף כראוי ותשתכנה בראש כל חצות וגם כמה פעמים בא לידי מחיקת השם. ונראה דבמנורות הגדולות המצויירות על קלף שקובעים בבה"כ לפני העמוד תחת טבלא של זכוכית שאין שייך בזה טעם הנ"ל לית לן בה עכ"ל. והקובעין בעמוד בלא טבלא יש למחות בידם כי ע"י הנרות שקובעין בעמוד בא ברוב העתים לידי מחיקת השם ח"ו: (ה) מפני בני אדם - ועכ"פ לא יתקוטט עמהם²⁵ מפני שמדת העזות מגונה מאד ואין ראוי להשתמש ממנה כלל אפילו בעבודת הש"י כי יקנה קנין בנפשו להיות עז אפילו שלא במקום עבודתו ית' (ב"י) ועיין בבה"ל:

(ו) המלעיגים עליו - וכן [ז] אם הוא אדם בינוני עומד במקום גדולים לא יתבייש מהם ללמוד ולעשות המצוה אך אם אפשר לו לעשות המצוה שלא בפניהם טוב יותר. [ח²⁶] ומיהו בפני בינונים שילמדו ממנו י"ל טוב יותר לעשות בפניהם שילמדו ממנו לעשות כמעשהו. אך יכוין לבו לש"ש ולא להתפאר חלילה²⁸:

(ז) גם בהצנע לכת - ר"ל אף [ט²⁹] בשעה שהוא בכיתו בהצנע ג"כ יהיה לכתו עם ה' אלהיו וכמו שמסיים והולך³⁰:

(ח) בזריות - לאו דוקא אלא ישהה מעט ולא יעמוד פתאום כי זה מזיק לגוף [גיטין דף ע"א³¹]. טוב [י] לומר תיכף בקומו מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתו בחמלה רבה אמונתך³².

Commented [O3]:

Commented [O4]: ?

¹⁹ מ"ז סק"ב.

²⁰ ועי' לקמן סי' צ ס"ט שיש מעלה להתפלל בזמן שהצבור מתפללים, אפילו אם אינו מתפלל איתם (רע"א).

²¹ באר היטב, וצ"ע למה נשמט בשע"צ. וז"ל: טוב לאדם שיצייר אותיות הויה נגד פניו בניקוד יראה יהוה וז"ס שויתי ה' לנגדי תמיד וזהו הגורם להביא יראה גדולה בלב אדם ולזכך נפש הטהורה (פע"ח פג ע"ג). אבל נ"ל שזה מעלה דווקא למקובלים וצ"ע למה מובא כאן.

ועי' שער רוק"ק נ ע"ב: שיש ג' יחודים אשר יכוין בהם האדם תמיד, א' הוא הנ"ל. הב': יכוין האדם תמיד, איך הוא נברא ונעשה בצלם אלה"ם. והענין הוא, כי הנה יש באדם התחתון פנימיות וחצוניות. וכדוגמתו באדם העליון. והנה הפנימיות הם המוחין. החצוניות הוא בשר האדם. והנה בבחי' המוחין המתפשטים בכל הגוף כנודע, הוא רמוז צלם ההו"ה.

ג', ראוי לאדם תמיד לכוין ולהעריך את עצמו כאלו הוא מדור וכסא אל האצ"י הקדוש. כי הנה כתיב ויברא אלה"ם את האדם בצלמו, (שם) וכתוב כי בצלם אלה"ם עשה את האדם (בראשית ט'). ובפרט בזמן שהאדם מתפלל הוא יותר ראוי ומוכרח שיכוין בכך. והרי אין יחודים אלא למקובלים גדולים ומאד צ"ע.

²² שע"ת.

²³ יש לשים לב, שבשעה"כ יד ע"ב בין תפילת השחר ג' לקדיש מסביר כל הענין של הציור של המנורה, שהוא נגד מגפה, ולא נוגע לאנשים פשוטים, ואינו בכלל הכוונות אלא הוא בכלל יחודים, וצ"ע למה מובא שם, ואפילו צדיקים אין שום תועלת ללא כוונה הנכונה בו, ולכן זה אין לו שום ענין.

²⁴ צ"ע למה זה לא מובא בשע"צ.

²⁵ לשון הב"י שלא לדבר דברי עזות כנגד המלעיגים, ועי' לבוש סק"א: ר"ל שאינו צריך להעיז פניו נגד המלעיגים לבזות אותם בדברי עזות מפני הלעגתם, ע"כ. אבל עי' לעיל הערה 1 שעיקר העזות הוא לעשות המצוה. ועי' א"א סק"ב: שדברי הלבוש מסבירים ה"גם" בלשון הרמ"א, אבל הוא ממשיך: ולי נראה מלת "גם" הכי פירושו בוודאי אם אפשר לעשות עבודת בוראו בצנעה ולא בפני המלעיגים או בפני חשובים גדולים טוב יותר, ומיהו בפני בינונים שילמדו ממנו י"ל טוב לעשות בפניהם שילמדו ממנו לעשות כמוהו.

²⁶ א"א סק"ב.

²⁷ מכאן לא מצאתי מקור.

²⁸ עי' לקמן (סי' סג סק"ו) בענין מתאי מותר להחמיר על עצמו וכו'.

²⁹ לבדוק אם זה מג"א?

³⁰ עי' לעיל הערה 5.

³¹ מג"א, וצ"ע למה לא מובא בשע"צ.

מאיר הזויים זולק א'

[יא³³] ותיבת בחמלה יהיה באתנחתא ורבה אמונתך בלי הפסק והוא מן הכתוב חדשים לבקרים וגו' שהקב"ה מקיים אמונתו להחזיר נשמות המופקדים בבורק. וא"צ לזה נט"י ואף אם ידיו מטונפות כי אין מזכיר בזה הנוסח לא שם ולא כינוי³⁴ ומ"מ ללמוד [יב] נראה דאסור קודם שנטל ידי³⁵ ובלא"ה אסור קודם ברכת התורה ועיין לעיל סוף סק"ב:

ביאור הלכה

* שיהא הוא מעורר השחר - נכון מאד ליהזר לומר קודם כל ג' תפלות הודאת היה"ר המבואר בירושלמי פ' תפלת השחר³⁶ דהיינו בשחרית מודה אני לפניך ד' או"א שהוצאתני מאפלה לאורה. ובמנחה מודה אני וכו' שכשם שזיכיתי לראות כשהחמה במזרח כך זכיתי לראותה במערב. בערבית יה"ר כו' כשם שהייתי באפילה והוצאתני לאורה כן תוציאני מאפילה לאורה:

* הוא כלל גדול בתורה וכו' - הרוצה לקיים שויתי כראוי יזדרז לקיים מה שנכתוב בשם ספר החינוך ומפני גודל חביבותם העתיקום כמה גדולים בספריהם וז"ל החינוך [בהקדמתו ובסימן כ"ה כ"ו תי"ז תי"ח תל"ב תפ"ז] שש מצות חיובן תמיד לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מ"ע ואין קץ למתן שכר המצות ואלו הם. א) להאמין שיש אלוה אחד בעולם שהמציא כל הנמצאות ומחפצו ורצונו הוא כל מה שהוא עכשיו ושהיה ושהיה לעדי עד ושהוא הוציאנו ממצרים ונתן לנו התורה וזהו מ"ע דכתיב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וגו' ופירושו תדעו ותאמינו שיש לעולם אלוה המשגיח שהרי הוצאתיך מארץ מצרים. ב) שלא נאמין בשום אלהים זולתו שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ואפילו מודה שהקב"ה שולט על הכל רק שידמה בדעתו שמסר הנהגת העולם למלאך או לכוכב ה"ז מודה בע"ז ועובר על לא יהיה לך אלהים אחרים על פני אלא יאמין שהקב"ה בעצמו ובכבודו משגיח בכל העולמות ואין לשום נברא כח לעשות דבר בלתי רצונו ולכן נקרא הקדוש ברוך הוא אלהי האלהים. ג) לייחדו שנא' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ופירושו שמע ישראל ודע כי ה' שהוה את הכל ברצונו והוא אלהינו המשגיח בכל העולמות הוא ה' אחד בלי שום שיתוף. ד). לאהוב המקום ב"ה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך וגו' וכיצד יגיע האדם לאהבה הוא ע"י התורה וכדאיתא בספרי לפי שנאמר ואהבת את ה' אלהיך ויהי הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם כלומר שע"י ההתבוננות בתורה יכיר את גדולתו של הקדוש ברוך הוא שאין לו ערך ולא קץ ותתיישב האהבה בלבו בהכרח. וענין המצוה שיראה האדם להשיג כל מגמתו וכל מחשבתו אחר אהבת הש"י ויעריך בלבו כי כל מה שיש בעולם מעושר ובנים וכבוד הכל הוא כאין נגד אהבתו ית' וייגע תמיד בבקשת חכמת התורה למען ישיג ידיעה בה'. והקובע את מחשבתו בעניינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לש"ש רק להתענג ולהשיג כבוד ביטל עשה זו ועונשו גדול. ה). להיות יראת הש"י על פניו תמיד לבלתי יחטא וע"ז נאמר את ה' אלהיך תירא ומי שבא דבר עבירה לידו חייב להעיר רוחו ולתת אל לבו באותו הפרק שהקב"ה משגיח בכל מעשי בני אדם אף אם יהיו במחשך מעשיהם וישיב להם נקם לפי רוע המעשה וכדכתיב אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' וגו'. ו). שלא נתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם וגו' ואמרו חכמים אחרי לבבכם זו אפיקורסות ואחרי עיניכם זו זנות ובכלל אפיקורסות הוא כל מחשבות זרות שהם היפך דעת התורה ובכלל זנות הוא מי שהוא רודף אחר תאות העולם מבלי שיכוין בהם כלל לכוונה טובה כלומר שלא יעשה אותם כדי שיעמוד בריא ויוכל להשתדל בעבודת בוראו רק כוונתו תמיד להרבות תענוגים גדולים לנפשו. כ"ז לקטתי מלשונו הנחמד בקצרה וקילורין הם לעינים ואשרי המקיימם כראוי ועיין בח"א כלל א' שהאריך ג"כ בהם³⁷:

³² זה מג"א סי' ד סק"ח, זה עוד ענין יפה, אבל שיהיה בשו"ע קשה למה, הרי זה בן דורו של האריז"ל ואין לו מקור בחז"ל וכו'. ובפרט שאין מקום להדגיש שנשים יגידו בלשון נקבה, או שכן או שלא.

³³ בשם הבית אפרים.

³⁴ צ"ע איפה עיקר ההלכה הזו. עי' לקמן הערה 289.

³⁵ גם זה נראה שהוא חומרא וחסידות, ומכח הזרז הוב"ד במלואים אות (ג). ובפרט עי' מג"א סי' ד סק"ח, וסי' צב סק"ה (ומ"ב סק" שלעסק התורה די בנקיון בעלמא אע"פ שיש לו מים

³⁶ הלכה א: ומאיכא למדו ג' תפילות רבי שמואל בר נחמני אמר כנגד ג' פעמים שהיום משתנה על הבריות בשחר צריך לאדם לומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שהוצאתני מאפילה לאורה במנחה צריך אדם לומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שזכיתי לראות החמה במזרח כך זכיתי לראות במערב בערב צריך לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שהייתי באפילה והוצאתני לאורה כך תוציאני מאפילה לאורה.

אבל משונה מאד שהוא לא מוזכר באף א' מהנו"כ של השו"ע ולא אף ראשון חוץ מהאבודרהם, ולמה זה נכון מאד.

³⁷ גם כאן, צ"ע שכן ת"ת תמידי, וכן תמיד אפשר להתפלל, ועוד יותר, הרי יש מצוה לזכור יציאת מצרים, ומעשה מרים, ושלא לשכוח מעמד הר סיני.

מאיר הזויים זולק א'

* ולא יתבייש וכו' - עיין במ"ב בשם הב"י. דע דהב"י לא איירי כ"א במצוה שהוא עושה לעצמו ובני אדם מלעיגים עליו אז בודאי אין לו לחוש כלל ללעגם ולא יתקוטט עמהם אבל אם הוא עומד במקום שיש אפיקורסים המתקוממים על התורה ורוצים לעשות איזה תקנות בעניני העיר ועי"ז יעבירו את העם מרצון ה' ופתח בשלום ולא נשמעו דבריו בכגון זה לא דיבר הב"י מאומה ומצוה לשנאתם ולהתקוטט עמהם ולהפר עצתם בכל מה שיוכל ודהמע"ה אמר הלא משנאיך ד' אשנא ובתקוממך אתקוטט תכלית שנהא שנאתים וגו'³⁸.

(ב) 'המשכים להתחנן לפני בוראו יכוין לשעות שמשנתנות המשמרות, שהן בשליש הלילה ולסוף (ה) ע"א} שני שלישי הלילה ולסוף הלילה, שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החורבן ועל הגלות, רצויה:

(ג) (ט) הראוי לכל ירא שמים (י) שיהא מיצר ודואג על (יא) חורבן בית המקדש:

(ט) ראוי לכל וכו' - והמקובלים האריכו מאוד בגודל מעלת קימת חצות³⁹ כי רבה היא וכבר נדפס בסידורים סדר ההנהגה ע"פ כתבי האר"י ז"ל. וזמן חצות [יג] הוא תמיד באמצעות הלילה ממש בכל מקום ואפילו בלילות הארוכות או הקצרות והיא י"ב שעות אחר חצי היום והעת להתאונן על החורבן [יד] נכון יותר שיהיה קודם חצות מעט ומחצות ואילך יעסוק בתורה ובסוף הלילה [טו] יבקש צרכיו וי"א אז שומרים לבוקר ואם הוא קרוב להנץ החמה [טז] יאמר המזמורים לבד וידלג הקינות ואח"כ יאמר שומרים לבוקר. ואחר התיקון שיעור משניות קודם לכל דבר⁴⁰ ואם זכה לחכמת האמת עת ההיא מסוגלת מאוד⁴¹. האחרונים קבלו משכבי עד קומי היינו משבועות שאומרים שכבי עד ט"ב שאומרים קומי א"צ לקום בלילה וי"א מט"ו באב עד ט"ו באייר יקום והנוהגים ע"פ קבלה סוברים שצריך לקום תמיד. חבורה שנתחברו יחד לומר תיקון חצות בצבור אין למנעם ואדרבה ברוב עם הדרת מלך. וטוב יותר שיאמרו את התיקון בבהכ"נ משיאמרוהו בחדר הסמוך לו דבהכ"נ קדיש טפי וגם שיהיו מעשרה הראשונים. וצריך ביחוד להזהר מאוד מאוד משיחת חולין בניעורם בלילה⁴². ומי [יז] שאינו יכול להשכים קודם אור הבוקר מחמת שהוא חלש בטבעו או שהוא יודע בעצמו שאם יקום באשמורת יישן בעת התפלה מוטב לישן כל הצורך ומ"מ [יח⁴³] יהיה זהיר מאוד לקום שעה ולפחות חצי שעה קודם קריאת השמש לבהכ"נ כדי שיהיה יכול להכין עצמו להתפלל בצבור ובנקיט:

(י) שיהא מיצר - אבל התורה והתפלה [יט⁴⁴] יהיה בשמחה:

³⁸ עי' אבות דר"נ פט"ז: ושנאת הבריות כיצד מלמד שלא יכוין אדם לומר אהוב את החכמים ושנא את התלמידים. אהוב את התלמידים ושנא את עמי הארץ. אלא אהוב את כולם ושנא את המינין ואת המשומדים ואת המסורות וכן דוד אמר משנאיך ה' אשנא ובמתקוממך אתקוטט תכלית שנהא שנאתים לאויבים היו לי (תהלים קל"ט כ"א כ"ב). הלא הוא אומר ואהבת לרעך כמוך אני ה' (ויקרא י"ט י"ח) [מה טעם כי אני] בראתי ואם עושה מעשה עמך אתה אוהבו ואם לאו אי אתה אוהבו. ועי' ערה"ש ס"ז: ומה שאמר דוד ובתקוממך אתקוטט זה בויכוח בעניני הדת או שאין מניחים לעשות המצוות ולא סגי בלא"ה אבל משום לעג בעלמא א"צ להתקוטט. ועי' מאירי (מגילה ו ע"ב): ראוי לכל תלמיד חכם להתגרות ברשעים כשרואה ממעשיהם מה שהוא חלול השם אבל בשאר משא ומתן שבעניני עצמו ראוי לו להרחיק מן המחלוקת.

³⁹ מג"א סק"ד. ⁴⁰ לא מצאתי כזה דבר בכתבי אריז"ל ואפילו אם כן, זה מיוחד למקובלים, ובפרט, נ"ל וכך קבלתי מרבותי, שלומד איפה שליבו חפץ, והיכן שיש לו יותר שקיעות, ושמחה בלימודו.

⁴¹ קבלתי מרבותי שלומדים נסתר בזמן שאתה ער, שזה מאד קשה. ⁴² מקור?

⁴³ צ"ע בשע"צ למה כותב א"ר ופמ"ג הרי שניהם מביאים את הכנה"ג (הגה"ט תרי"ט אות ד): גם ראיתי לקצת אנשים שמשכימים לבית הכנסת בכל יום ויום כפור בכלל, ובשעת התפלה הם מתנמנמים, ועיני ראו ולא זר רבים מהם בשעת ק"ש חטפתם שינה, ואינן קורין ק"ש וברכותיה, על אלו אני קורא הוי משכימי בבקר, ולכן הטוב והישר בעיני אלהים שאם יכולין להשכים באשמורת ולכוין בתפלתם מתחלה ועד סוף טוב לאחוז מזה ומזה, אבל אם בסבת ההשכמה באים לישן בשעת התפלה, טוב שיכוין בתפלתו משישכים בבקר.

⁴⁴ באר היטב. ועי' לקמן סי' צג ס"ב, ועי' שעה"כ א ע"ב: אסור לאדם להתפלל תפילתו בעצבון, ואם נעשה כך אין נפשו יכול לקבל האור העליון הנמשך (עליו) [בן] בעת התפילה. אמנם בעת שמתודה הוידוי, ומפרט חטאיו, אז טוב להתעצב בלבד, אבל בשאר התפילה (נמשך לו נזק נפלא גדול על ידי עצבותו) [לא ישים נגד עיניו שום עצבות אפילו דאגות עבירות שחטא בהם]. עי' זהר ח"ב קסה ע"א, וח"א דף קסט ע"א@. ועי' זהר ח"א רב ע"א: יצר טוב בעי חדוה דאורייתא ויצר רע חדוה דחמרא, תרגום: יצר טוב צריך שמחה של תורה, ויצר הרע שמחה של יין.

מאיר הזויים זולק א

(יא) חורבן בה"מ - כתב של"ה שבכל סעודה יאמר על נהרות בבל ובשבת [כ] וכן בימים שאין אומרים בהם תחנון יאמר שיר המעלות בשב"ד וגו'. והעיקר שידע מה קאמר [כא⁴⁵] ואחר כונת הלב הן הדברים:

(ד) טוב מעט תחנונים בכוונה, מהרבות (יב) בלא כוונה⁴⁶:

(יב) בלא כונה - אבל אם המרבה כיון ג"כ המרבה טוב יותר. ואם הממעט [כב] יש לו אונס ואינו יכול להאריך או שהוא משער בעצמו [כג⁴⁷] שאם יאריך לא יהיה יוכל לכיון וממעט בתחנונים ואומרים בכוונה נחשב לפני הש"י כמו אותו שיש לו פנאי ומאריך בתחנונים בכוונה וע"ז שנינו אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים. וכן [כד] לענין ת"ת הענין כן כי הכל תלוי לפני הש"י אם עושה כל אשר בכוחו לעשות. ומי שהוא בעל תורה ויש לו לב להבין וללמוד⁴⁸ [כה] יכול למנוע מלומר הרבה תחנונות ובקשות הנדפסות בסידורים וטוב יותר שילמוד במקומם. [כו] וצריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום אם מעט ואם הרבה כי הגדול מחבירו יצור גדול הימנו. ותבלין היצה"ר הוא תוכחת מאמרי חז"ל⁴⁹:

(ה) 'טוב⁵⁰ לומר (יג) פ' העקדה⁵¹ ופ' המן⁵² ועשרת הדברות⁵³ ופ' עולה⁵⁵⁴ ומנחה⁵⁶ (יד) ושלמים⁵⁷ (טו) וחטאת⁵⁸ ואשם⁵⁹. הגה: "יזוקא ביחיד מותר לומר עשרת הדעות ככל יוס, אבל אסור זה ע"א) לאומרים

(זו) כלל:

Commented [YL5]: ש
ו"ת רשב"א

⁴⁵ עי' של"ה (שער האותיות - קדושת האכילה אות פח): שמביא דברי זהר ומוסיף: על כן נוהגין לומר מזמור על נהרות בבל כו' (תהלים קלז) קודם ברכת המזון. ובשבת וביום טוב [צ"ע איך הא"א יודע שזה כולל כל יום שלא אומרים תחנון, ועי' רע"א שמביא דברי הא"א סי' רצב ס"ד@ שערב ר"ח אחר מנחה יאמר פרק קכו, אבל לשונו שם הוא רק "נראה"] אומרים מזמור בשב"ד את שיבת ציון וגו' (תהלים קכו). עי' זהר ח"ב קנז ע"ב: מאן דאתעדן על פתוריה ומתענג באינון מיכלין אית ליה לאדכרא ולדאגא על קדושה דארעא קדישא ועל היכלא דמלכא דקא אתחריב ובגין ההוא עציבו דאיהו קא מתעצב על פתוריה בההוא חדוה ומשתיא דתמן קודשא בריך הוא חשיב עליה כאלו בנה ביתיה ובנה כל אינון חרבי דבי מקדשא זכאה חולקיה:

תרגום: מי שמתעדן על שלחנו ומתענג באותם מאכלים, יש לו להזכיר ולדאוג על קדושת הארץ הקדושה, ועל היכל המלך שחרב. ובשביל אותו עצב שהוא מתעצב על שלחנו, באותה שמחה ומשתה של שם, הקדוש ברוך הוא חושב עליו, כאלו בנה את ביתו ובנה את כל חרבות בית המקדש, אשרי חלקו. ביאור: הרי הוא נהנה משפע הארץ ואם חס ושלוש אינו מזכירה, הוא מתעדן מטוב שפעה ואינה מזכירה, אין לך כפוי טובה שהוא מתעדן בשלה והיא אינה בשלוה, אמנם כאשר האדם בא להתעדן אדכר ודואג על קדושת הארץ וחרבן המקדש, כיון שהיה מזומן לאכול, והוא מצר ודואג על חרבנה מתוך תענוג ושמחת לבו, הוא בונה אותה ממש, מפני שהוא עומד בשמחת המאכל (והמשה) [והמשתה] והענג הרומז למעלה בבניה, ומזכיר שם חרבן (הם) [הוא] גורם שתזכר המלכות לגאולה בעדן ושמחה שהם חכמה ובינה, והיינו "כאלו בנה" וכו' מזכירתו אותו שם כדפירשנו (אור יקר).

נראה מכאן שאין לזה שום קשר לברכת המזון, אלא שהוא בכלל חלק מהסעודה, או לזכור את הגלות וצער השכינה, או לזכור את הגאולה.

⁴⁶ נוסף בטור: א' המרבה וא' הממעט ובלבד שיכוין לבו בתחנוניו [כהוספה על ענין התפילה על החרבן].
⁴⁷ גם במג"א. אבל הט"ז מוסיף שאם הממעט הוא לשם שמים, אז הוא זוכה לסגולה זו, עי' מ"ז. ועי' שם בט"ז שמביא @ ב' צדדים בשבת אם יש טענה על המאריך בתפילה שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, וכאן מכריע כצד השני שזמן תורה לחוד, וזמן תפילה לחוד. אמנם עי' ביה"ל סי' קנ"א ד"ה ולקנות להם, משמע אחרת, דעיקר שיש בו משום מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, אמנם עי' מ"ב סי' נה סקע"ג שיש לכופ בחורים הלומדים בקהילות קטנות ללכת לתפילה בציבור. אמנם הטור סי' צ מביא משו"ת הרא"ש זמן תפלה לחוד לאפוקי אלה שתורתם אומנותם. ועי' לחם חמודות @ (ברכות פ"ט אות פד) על מי שיש לו לב להבין וללמוד טוב ללמוד, ודי לו בתפלות שנקבעו, ובמקום תחנונים וקרבנות ילמוד ע"כ. ובקיצור של"ה (חולין דיני שמ"ע בהג"ה ד"ה ע"כ) הביא דבריו, והקשה הא מזמן תורה לחוד זמן תפלה לחוד, ולא דק דהתם אתפילות י"ח וקריאת שמע קאי. ועי' אליה רבה (סי' קנה סק"א) שאין ללמוד בזמן שאומרים קדיש, מכח זמן תפילה לחוד זמן תורה לחוד. והחיוב לומר היא לקמן סי' מח.

⁴⁸ עי' הערה 47.

⁴⁹ ?

⁵⁰ עי' לעיל סק"ב שבני תורה שיכולים ללמוד, שילמדו ולא יוסיפו בדברים כאלה.

⁵¹ בראשית כב א-יט.

⁵² שמות טז טו-כט.

⁵³ בבקר יאמר של פרשת יתרו (שמות כ) ובערב אחר קריאת שמע של מטתו יאמר של פרשת ואתחנן

(דברים ה) (א"א סק"ט).

⁵⁴ ויקרא א, א - ז

⁵⁵ בית יוסף אורח חיים סימן א

מאיר הזויים זולק א'

(יג) פרשת העקידה - [כז] קודם פרשת הקרבנות.⁶¹ ויכול לומר פרשת העקידה ופרשת המן אפילו בשבת. ואין די באמירה [כח⁶²] אלא שיתבונן מה שהוא אומר ויכיר נפלאות ד' וכן מה שאמר בגמרא כל האומר תהלה לדוד ג' פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב ג"כ באופן זה. וטעם לאמירת כ"ז [כט⁶³] כי פרשת עקידה כדי לזכור זכות אבות בכל יום וגם כדי להכניע יצרו כמו שמסר יצחק נפשו ופרשת המן כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה⁶⁴ פרטית וכדכתיב המרבה לא העדיף והממעיט לא החסיר להורות שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה⁶⁵ ואיתא בירושלמי ברכות⁶⁶ כל האומר פרשת המן מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו ועשרת הדברות כדי שיזכור בכל יום מעמד הר סיני ויתחזק אמונתו בה' ופרשת הקרבנות דאמרינן במנחות (ק' ע"א) זאת תורת החטאת כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכו'.⁶⁷

(יד) ושלמים - וה"ה [ל] פרשת תודה דגם היא בכלל שלמים. ואחר עולה ושלמים ותודה [לא] יאמר פרשת נסכים⁶⁸ כי אין זבח בלא נסכים אבל חטאת ואשם אין טעון נסכים⁶⁹.

(טו) וחטאת - עיין במ"א שכתב דאם יודע שנתחייב חטאת יאמר פרשת חטאת קודם ומדברי שארי הפוסקים לא משמע כן:

בפרק בתרא דתענית (כז:) ובסוף פרק בני העיר (מגילה לא:) אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא שמא יחטאו ישראל לפניך ותעשה להם כאנשי דור המבול אמר ליה לאו אמר ליה במה אדע כי אירשנה אמר ליה קחה לי עגלה משולשת אמר לפניו רבוננו של עולם תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם אמר ליה כבר תקנתי להם סדר הקרבנות שכל זמן שקורין בהן מעלה אני עליהם כאילו מקריבין לפני קרבן ואני מוחל להם כל עונותיהם???

⁵⁶ ויקרא ב, א - יג

⁵⁷ ויקרא ג, א - יז

⁵⁸ ויקרא ד, א

⁵⁹

⁶⁰ עולת תמיד על פי האריז"ל (שעה"כ א ע"ג).

⁶¹ שם מדרך חיים.

⁶² לשון המג"א "אין די באמירה אלא בביאור הפרשה", ז"ל הא"א: העיקר שיבין מה שאומר, והמ"ב משנה ל"יתבונן מה שהוא אומר", אבל עיי' מקור דבריהם בר' בחיי (ויקרא ז לז): והענין שהוא מתבונן בבאור הפרשה אל איזה ענין היא רומזת, כי מתוך כך יתגלו עיני שכלו ויבינו נפלאות מתורת הקרבנות, ובה ישתדל יותר בקיום התורה והמצוות ויהיו עונותיו נמחלין לו כאלו הקריב קרבן, כי אין לומר שתהיה הכונה שיהגה ויגרוס לשון הפרשה בפסוקיה הערומים בלבד מבלי שיתבונן בפירושים. וכיוצא בזה אמרו: (ברכות ד ע"ב) כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא, הכוונה כי מתוך שיתבונן במה שירור הפסוקים ואל מה שירמזו, אז יכיר ויבחיין נפלאות תמים דעים ויתחזק לבו באמונת הש"י ועבודתו, ובה יירש חיי העולם הבא. ומטעם זה תקנו ז"ל בסדר תפלתנו משנת "איזהו מקומן" לאומרה בכל בוקר ובוקר, ואמרו על זה: (תענית כז ע"ב) אמר הקדוש ברוך הוא בזמן שקורין בהם מעלה אני עליהם כאלו הקריבום לפני.

והנה עיי' דבריו (בראשית א א ד"ה פתיחה): כי זכרון אותם המצוות כזכרון לבנון, והלבנון היא החכמה אשר מצות ציצית רומזת אליה, ע"כ, משמע שהרמז שבדבר שהוא הפנימיות, והנסתר שבו, וכן עיי' דבריו (שם ב ו, ז, ט), ואם כן, זה מעלה ליחידים ולא פשוטי העם. ועיי' מג"א סי' כה סק"כ: כל דבר שלא הוזכר בגמרא ובפוסקים אף על פי שנזכר בקבלה אין אנו יכולים לכופ לנהוג כן. אמנם עיי"ש במ"ב סקמ"ב: ודין שאין מוזכר בהיפוך בש"ס ופוסקים יש לילך אחר דברי קבלה וגם במקום שיש פלוגתא בין הפוסקים דברי קבלה יכריע.

⁶³ בית יוסף?

⁶⁴ מכאן לא בב"י.

⁶⁵ מ"ז.

⁶⁶ הובא בתשבץ קטן סי' רנו, ועיי' ר' בחיי שמות טז טז: וקבלה ביד חכמים כי כל האומר פרשת המן בכל יום מובטח לו שלא יבא לעולם לידי חסרון מזונות.

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויסע פרשה ב

ר' יהושע אומר שנה אדם שתי הלכות בשחרית ושתיים בערבית ועוסק במלאכתו כל היום מעלין עליו כאלו קיים כל התורה כולה מכאן היה ר' שמעון בן יוחאי אומר לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן הא כיצד היה יושב ודרוש ולא היה יודע מהיכן אוכל ושותה ומהיכן היה לובש ומתכסה הא לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן ושניים להם אוכלי תרומה.

⁶⁷ עיי' א"א: הבקי יש לומר הפרשה עם נגינת טעם, ועשרת הדברות יקרא בטעם התחתון [עיי' לקמן סי' תצד בענין טעם עליון ותחתון].

⁶⁸ בפרשת שלח: במדבר:

⁶⁹ נוסף במג"א שזה שונה מסעף ט, שהוא קריאת פרשת התמיד, [ועיי' לקמן סי' מח], וגם אמר שיאמר פ' ושמע' קול אלה בסוף ויקרא שהיא באה על שבועת ביטוי ועל שבועת העדות ואשם ודאי ואשם תלוי??

מאיר הזויים זולק א'

(טז) בצבור - ⁷⁰מפני הכופרים ⁷¹שיאמרו אין תורה אלא זו ובפרט בזמנינו ⁷²ולכך אין כותבין אותו ג"כ על קונטרס המיוחד לצבור. יש שכתבו ⁷³דלא אסור לאומרו בצבור אלא לקובעו בין הברכות כמו ק"ש אבל קודם ב"ש מותר אף בצבור. ואנן נקטינן לאסור בצבור כלל וכלל וביחיד דוקא שלא בתוך התפלה אבל לקבוע בתוך הברכות גם ליחיד אסור [ע"ת וארה"ח]:

* ופ' עולה - מתחלת ויקרא עד ואם מן הצאן. ופרשת מנחה מן ונפש עד תקריב (&). [ואם יש לו פנאי יקרא גם בפרשת צו מן וזאת תורת המנחה עד יקדש (&)] (שמלה חדשה). וכהן יוסיף פסוק וכל מנחת כהן כליל תהיה (&). ופרשת שלמים מן ואם זבח שלמים עד ואם מן הצאן (&) ופרשת צו מן וזאת תורת השלמים עד במדבר סיני (&) והוא ג"כ פרשת תודה ואח"כ פרשת נסכים בפרשת שלח מן וידבר דכי תבואו עד אתכם (&). ופרשת חטאת בויקרא מן ונפש אחת תחטא עד ונסלה לו (&) (ואם יש לו פנאי יקרא גם בפ' צו וזאת תורת החטאת עד באש תשרף (&)) (שמלה חדשה) ופרשת אשם בפרשת צו מן וזאת תורת האשם עד אשם הוא (&). (ואם יש לו פנאי יקרא גם בויקרא) (שם). ופ' עולה ויורד ג"כ דהיא באה על שבועת ביטוי מן ונפש כי תחטא עד והיתה לכהן כמנחה (&) (מג"א) ועיין בפמ"ג דמסתפק אם צריך לומר פרשת נסכים ג"פ לעולה ותודה ושלמים דחייב על כל א' בנסכים או דלענין קריאה די בפ"א וכן מצדד הארה"ח וטוב לומר כל אלו הפרשיות קודם התפלה ובבהכ"ג (ארה"ח בשם הזוהר) אך שלא יאחר עי"ז זמן ק"ש או אפילו תפלה בצבור. וצריך להתודות קודם קריאת פרשת הקרבנות (ארה"ח בשם א"ר ופמ"ג ⁷⁴מ"ז סק"ז) והוידוי יהיה במעומד. וכבר נדפס בימינו ספר עבודה תמה שמבואר בו כל ענייני אמירת הקרבנות בכל פרטיהם והעתיק ג"כ מן הרמב"ם סדר ההקרבה שהיה נצרך לזה וכבר מבואר בספרים גדול המצוה ומה טוב למי שנוהג בזה שילמוד מתחלה את ענינים האלו מן הגמרא או מספרי הרמב"ם כדי שיביין אח"כ מה שהוא אומר וכוה תחשב לו כאילו הקריב ממש קרבן וכן מה שאנו אומרים בכל יום אביי הוה מסדר וכו' וענייני עשיית הקטורת מצוה לראות להבין מה שהוא אומר ועיין מה שהאריך בעל השל"ה בהגהותיו על ספר יש נוחלין:

(ו) "פרשיות הקרבנות לא יאמר אלא (יז) ביום (וע"ל סי' מ"ז סעיף י"ג):

(יז) ביום - ⁷⁵דאין הקרבנות קרבין אלא ביום ⁷⁶[לב] אבל פרשת הכיור ופרשת תרומת הדשן יכול לאמר קודם היום [לג] ואם אין לו פנאי יכול לאמר גם פרשת הקרבנות כלילה. ואם צריך עמידה עיין בסימן מ"ח במ"ב סק"א. ⁷⁷כתב בשל"ה ⁷⁸דבשבת וי"ט לא יאמר יה"ר דאין קרבן נדבה בא בהם, אבל הפרשיות אין הפסד לאומרן כקורא בתורה ומ"מ אם הוא בן תורה מוטב יותר שיעסק בפרשה דיומא. מי שהוא אבל [לד] לא יאמר פרשת הקרבנות:

(ז) "כשיסיים פרשת העולה יאמר: ⁷⁹יר"מ שיהיה זה חשוב ומקובל כאילו הקרבתי עולה ⁸⁰, וכך יאמר אחר פ' המנחה והשלמים, מפני שהם (יה) באים נדבה:

Commented [YL6]: ל א בדקתי

⁷⁰ מג"א וט"ז.

⁷¹ רש"י ברכות: שלא יאמרו לעמי הארץ: אין שאר תורה אמת, ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקדוש ברוך הוא ושמעו מפיו בסיני, ע"כ. המינין - (עכו"ם) [תלמידי יש"ו]. ועי' רב ניסים גאון: מפני טענת המינין שלא יהו אומרים אלו לבדם ניתנו למשה בסיני. וקשה למה המג"א וכן הט"ז נקטו כר"נ ולא כרש"י, ועי' מ"ז שמביא רש"י, אע"פ שאין בט"ז לשון מפני עמי הארץ.

⁷² מג"א.

⁷³ רש"י שם ופסקי הר"ד.

⁷⁴ הרי הפמ"ג מביא בשם הא"ר.

⁷⁵ ט"ז. עי' כל בו סימן ב: הקרבנות לא יאמר לפי שאין מקריבין הקרבנות אלא ביום, ועי' שו"ת הרא"ש שלשונו פרשת התמיד לא יקרא עד שיאיר היום, ע"כ, ולא ברור לי שזה חולק על הטור בהערה הבאה.

⁷⁶ עי' מ"ז שהטור חולק על המחבר ולומד שזה רק לכתחילה, וכן הוא בתבואת שור, והוא המובא לקמן **ואם אין לו וכו' @.**

⁷⁷ מג"א סק"א.

⁷⁸ ז"ל השל"ה (תענית נר מצוה אות לח): ובשבת ויום טוב, לא יאמר כי אם פרשת התמיד וכל הנלוה אליה. אבל פרשת עולה ומנחה ושלמים, שהם קרבנות יחיד הבאים בנדר או בנדבה, נראה לעניות דעתי דלא יאמר, לפי שאין קרבים נדרים ונדבות ביום טוב, וקל וחומר בשבת וכו', וכל שכן פרשת חטאת ואשם, שלא יאמר אותם מהטעם הנזכר. ומפני זה אנו נוהגים שאין אומרים מזמור לתודה בשבת ויום טוב, לפי שתודה קרבן יחיד, ואין קרבן יחיד קרב בשבת ויום טוב וכו'. וטעם כולם, כי הקריאה באלה, כאילו הקריבום, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (מגילה לא ב), כל זמן שקורין בהן מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני וכו'. ומדברי הטור גם כן משמע שאין לומר הקרבנות אלא בזמן הראוי להקריבם וכו', ועוד, איך יאמר בשבת ויום טוב אחר פרשת העולה ומנחה ושלמים, יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל כאילו הקרבתי וכו', וקרבן יחיד גופיה, אם היה קרב כהיום הזה, הייטב בעיני ה', עד כאן לשון (אביי) בעמק ברכה.

⁷⁹ נוסף בטור רבון העולמים.

⁸⁰ בזמנה (נוסף בטור).

מאיר הזויים זולק א

(יח) באים בנדבה - אבל אחר פרשת החטאת [לה] לא יאמר כן לפי שאינה באה נדבה⁸¹ א"כ עבר עבירה שחייבים עליה חטאת [לר] וכן אשם ואשם תלוי קי"ל דאינה באה בנדבה. והאחרונים כתבו בשם רש"ל דיש לומר אף לאחר חטאת ואשם יה"ר רק שיאמר בלשון ספק⁸² דהיינו יר"מ אם עברתי עבירה שחייבים עליה חטאת שיהיה זה נחשב כאלו הקרבתי חטאת ואם לאו [לז⁸³] יהיה כקורא בתורה וכה"ג יאמר ג"כ אחר פרשת אשם אך המ"א⁸⁴ הקשה עוד איך יאמר אם נתחייבתי חטאת הא קי"ל לענין חטאת דבעי ידיעה בתחלה שחטא ע"כ העלה המ"א דלענין חטאת לא יאמר כלל היה"ר רק לענין אשם ודאי ואשם תלוי יוכל לאמר יה"ר זה דעל תנאי אך אם לבו נוקפו שמא עבר על חטא והיה לו ידיעה שחטא ושכח יוכל לאמר ג"כ היה"ר אחר חטאת בדרך תנאי [ש"ת]:

(ח) יאמר (יט) עם הקרבנות פסוק: (כ) ושחט אותן, על ירך המזבח צפונה לפני ה' (ויקרא, א, יא):

(יט) עם הקרבנות - וכהיום [לח⁸⁵] נוהגין לאמרו אחר פרשת התמיד:

(כ) ושחט אותן - דאיתא במדרש⁸⁶ [לט] דכל מי שאומר פסוק זה הקדוש ברוך הוא זוכר עקידת יצחק:

(ט) יש נוהגין לומר פרשת הכיור⁸⁷ ואח"כ פרשת תרומת הדשן⁸⁸ ואח"כ פ' התמיד⁸⁹ ואח"כ פרשת מזבח מקטר קטורת⁹⁰ ופרשת סמני הקטורת ועשייתו⁹¹:

סימן ב - דין לבישת בגדים, ובו ו' סעיפים:

(א) ילא ילבש חלוקו (א) מיושב⁹² אלא יקח חלוקו ויכניס בו [ראשו ו]זרועותיו בעודנו שוכב, ונמצא (ב) כשיקום שהוא מכוסה:

(א) מיושב - דאז בהכרח יתגלה גופו,⁹⁴ והאדם צריך להתנהג בצניעות ובושה לפני הקדוש ברוך הוא ואפילו כשהוא לילה ובחדרי חדרים הלא מלא כל הארץ כבודו וכחשיכה וכאורה לפניו יתברך. וכן צריך ליזהר תמיד מחמת טעם זה שלא במקום הכרח מלגלות מבשרו ואפילו מעט [א⁹⁵] כל מה שדרכו להיות מכוסה בבגדים לעולם אבל רשאי לגלות ידו עד קוב"ד⁹⁶ וצוארו עד החזה ע"כ [ב] האנפלאות⁹⁷ יראה ללבשם או לפשטם ג"כ תחת הסדין שלא לגלות רגליו שדרכן להיות מכוסות לעולם במדינות אלו שאין הולכין יחף אפילו בקיץ וכן כל כיוצא בזה אם לא שאי אפשר בענין אחר⁹⁸ וכן בבית המרחץ שדרכן של בני אדם לילך שם ערומים וא"א בענין אחר אין בזה משום פריצות וכן [ג⁹⁹] כשרוחץ בנהר הדין כן רק [ד] יזהר לפשוט וללבוש סמוך לנהר כל מה

⁸¹ צ"ע למה השר"ע מחק את זה.

⁸² לשונו שיעשה תנאי.

⁸³ אליה רבה.

⁸⁴ וכן הט"ז.

⁸⁵ עיי"ש ש"א לומר קודם קרבנות.

⁸⁶ ויק"ר פ"ב ס' יא: ושחט את בן הבקר וגו', ובאיל הוא אומר צפונה לפני ה' אמרו בשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו התקין הקדוש ברוך הוא ב' כבשים אחד של שחרית ואחד של ערבית וכל כך למה שבשעה שהיו ישראל מקריבין תמיד על גבי המזבח וקורין את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר הקדוש ברוך הוא עקידת יצחק מעידני עלי את השמים ואת הארץ בין גוי בין ישראל בין איש בין אשה בין עבד בין אמה קורין את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר הקדוש ברוך הוא עקידת יצחק שנאמר צפונה לפני ה'.

⁸⁷ שמות ל, יז - כא

⁸⁸ ויקרא ו, א - ו

⁸⁹ במדבר כח, א - ח

⁹⁰ שמות ל, ז - י

⁹¹ שמות ל, לד - לו

⁹² צ"ע שכן הגמ' מדבר על מעלת רבי יוסי, וכך מובא בטור ז"ל: כמו שהיה מתפאר רבי יוסי מעולם לא ראו קורות ביתי שפת חלוקי, ולא משמע כחיוב. ועי' רמב"ם (דעות פ"ה ה"ו): צניעות גדולה נוהגים תלמידי חכמים בעצמן, לא יתבזו ולא יתגלו ראשן ולא גופן וכו'. משמע שאר אדם מתגלים גופם וראשם, פי' אצל חכמים זה מידת חסידות ושאר כל אדם אין איסור (מ"ז סק"א).

⁹³ ט"ז

⁹⁴ למה זה לא בסעיף ב?

⁹⁵ אשל אברהם סק"ד. והנה צ"ע שכן מקור לזה היא בט"ז ס' צב סק"ב וצ"ע בדבר, למה המב, מביאו כאן, ולא בס' ד.

⁹⁶ מרפק.

⁹⁷ גרביים.

⁹⁸

⁹⁹ מג"א סק"ב?

מאיר הזויים זולק א'

שאפשר בכדי שלא ילך בגילוי הגוף שלא לצורך [100] ואפילו ערותו א"צ לכסות בירידתו לנהר ולא עוד אלא שהמכסה נראה כאלו בוש בדבר וכאלו כופר בבריתו של אברהם אבינו אך בעלייתו מן הנהר שפניו כלפי העם ישחה או ישים ידו כנגד ערותו לכסותה ובלבד שלא יגע בה כמו שיכתב בסוף סימן ג'. איתא בש"ס חלוק של ת"ח כל שאין בשרו נראית מתחתיו @. והאידיא [1] אין נזהרין בזה משום שהולכין הכל בבתי שוקיים ואין הבשר נראית¹⁰¹:

(ב) כשיקום - 102"ר"ל כשיקום ויצא מתחת כיסוי סדינו שהיה מונח שם ערום כשפשט חלוקו יהיה עתה תיכף מכוסה על כל גופו מעצמו ועיין לקמן סימן רל"ט ס"ב לענין פשיטת החלוק. 103"המניח מלבושיו מראשותיו משכח לימודו ואפשר אם מניח דבר אחר המפסיק בין ראשו לבגדיו [104] אין קפידא¹⁰⁵ וכן יזהר מלבוש ב' מלבושים יחד בפ"א כי קשה לשכחה. הקורא כתב שע"ג הקבר או המסתכל בפני המת משכח לימודו ועיין עוד בפמ"ג מדברים המחזירים הלימוד:

(ב) אל יאמר: הנני בחדרי הדרים מי רואני, כי הקרוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו (ישעיהו ו, 1):

(ג) מידקדק (ג) בחלוקו ללבושו כדרכו שלא יהפוך הפנימי (ד) לחוץ¹⁰⁶:

(ג) בחלוקו - אף על פי שהוא תחת כל המלבושים [107] ח"ו וכ"ש בשאר בגדים:

(ד) לחוץ - 108"ויראו תפירות המגונות ואמרי החלוק¹⁰⁹ ויתגנה בעיני הבריות ואם לא נזהר והפך אם ת"ח הוא צריך לפושטו ולחזור ללבושו כדרכו שלא יהיה בכלל משניאי ח"ו ושאר כל אדם אין צריך ולתפלה אפילו כל אדם [ט] צריך לפשוטו וללבושו כדרכו שראוי אז להדר בגדיו כמבואר בסימן צ"א. טוב¹¹⁰ [י] שישים שני צדי המלבוש ביד ימינו וילבש הימין ואח"כ השמאל ויכוין כי הכל נכלל בימין ומן הימין בא לשמאל¹¹¹. כתב הרמב"ם¹¹² מלבוש ת"ח יהיה מלבוש נאה ונקי

¹⁰⁰ זה בנוי על שבת מא ע"א: אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב: כל המניח ידיו כנגד פניו של מטה כאילו כופר בבריתו של אברהם אבינו. לא קשיא, הא, כי נחית, הא, כי סליק. כי הא דרבא שחי, רבי זירא זקיף. רבנן דבי רב אשי, כי קא נחתי, זקפי, כי קא סלקי, שחי.

רש"י: כאילו כופר - דנראה שהוא בוש בדבר.

כי נחית - לנהר, פניו כלפי הנהר ואין כאן משום צניעות - אסור לכסותו.

כי סליק - ופניו כלפי העם - מותר משום צניעות.

ר' זירא זקיף - דחייש לדרב שלא יראה ככופר.

גם כאן צ"ע שכן לא מצאנו הלכה בש"ע ורמב"ם ואולי זה מידת חסידות.

עי' מג"א סק"ב שמביא שהשל"ה (חולין אות קפא בהערה) שהקשה איך יש חיוב צניעות כשקם מהמטה אחרי הגמ' שבת הנ"ל, ומתוך שאני התם דמוכרח לגלות עצמו לרחוץ וא"כ גם הברית צריך להיות בגלוי משא"כ כאן [פ' כשעולה @ מהמרחץ] ואמרי' בגמרא כשפניו כלפי העם צריך לשחות או להניח ידיו על פניו של מטה ובלבד שלא יגע (עי' לקמן סוף סי' ג' ואה"ע סי' כג). ועי' לקמן סי' ג' ס"ב שיש חיוב צניעות בבית הכסא.

¹⁰¹ ועי' א"א סק"ד: ודע דרוחץ ראוי לזהר להניח מלבושיו מיד סמוך לשפת הנהר, לא כאותן שהולכין כמה אמות בגילוי הגוף וראש.

¹⁰² טז סק"א.

¹⁰³ פמ"ג א"א סק"א: מניח מלבושיו מראשותיו משכח לימודו, הטובל אצבעו במלח ואוכל מחזיר לימודו, הוריות יג ע"ב. הקורא כתב שעל גבי קבר או מסתכל בפני המת משכח לימודו, ואצבעו איני יודע אם דווקא הסמוך לאגודל דווקא כי הוא נקרא אצבע, ואי של ימין דווקא.

¹⁰⁴ סק"ד.

¹⁰⁵ מג"א סק"ג, והוא בשעה"כ ב ע"ב, ועי"ש שזה דווקא להלביש ולא להוריד, ואין חסרון בכובעים או בנעלים או גרביים, אבל עוד פעם זה בכתבי אריז"ל עבור מקובלים.

¹⁰⁶ ז"ל הגמ': אמר רבי יוחנן: איזהו תלמיד חכם שמחזירין לו אבידה בטביעות העין - זה המקפיד על חלוקו להופכו.

¹⁰⁷ א"א סק"ג.

¹⁰⁸ ט"ז ומג"א רש"י. וז"ל הט"ז: קשה על הטור שפתח בכל אדם ומייתי ראייה מת"ח ועוד דתחילה אמר ללבושו כדרכו וגבי ת"ח נקט להפכו ונראה דחדא מיתרצית בחברת' דמתחלה אמר שכל אדם יהא נזהר לכל הפחות בלבישתו לכתחלה שבת"ח מצינו דבר גדול מזה שאפי' ה' לובשו כבר מהופך חוזר ופושט ולובש כדרכו. ועי' א"א שבת"ח זה חיוב ובכל אדם זה לכתחילה.

¹⁰⁹ מג"א.

¹¹⁰ עי' שעה"כ ב ע"ג, וצ"ע למה שזה טוב, ולמה מובא במג"א ומה"ת יש בזה תועלת ללא הכוונות שאחורי זה.

¹¹¹ "ומן הימין בא לשמאל" איננו הלשון בשעה"כ, אלא "ואח"כ הימין נותנו אל השמאל".

¹¹² דעות פ"ה ה"ט. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיד עמוד א

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו - חייב מיתה, שנאמר כל משנאי אהבו מות אל תקרי משנאי אלא משנאי. רבינא אמר: רבד איתמר. ולא פליגי, הא - בגלימא, הא -

מאיר הזויים זולק א'

ואסור לו שימצא בבגדו כתם או שמנונית וכיוצא בהם. ולא ילבש לא מלבוש שרים שהכל מסתכלים בהם ולא מלבוש עניים שהוא מבזה את לובשיו אלא בגדים בינונים נאים ע"ש עוד:
(ד) "ינעול מנעל (ה) ימין תחלה ולא יקשרנו, ואח"כ ינעול של שמאל (ו) ויקשרנו, ויחזור ויקשור של ימין. הגה: "ינעול מנעלים שלנו, שאין להם קשירה, ינעול של ימין תחלה (ז):
(ה) ימין - 113 שכן מצינו בתורה שהימין חשוב תמיד לענין בוהן יד ורגל¹¹⁴ ולכל הדברים שמקדימים הימין להשמאל:
(ו) ויקשרנו - דלענין [יא] קשירה מצינו שהתורה נתנה חשיבות אל השמאל שקושר עליה תפילה של יד. ובאנפלאות של לבד [יב] א"צ להקדים שמאל לקשירה ואיטר יד שמניח תפילין בימין של כל אדם [יג] יקדים ימין גם להקשירה:
(ז) ימין תחלה - וגם אם נזדמן לו של שמאל [יד] ימתין עד שיביאו לו של ימין. ¹¹⁵כשהוא רוחץ וסך ימין תחלה ואם סך כל גופו ראש תחלה מפני שהוא מלך על כל האיברים ועיין בד"מ¹¹⁶:
(ח) "בשחולץ מנעליו (ח), חולץ של שמאל תחלה:
(ט) חולץ של וכו' - שזהו [טו] כבודה של ימין¹¹⁷:
(ו) באסור לילך¹¹⁸ (ט) בקומה זקופה, (י) ולא ילך (יא) ד' אמות (יב) בגילוי הראש¹¹⁹. הגה: באיכסא כל גופו, ולא ילך יחף (יד). (יג) כביבדוק נקביו. הגה: כיוניגיל ענמו לפנות צוקר וערכ¹²⁰, שהוא זריזות ונקיות:

בלבושא. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף, ערום - בבגדים בלואים, ויחף - במנעלים המטולאים.
רש"י מסכת שבת דף קיד עמוד א
רב - שומן וחלב.
חייב מיתה - שצריך להיות חשוב והגון לכבוד תורתו.
משניא - שממאסין עצמן בעיני הבריות, והבריות אומרים: אוי להם ללומדי התורה שהם מאוסים ומגונים, נמצא זה משניא את התורה.
רבד איתמר - שכבת זרע, לשון מרבדים רבדתי ערשי (משלי ז) ריפדתיו וקישטתיו בבשמים, מינים המכניסים תאוה, ותזקק לי.
בגלימא - שהוא עליון - אפילו רבב.
בלבוש - שהוא תחתון, רבד - אין, רבב - לא.
¹¹³ ט"ז.
¹¹⁴ עי' שמות כט כ, ויקרא ח כג. אמנם עי' בט"ז ששיטת הטור יעשה כמו שירצה רק כיון שאפשר לקיים ידי שניהם יעשה מצוה מן המובחר אבל במקום שא"א לצאת ידי שניהם יעשה כמו שירצה.
¹¹⁵ מג"א.
¹¹⁶ שלא ראה מדקדקים בזה.
¹¹⁷ @ולכן כשזה כבודו להפשיט יש לעשות של ימין תחילה, כמו בברכת כהנים, וערב שבת, ובערב יו"כ יש צדדים, וצ"ע לצורך תשמיש המטה.
¹¹⁸ לשון הגמ' "ד' אמות". אבל הטור וש"ע השמיטו, והט"ז מסיק מזה שלא גורסים אותו בגמ', והוא מסתבר שאין חילוק בין ד' אמות לפחות, ועוד תירוץ כמש"כ במ"ב סק"ט, אבל הט"ז מקשה על כך, איך הטור מחמיר יותר מדברי הגמ'. ועי' א"א סק"ה: שהרמב"ם (דעות פ"ה ה"ח) מביא: לא ילך תלמיד חכם בקומה זקופה וכו', והרי בגמרא אמר אסור משמע כל אדם, ואפשר כל אדם ד' אמות ותלמיד חכם פחות נמי, והא מנלן.
¹¹⁹ ז"ל הגמ': רב הונא בנו של רב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש, אמר, שכנה למעלה מראשי, ע"כ. משמע שזה היה הנהגתו, וזה עצה טובה לנו. ועי' שו"ת מהרש"ל (סי' עב) שלומד הכל לענין מידת חסידות, ומתמה על מהרא"י @ (סי' רג), ור' ירוחם (נתיב ט"ז ח"ז) שאוסרים לברך או להזכיר שם ללא גילוי ראש, עוד כותב הר"ף שיש למחות שלא לכנס בב"ה בגילוי הראש. עוד כותב המהרש"ל, דאפילו האיסור של קומה זקופה היא דווקא מתחת לשמים @ ולא בתוך בנין. ומה אעשה שהעם נהגו בו איסור ואיני רשאי להקל בפניהם אף שאין איסור בדבר ואף לא מידות חסידות כשאינו מזכיר השם מ"מ לת"ח יש לו להזהר מאחר שהעם תופסים בה לקלות ולפריצות כאלו עובר על דת יהודית ואפילו לומד בחדרו אין לסמוך על זה שמא העם הארץ יראה ויקל בו, מ"מ אין בו איסור כ"א חסידות, ולכן מספיק לו כיסוי היד. עי' תרומת הדשן (סי' רג): בגלוי הראש לא אשכחן קפידא להדיא לאיסור [להזכיר שם שמים]. ועי' דבריו סי' י: גילוי הראש לענין ברכה, קפידא אפי' בבית וכו', איסור גילוי ראש דהכא, משום קלות ראש כלפי שמיא, דמדכר שם מקום ב"ה שלא באימה ובריאה, ואין לחלק בין בית לרשות הרבים דמלא כל הארץ כבודו. וז"ל הר' ירוחם: עטוף שנותן סודר על ראשו שאסור לברך בגלוי הראש. ועי' לקמן סי' רפב ס"ג ברמ"א.
עי' ט"ז סק"ה: ה"ה אם רוכב ע"ג בהמה או יושב בעגלה הוא כמהלך, ע"כ, ויתכן שהמ"ב השמיטו, שלא רצה שאנשים ילכו פחות מד' אמות ללא כיסוי.
¹²⁰ צ"ע שזה גמ' ברכות סב ע"א: אמר רב יהודה אמר רב, לעולם ינהיג אדם את עצמו שחרית וערבית, כדי שלא יהא צריך להתרחק.

מאיר הזויים זולק א'

(ט) בקומה זקופה - שדוחק רגלי השכינה כביכול¹²¹, ע"כ כתבו האחרונים דאסור [טז¹²²] אפילו פחות מד"א ופשוט דאפילו עומד במקומו ואינו הולך כלל:
(י) ולא ילך - אפילו בבית [יז¹²³] שיש בו תקרה וכ"ש תחת אויר השמים דיש לזוהר לכו"ע:
(יא) ד"א - ומידת חסידות [יח] אפילו פחות מד"א ואפילו [יט] בעת השינה בלילה ויש שמצדדין לומר דאפילו ד"א [כ] אינו אסור מדינא רק להצנועין במעשיהן אבל כבר כתב הט"ז¹²⁴ לקמן בסימן ח' דבזמנינו איסור גמור מדינא להיות בגילוי הראש ואפילו יושב בכיסוי הראש כן כתב בתשובת מהר"י ברונא וכתב המ"א דאפילו קטנים נכון להרגילם בכיסוי הראש כי היכי דליהוי להו אימתא דשמיא כדאיחא (בשבת קנ"ו) כסי ראשך כי היכי דליהוי עלך אימתא דשמיא ודע עוד דלענין גילוי הראש די [כא] בכיסוי היד על הראש¹²⁵ [כב] וה"ה אם מפלה ראשו שרי בגילוי הראש. ועיי' בפמ"ג שכתב דלילך ד"א תחת אויר השמים לא מהני בזה כיסוי הראש ביד:
(יב) בגילוי הראש - וכ"ש שאסור לברך וה"ה ללמוד בגילוי הראש [כג] ולא מהני בזה כיסוי היד וראש חד גופא אינון ואין הגוף יכול לכסות את עצמו [כד] ויש מקילין בזה בשעת הדחק כגון בלילה שרוצה לשתות ואין לו כובע בראשו דדי במה שמכסה ראשו בידו אבל יותר טוב לנהוג כמו שהעולם נוהגין שממשיך הבית יד של הבגד [כה] על היד ומכסה בו ראשו דאז הוא שפיר כיסוי לכו"ע וכתב הפמ"ג דיש לזוהר בשעת הנחת תפילין של ראש [כז] שלא יברך הברכה בראש מגולה ופרו"ק¹²⁶ משערות אף אותן שתפורין בבגד מתחתיו [כז] יש לאסור מפני מראית העין שיאמרו ששערות הן [כח] ויש מקילין:
(יג) ויברוק נקביו - כדי שיהיה אח"כ גופו נקי בשעת @ קבלת מלכות שמים בק"ש ותפלה ואין צריך רק בדיקה לבד ואם בדק את עצמו ואינו רוצה עתה לנקביו זה נקרא מן הדין גוף נקי וחלילה לאחר שוב עבור זה זמן ק"ש או אפילו רק תפלה בצבור:
(יד) יחף - אחז"ל שימכור אדם כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו. ובמקומות הערב שדרכן לילך יחף שרי [א"ר]. עוד כתב בשם של"ה דאם עושה משום תשובה על עונותיו מותר וכן עשה דהמע"ה הולך יחף:

סימן ג - הנהגת בית הכסא, ובו י"ז סעיפים:

(א) כדשיכנס לבית הכסא יאמר: התכבדו מכובדים וכו', (א) והעכשיו לא נהגו לאומר¹²⁷:
(א) ועכשיו וכו' - כי אין [א¹²⁸] אנו מוחזקין ליראי שמים שמלאכים מלוין אותנו שנבקשם שימתינו עלינו עד שנצא¹²⁹:

¹²¹ רש"י קידושין לא ע"א ד"ה מלא, ולפי זה אפילו פחות מד' אמות אסור, אבל בר"ן שם ד"ה איש פי' נדראה כאילו אין לו אדון, ולפי זה י"ל דווקא ד' אמות (א"א סק"ה).

¹²² צ"ל ב"ח, @ שהרי הט"ז לא לומד כך.

¹²³ עי' הערה 119. ובמקור המובא בשע"צ שזה א"א, הרי שם כתוב: להלך אפילו בבית שיש תקרה אסור, דוקא עומד [אז] יושב שרי.

¹²⁴ סי' ח סק"ג, והוא מביא את המהרש"ל הנ"ל הערה 119, ומוסיף: ונראה לי שיש איסור גמור מטעם אחר דהיינו כיון שחוק הוא עכשיו בין העכ"ם שעושין כן תמיד תיכף שיושבין פורקין מעליהם הכובע ואם כן זה נכלל בכלל ובחוקותיהם לא תלכו כ"ש בחוק זה שיש טעם דכיסוי הראש מורה על יראת שמים כההיא דסוף שבת כסי רישך כי היכי דליהוי עלך אימתא דמרך וכו' ודאי ירחיק עצמו בזה יותר משאר חוקותיהם אבל מכל מקום מה שכתב רש"ל דדי בכסוי היד על הראש ודאי די בזה אף לסלק חוקות העכ"ם כיון שהוא מורה בזה שאסור לו לישיב בגלוי הראש אבל לא יועיל לענין שיצא דבר קדושה מפיו עי' לקמן סי' עד ס"ב.

והנה עי' שם (י"ד סי' קעח ס"א): וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העובדי כוכבים לשום פריצות, כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים, והוא מלבוש שרים וכדומה לזה ממלבושי הפריצות, או בדבר שנהגו למנהג ולחוק ואין טעם בדבר דאיכא למיחש ביה משום דרכי האמורי ושיש בו שמץ עבודת כוכבים מאבותיהם, ע"כ, וצ"ע אם יש בזה בפשטות משום חוקותיהם, שכן לא מובא לא בט"ז שם ולא בש"ך, וצ"ע גדול.

¹²⁵ המ"ז סק"ה כותב שהנחת יד על הראש או מפלה ראשו רק מתיר כשיושב בביתו, שאז ניכר, ולכן אין חסרון של בחוקותיהם לא תלכו, אבל לילך תחת השמים בגילוי ראש לא מהני הנחת היד, ולא משמע כך במ"ב וצ"ע גדול @. ועי' לקמן סי' צא ס"ד, ועי' אג"מ אר"ח ח"א סי' א.

¹²⁶ פאה נכרית

¹²⁷ עי' מ"ז סק"א שמביא מלבוש שזה אסור כי מחזי כיוהרא.

¹²⁸ ט"ז.

¹²⁹ עי' פ"ת י"ד סוף רמ"ו: סגולה שינצל שלא ירהר בד"ת בבית הכסא בשם שיאמר תחלה "התכבדו מכובדים כו", אף שכתב בש"ע שם דעכשיו לא נהגו לאמרו, מכל מקום יש לאמרו בשביל זה כדי שינצל

מאיר הזויים זולק א'

(ב) כִּי־הָא צָנוּע בְּבֵית הַכֶּסֶא¹³⁰ כִּי־וּלָא יִגְלָה עֲצָמוּ (ב) עַד שִׁישֵׁב¹³¹. הַגָּה: (ג) כִּי־וּלָא יִלְכוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים צִיחָה, גַּם (ד) לֹא יִדְבַר עַם וַיִּסְגֹּר הַלֵּלֶת צַעֲדוֹ, מִשּׁוּם אֲנִיעוֹת¹³²:

(ב) עַד שִׁישֵׁב - וְהָ"ה [ב¹³³] שְׁלֵא יָקוּם כְּשֶׁהוּא מְגוּלָה:

(ג) וּלֹא יִלְכוּ - וְאִם מִפְחָד [ג] יִכּוּל אֶחָד לְהִנִּיחַ יָדוֹ עַל רֵאשׁוֹ דְרַךְ הַחֲלוּן. וּבִלְבָד שְׁלֵא יִרְאֶה פִירוּעוֹ וְכִדְלַקְמָן בִּס"ח. וְלִיכְנֵס שֵׁם לְהַדִּיא אֲסוּר [ד] אֲפִילוֹ עִם אֲשֶׁתוֹ אֲךָ עִם קֶטֶן שְׁאִין בּוֹ דַעַת מוֹתֵר לִיכְנֵס [אֲרַה"ח]:

(ד) לֹא יִדְבַר - וְאִם הוּא לְצוּרֶךְ גָּדוֹל [ה] אֲפִשֵׁר דְמוֹתֵר לְדַבֵּר כ"ז שְׁאִין נִפְנָה עַדִּיין אַבְל בַּעַת שִׁנְפָנָה אֲף לְצוּרֶךְ גָּדוֹל אֲסוּר¹³⁴. וְאִם א"א לְסִגּוּר הַדֵּלֶת וְאִישׁ אַחַר רֹצֵחַ לְכַנּוֹס [ו¹³⁵] יִנְחָרוּ זֶה לְזֶה וְלֹא יִדְבְּרוּ רַק הַנְּשִׁים כְּשֶׁהוֹלְכוֹת לְבֵית הַכֶּסֶא הַקְּבוּעַ לְרַבִּים כְּמוֹ בַּהֲכ"ס שֶׁבִשְׂדֵה בִימֵיהֶם אִם בַּחֲצֵר בַּהֲכַנ"ס בְּמִדִּינוֹת אֵלּוֹ הַתְּקִינּוּ חֲכָמִים שִׁיחִיו מִסְפָּרוֹת זֶה עִם זֶה כְּדִי שִׁישְׁמַע קוֹלָן מִבַּחוּץ וְלֹא יִכְנֹס אִישׁ לְשֵׁם וַיִּתְיַחַד עִמָּהֶן [סְנֵהֲדַרִּין י"ט] [ז] וּמִשְׁמַע קֶצֶת שֵׁם דְּנַכְנִסוֹת ג"כ בְּשֵׁתִים בַּהֲכַנ"ס:

(ג) כִּי־אִם רֹצֵחַ (ה) לְמִשְׁמַשׁ בְּפִי הַטְּבַעַת בְּצַרּוּר, אִם בְּקִיסָם, לְפַתּוּחַ נִקְבִּיו, יִמְשַׁמֵּשׁ קוֹדֵם שִׁישֵׁב וְלֹא יִמְשַׁמֵּשׁ אַחֵר שִׁישֵׁב, מִפְּנֵי שֶׁקֶשָׁה לְבִשְׁפִים¹³⁶:

(ה) לְמִשְׁמַשׁ - אִם אִינוּ יִכּוּל לְפָנּוֹת [ח¹³⁷] יִלְךְ ד' אֲמוֹת וַיִּשֵׁב וַיַּעֲמוּד וַיִּשֵׁב עַד שִׁיפְנָה אִם יִסִּיחַ דַּעַתוֹ מִדְּבָרִים אַחֵרִים. [ט¹³⁸] וְלֹא יִפְנָה בַּעֲמִידָה:

(ד) לֹא יִגְלָה עֲצָמוֹ כ"א לְאַחֲרָיו (ו) טַפַּח וּמִלְפָּנָיו טַפְחִיִּים, וְאִשָּׁה מֵאַחֲרֶיהָ טַפַּח וּמִלְפָּנֶיהָ וְלֹא כְלוּם: (ו) טַפַּח - וְלֹא יוֹתֵר מִשּׁוּם צְנִיעוֹת¹³⁹ וּמִלְפָּנָיו טַפְחִיִּים דְּמַתּוֹךְ שֶׁהוּא דוּחַק א"ע לְגִדּוּלִים הוּא בֹא לְיָדֵי קִטְנִים¹⁴⁰ וְצָרִיךְ טַפְחִיִּים מִשּׁוּם קְלוּחַ מִי רַגְלִים¹⁴¹ הַנְּתַזִּין לְמַרְחֹק¹⁴². וְהַב"ח כָּתַב דְּנִכּוֹן לְהַחֲמִיר שִׁיחִיהָ גַם מִלְפָּנָיו רַק טַפַּח וְלֹא הַסְכִּימוֹ עִמּוֹ [י¹⁴³] הַרְבֵּה מֵהַאֲחֻרוּנִים. וַיִּזְהַר שְׁלֵא יִלְכַךְ שֵׁם בְּגִדָיו וְגוֹפּוֹ וּמִנְעָלָיו:

(ה) לִי־אִם נִפְנָה בְּמִקּוֹם (ז) מְגוּלָה, (ח) שְׁאִין בּוֹ מַחֲצִיאוֹת, יִכּוּיִן שִׁיחִיו פְּנֵיו לְדָרוֹם וְאַחֲרָיו לְצַפּוֹן (ט) אִם אִיפְכָא, אַבְל (י) בֵּין מְזַרְחָ לְמַעֲרָב, אֲסוּר. [כ¹⁴⁴] וְלִהְיוֹת מִיִּסְדָּא עֲנִין עָרִי:

(ז) מְגוּלָה - אַבְל בַּחֲצֵר בְּכָל עֲנִין שְׂרִי כ"כ הַב"י וְהַמ"א אַבְל הַט"ז הַסְכִּים עִם מַהֲר"י אַבּוּהַב דְּבַחֲצֵר ג"כ אֲסוּר בְּאַמְצַע הַחֲצֵר בֵּין מְזַרְחָ לְמַעֲרָב דֶּהֲלֵא מְגוּלָה הוּא בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם אִם לֹא שֶׁמְקָרֵב עֲצָמוֹ לְצַד אֶחָד מֵהַכְּתָלִים וְכ"כ הַדְּרִיֶּשֶׁה וּש"א¹⁴⁴:

(ח) שְׁאִין בּוֹ מַחֲצִיאוֹת - אַבְל אִם יֵשׁ בּוֹ מַחֲצִיאוֹת [יֵא] וְאַפִּילוֹ רַק מַחֲצִיָּה אַחַת לְצַד מַעֲרָב יֵשׁ בְּצַד הַמַּחֲצִיָּה בְּסִמּוּךְ לָהּ [יב¹⁴⁵] [דֶּהֲיִינוּ עַכ"פּ בְּתוֹךְ ד' אֲמוֹת] וְאַחֲרָיו לְמַעֲרָב כְּלָפִי הַמַּחֲצִיָּה וְנִפְנָה שֵׁם

מַהֲרָרוּ דְּבָרֵי תוֹרָה, וְאוּלַי לֹא נִאֲמְרוּ הַדְּבָרִים אֲלֵא לִיחִידִים אֲשֶׁר תּוֹרַתָם אֲוִמְנַתָם וְלֹא לְזוֹלַתָם דְּמַחֲצִי כְרַמּוֹת רֹחַא, וְעִיקָר דְּלֹא שִׁיךְ מִיחִזִּי כִי־וְהָרָא אֲלֵא בְּדַבְרֵי שְׁעוּשָׁה בְּפָנֵי רַבִּים מִשְׁא"כ בְּזַה.

¹³⁰ אִמֵּר רַבִּי תַנְחוּם בְּרַ חֲנִילָאִי, כָּל הַצָּנוּע בְּבֵית הַכֶּסֶא נְצוּל מִשְׁלֵשָׁה דְּבָרִים, מִן הַנַּחֲשִׁים, וּמִן הָעִקְרָבִים, וּמִן הַמְזִיקִין. וַיֵּשׁ אֲוִמְרִים, אֲף חֲלוּמוֹתָיו מִיּוֹשְׁבִים עֲלָיו.

¹³¹ הַב"י לְמַד מִזֶּה שֶׁכְּתוּב שֵׁם: אִין נִפְרַעִין מַעוּמַד אֲלֵא מִיּוֹשֵׁב. וְעִי' תְּמִיד כִּז ע"ב: תוֹב וְגַלִּי, כְּסִי וְקוּם. רַש"י: תוֹב וְגַלִּי כְּסִי וְקוּם - וְכִשְׂאָתָה נִפְנָה שֶׁב תַּחֲלָה וְאַח"כ גַּלִּי וְתַעֲשֶׂה צָרַךְ וְאַל תְּגַלֶּה מַעוּמַד וְזֶהוּ צְנִיעוֹת שְׁלֵא יִרְאוּךְ. כְּסִי וְקוּם - קוֹדֵם שֶׁתַּעֲמוּד עֲצָמְךָ כִּסָּה לְאַחַר שְׁעִישִׁית צָרַךְ. עִי' לְעִיל הָעֵרָה 100.

¹³² ז"ל הָאוּר זְרוּע: פ' ה"ר נִתַּן בְּעֶרְךָ קֶבֶל כְּלו' אִם אָדָם צָנוּע וְשׁוֹתֵק בְּבִיח"ס הִיא קְמִיעַתוֹ שִׁיִּצִּילֵנוּ מִן הַמְזִיקִין וְהִכִּי אֲמָרוּ בְּסִמּוּךְ קִיבְלָא דְּבִיח"ס צְנוּעִיתָא וְשִׁתִּיקוּתָא. וְצ"ע לְמָה הַב"י לֹא הִבִּיא אֵת זֶה.

¹³³ מִגֵּן גִּיבּוּרִים הוּא בְּסִק"ג, וְכֵן אִיתָא בְּתַמִּיד.

¹³⁴ עִי' רַמב"ם (דַּעוֹת פ"ה ה"ו): צְנִיעוֹת גְּדוּלָה נוֹהֲגִים תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים בַּעֲצָמָן וְכו' וְלֹא יִדְבַר כְּשֶׁהוּא נִפְנָה אֲפִילוֹ לְצוּרֶךְ גָּדוֹל.

¹³⁵ נְדַצ"ל תְּמִיד כִּז.

¹³⁶ עִי א"א סִק"ג שֶׁהִבִּיא גַם' שֶׁבַת פֹּא ע"א שְׁמִי שְׁאִינוּ יִכּוּל לְפָנּוֹת רְפוּאוֹתוֹ שֶׁמִּשְׁמַשׁ בְּפִי הַטְּבַעַת.

¹³⁷ שֶׁבַת פֹּב ע"א (מג"א).

¹³⁸ מַג"א סִק"ד: סִפְרֵי דְּבָרִים (פְּרַשְׁתָּה כִּי תִצֵּא פִּיִּסְקָא רֵנָז אוֹת ג): וַיִּצְאָת שְׁמָה חוּץ, וְלֹא בַּעֲמִידָה. וְעִי' בְּרַכּוֹת לְעִיל הָעֵרָה 131: אִין נִפְרַעִין מַעוּמַד אֲלֵא מִיּוֹשֵׁב.

¹³⁹ ט"ז.

¹⁴⁰ מ"א.

¹⁴¹ ט"ז.

¹⁴² לְדִידָן לְקִטְנִים טַפְחִיִּים אֲף בְּלֹא גְדוּלִים (מ"ז).

¹⁴³ שְׁע"צ: וּפְשׁוּט דָאָם הוֹלֵךְ בְּמַכְנָסִים וּמִשְׁתַּיִן מַעוּמַד גַּם טַפְחִיִּים לֹא יִגְלָה, כִּי אִם כְּמָה שְׁצָרִיךְ, ע"כ, הִינּוּ שְׁכַל הַשִּׁיעוּרִים הָאֵלֶּה הֵם לְלוּבְשֵׁי חֲצִאִית. וְאִינוּנִי מִבֵּין מַהוּ הַשִּׁיעוּרִים הָאֵלֶּה

¹⁴⁴ הִרִי יֵשׁ מַחֲלוּקַת אַחֲרוּנִים בַּעֲנִין דִּין דְּרַבְנָן לְמָה הוּא מְבִיא צַד הַט"ז לְהַחֲמִיר?

¹⁴⁵ מ"ז סוּף סִק"ד.

Commented [YL7]: ל בדוק

מאיר הזויים זולק א'

[יג¹⁴⁶] וכן אם הכותל במזרח יושב בסמוך לה ואחוריו למזרח [יד] ויש מחמירין בזה מפני שפירועו שלפניו הוא לצד מערב והשכינה במערב ובמקום שאפשר טוב להחמיר. כתב הפמ"ג דאין שיעור לגובה המחיצה רק כל שאין פירועו מגולה עי"ז שרי: (ט) או איפכא - וי"א [טו¹⁴⁷] דאיפכא לא וטוב ליהזר בזה: (י) בין מזרח וכו' - משום דהשכינה שורה במערב [טז¹⁴⁸] ואפילו אם מחזיר פניו למערב אסור דמזרח שהוא נגד מערב יש לו ג"כ קדושה: (ו) [יז¹⁴⁹] וכן אסור ליישן (יא) בין מזרח למערב, אם אשתו עמו¹⁵⁰. לזונכון להזהר, (יב) אפילו כשאין אשתו עמו:

(יא) בין מזרח וכו' - רק יכוין שיהא [יז¹⁵¹] ראשה של המטה לצפון ומרגלותיה לדרום. ובתשובת מנחם עזריה פסק כמו שכתב הזוהר פרשה במדבר¹⁵² שיהא ראשה ומרגלותיה של המטה זה למזרח וזה למערב והסכים שם שיהא הראש למערב וכ"כ בארצות החיים בשם כמה אחרונים ומ"מ טוב יותר לכתחילה לנהוג כהשו"ע כי בתשובת בנין של שמחה¹⁵³ כתב בשם הגר"א שאמר שגם כוונת הזוהר הוא כהגמרא ולא כפירוש הרמ"ע הנ"ל: (יב) אפילו כשאין וכו' - עיין בארה"ח דבזה אין להחמיר רק בשוכב ערום ובאין קלעים סביב המטה¹⁵⁴:

(ז) להמטיל מים מן הצופים ולפנים (פי' מקום שיכולים לראות משם הר הבית, ומשם והלאה אין יכולים לראות, רש"י, (יג) [לא] ישב ופניו כלפי הקודש, (ויד) אלל ללפון או לדרום¹⁵⁵, או יסלק הקודש לצדדין: (יג) לא ישב ופניו וכו' - כצ"ל. ט"ז וש"א¹⁵⁶:

Commented [O8]: עי' הערה רמ"ע מפאנו וכן בזהר במדבר קיח לבדוק עוד פעם

¹⁴⁶ עי"ש במג"א שזה בנוי על הרמ"א שלא חוששים בפירועו לפניו, ואם כן צ"ע לספרדים.
¹⁴⁷ מג"א.

¹⁴⁸ ט"ז סק"ד?

¹⁴⁹ צ"ע למה זה תוס' יותר מרש"י.

¹⁵⁰ צ"ע גדול בלשון "אסור" כאן, הרי זה רק סגולה שיהיה לו בנים זכרים, ועוד הרי לקמן (סי' רמ סי"ז) הלשון "צריך" ורק כתוב שיש בה עם אשתו. והקשה הט"ז שמהגמ' משמע שזה רק מעלה, ומסיק שכל דברי הגמ' לאיסור הם רק במקום שאין מחיצות, ואע"פ שהרמב"ם בשיטת הירושלמי שמחיצות לא משנה, הרי בבלי חולק, ועוד רואים מרש"י ברכות שזה מעלה בעלמא, והרי למה המחבר בס"ה הקיל בענין מחיצות. והנה לשון הרמב"ם (ביה"ב פ"ז ה"ט): אסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב, ואין צריך לומר שאין קובעין בית הכסא בין מזרח למערב בכל מקום מפני שההיכל במערב, לפיכך לא יפנה למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב, אלא בין צפון לדרום נפנים וישנים וכו'. והנה לשון המשנה "לא יקל וכו'" והגמ' מביא "אסור להקל", אבל זה רק נוגע להקלת ראש, ואחר כך הגמ' מדבר בעשיית צרכיו, אבל לגבי כיוון המטה עם אשתו, הרי זה רק בדף ה' ע"ב.

¹⁵¹ מג"א ורש"י שם, ועי"ש במג"א שהביא את הרמ"ע מפאנו סי' ג, וקשה שכן שם הוא לא מביא את הזהר.

ועי' פרי עץ חיים (ק"ש על המטה יא): בענין המטה של איש ואשה, נכון שיהיה ראשו למזרח, בסוד ממזרח אביא זרעך, שהוא סוד דעת עליון, ומרגלותיו למערב בסוד יסוד מל' כענין וממערב אקבצך. ויד שמאלית לצפון העולה בסוד גבורה, ויד ימנית לדרום העולה בסוד החסד:

ועי' שער המצות בראשית: וענין נתינת המטה בין צפון לדרום הוא יהיה דוגמת אדה"ר כשנברא וכדוגמא שיעור קומה העליונה ראשו למזרח כנגד הדעת הנקרא מזרח ממזרח אביא זרעך ורגליו למערב, [א"ש. היפך סברת כל הפוסקים ז"ל ועי"ש] יסוד ומ' כנזכר אצלנו בענין נטילת הלולב וידו הימנית בדרום שהוא החסד ויד השמאלית בצפון שהיא הגבורה.

¹⁵² קיח ע"ב: עי' זהר ח"ג קיח ע"א: בג"כ איהו בין צפון לדרום וע"ד תנינן מאן דהיב מטתו בין צפון לדרום הויין ליה בנים זכרים דהאין בן דכר איהו בין צפון לדרום ה' עלאה בה תליא צפון ודרום ובן דכר בינייהו ברזא ודי'הו (ד"ו):

תרגום: בגלל זה הוא בין צפון לדרום, ועל זה שנינו מי שנותן מטתו בין צפון לדרום יהיו לו בנים זכרים, שהרי בן זכר הוא בין צפון לדרום, ה' עליונה, בה תלוי צפון ודרום, ובן זכר ביניהם, בסוד של י"ה. ביאור: ר"ל שהו' הוא בן י"ה והוא ביניהם מפתחא דסתים לאימא ומן י' נפקין דרום ומן ה' צפון והוא ביניהם (יהל אור), ואני לא ראיתי בזהר כדברי הרמ"ע מפאנו, ונראה יותר כדברי רש"י.

¹⁵³ א"ח ג' ד"ה הנה זה רבות.

¹⁵⁴ צ"ע גם בזה שכן הרמב"ם לא מביא הענין של אשתו, והרדב"ז מייחס את זה אפילו להפחה, אבל נ"ל שזה איסור דרבנן ויש צדדים בראשונים ולכן אין חסרון להקל.

¹⁵⁵ נראה דהג"ה זו בשו"ע לאו מדברי הרב המה כי אם הוגה כפי דעת הט"ז והב"ח (מ"ז סק"ו).

¹⁵⁶ מקור להלכה זו היא ברמב"ם (בית הבחירה פ"ז ה"?) ויש ב' גרסאות ברמב"ם, והכסף משנה מתקן של הגרסא להיות עם המילה "לא", וכאן רואים שחיבורו על השו"ע קדם לחיבורו על הרמב"ם (ט"ז). ועי' בהגר"א דעיקר הגרסא היא "ישב ואחוריו כלפי הקודש", דלא ככ"מ, ומקורו מתוספתא מגילה (פ"ג הט"ו).

מאיר הזויים זולק א'

(יד) אלא לצפון וכו' - וה"ה אם אחוריו כלפי הקודש שרי בהטלת מי רגלים¹⁵⁷ ועיין בביאור הגר"א שהסכים דאפילו מן הצופים ולחוץ אם פניו כלפי הקודש אסור בהטלת מי רגלים. אסור לעמוד לפנות להדיא נגד בהכ"נ או בהמ"ד [יח¹⁵⁸] דלא יהא מכלל מי שנאמר עליהם ואחוריהם אל היכל ד' וכן לא יעשה בהכ"ס מכוון כנגד בהכ"נ או בהמ"ד שלא יהא הפי הטבעת מגולה נגדם [ס"ח סי' תתי"ד והעתיקו בא"ר והגהות רעק"א¹⁵⁹] ואם בונה כותל באמצע להפסיק בין מחיצת בהכ"ס לבית הכנסת לכאורה אין להחמיר¹⁶⁰ ועיין בארה"ח¹⁶¹:

(ח) ל'כשנפנה בשדה, אם הוא אחורי הגדר (טו) יפנה מיד. ובבבקה, יתרחק עד מקום שלא יוכל חבירו לראות (טז) פירושו:

(טו) יפנה מיד - ¹⁶²דהא אין חבירו רואה את פירושו [יט] וכן בחצר אחורי כותל הבית¹⁶³ ואף על פי שחבירו שומע קול עיטושו שלמטה אין בכך כלום שבהשמעת קול עיטושו שלמטה אין בו איסור משום צניעות אלא שהיא חרפה ובושה לבנ"א ומי שאינו מקפיד אינו מקפיד:

(טז) פירושו - ר"ל גילוי מה שמגלה מבושרו [כ¹⁶⁴] מלפניו או מלאחריו ואף על פי [כא] שרואה את גופו ושומע קול עיטושו שלו שרי:

(טז) ¹⁶⁵לא ישב במהרה ובחזק ולא יאנוס לדחוק עצמו יותר מדאי, שלא ינתק שיני הכרכשת¹⁶⁶:
(י) ל'לא יקנח (יז) ביד ימין:

(יז) ביד ימין - ¹⁶⁷מפני שקושר בה תפילין על זרוע השמאלי ועוד טעמים אחרים עיין בגמרא¹⁶⁸ וטוב לזיזר [כב¹⁶⁹] מלקנח באצבע האמצעי שכורך עליו הרצועה וכתבו האחרונים¹⁷⁰ דאיטר יד שכל עניניו עושה בשמאל מקנח בשמאל ידיה שהוא ימין כל אדם¹⁷¹ ואם כותב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין או להיפך עיין בבב"ל¹⁷²:

Commented [O9]: ע' י

Commented [O10]: ל בדוק הגמ' שבת

Commented [O11]: ע' פמ"ג בהערה עוד פעם

¹⁵⁷ זהו מהגר"א בפשטות, ועי' דבריו בהערה הקודמת, וצ"ע, שהמ"ב מחק עיקר דבריו לענין הגרסא.
¹⁵⁸ צ"ע שלא כתוב שם כלום לענין זו, ועי' שר"ת קנה בשם (ח"ב סי' ב): והרואה יראה לגבי הא דמבואר בשו"ע (שם) דלא יתפלל אחורי ביהכ"נ דנקטינן בזה דכל הצדדים הוי בכלל אחורי ביהכ"נ, ולא דוקא אחורי צד מזרח הביהכ"נ דהיינו הצד שמתפללים לשם יער"ש, וא"כ הכי נמי לכאורה בנידון דידן לכל הצדדים הוי בכלל אחוריהם אל היכל ה', ולכל צדי הביהמ"ד אסור לגלות עצמו נגדו.

¹⁵⁹ לקמן בסעיף יב.

¹⁶⁰ עי' לעיל ס"ה.

¹⁶¹ שזה מידת החסדות, ורק אסורה תוך ד' אמות.

¹⁶² ט"ז.

¹⁶³ עי' א"ר שמביא מעולת תמיד: אף בבית אחורי כותל מותר, משמע שבבית חייב לסגור את הדלת של השירותים. וצ"ע איזה א"ר השע"צ מצא נגד העולת תמיד.

¹⁶⁴ לא מצאתי את זה בפמ"ג? ולמה זה לא חזרה על הס"ק הקודם.

¹⁶⁵ שבת פב ע"א.

¹⁶⁶ עי' ט"ז: לפי שנפתח הנקב בחזקה וניתקין שיני הכרכשתא. יש לשים לב שזה לא מובא ברמב"ם, ועי' מג"א סי' קעט סק"ח, וסי' קעג סק"א: ואפשר דבזמן הזה אין סכנה כ"כ דחזינן כמה דברים המוזכרים בגמ' שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים והאידינא אינו מזיק דנשתנו הטבעיות וגם הכל לפי טבע הארצות ועב"ד סי' שט"ז ס"ג [בענין בכור, שאם הבהמה מוציאה חלב הוא סימן שהולידה כבר] ובא"ע סימן קנ"ו [בענין יבום שבה"ז לא מפילים בחדש השמיני ולכן אפשר לסמוך על זה לענין יבום] וכ"כ הב"ח בשם הרמב"ם. וכן נפסק במ"ב שם סק"ג, ולכן בענין זה, אין מג"א ולא רמב"ם שזה בגלל רפואה ואין צורך להקפיד בדבר. וכן הוא בארה"ח ארץ יהודה סי' ד אות ד.

¹⁶⁷ ט"ז.

¹⁶⁸ הב' שרגילין להושיט בה לפה הג' מפני שמראה בה טעמי תורה, הד' שנתנה תורה בימין.

¹⁶⁹ מג"א, ועי"ש שלשונו "שלא יקנח", וכאן "וטוב ליזהר" וז"ל השל"ה (מסכת חולין פרק דרך חיים תוכחת מוסר אות קפ"ה) ונראה לע"ד שאף בשמאל לא יקנח בכל האצבעות, דהיינו לא יקנח באמצעי, לפי שבו כורך רצועה של תפילין של יד, והוא בסוד קידושין עליונין כמבואר למעלה בסוד התפילין (אותיות כט - לא). וצריך לעשות כריכין אלו בעמידה כמבואר שם. ואין יקנח עצמו בדבר שהוא מרכבה לקדושה, ונלמד מקל וחומר שאין מקנחין בימין, לפי שבה מראה טעמי תורה, וזה האצבע האמצעי בו בעצמו מעשי המצוה והתורה.

¹⁷⁰ ט"ז.

¹⁷¹ עי' פמ"ג (מ"ז סק"ט) שלומד שזה ספק דרבנן, ולקולא אפילו שבודאי עובר.

¹⁷² מי שאין לו אלא יד א' מקנח ביד שיש לו (א"א סק"ח).

מאיר הזויים זולק א'

(יד) מיזוהר שלא יאחזו באמה וישתין, אם לא מעטרה (כה) ולמטה¹⁸⁹, (כו) מפני שמוציא שכבת זרע לבטלה, אא"כ (כו) הוא נשוי. מדומדת חסידות לזוהר אפילו (כה) הנשוי:

(כה) ולמטה - ואפילו [לד] אם האבר בקישוי מותר מעטרה ולמטה:
(כו) מפני שמוציא - ר"ל שע"י נגיעתו בגיד בא לידי חמום והרהור ויבא לזה וחומר עון הזה עיין באה"ע סימן כ"ג:

(כז) הוא נשוי - דיש לו פת בסלו ואין יצרו תוקפו כ"כ [לה] ואם היא נדה¹⁹⁰ או שהוא בדרך אסור¹⁹¹. ועיין בא"ע סימן כ"ג ס"ד דאפילו נשוי אינו מותר להושיט ידו לאמה כלל אלא בשעה שהוא צריך לנקביו¹⁹²:

(כח) הנשוי - ואם עומד במקום שיש לו פחד שלא יפול אין להחמיר בנשוי כלל¹⁹³. [ארה"ח]:
(מז) מהאפילו מי שאינו נשוי, מותר לסייע (כט) בביצים:

(כט) בביצים - שאינו מתחמם ע"י כך. ולפעמים מותר לאחוז באמה להשתין כגון ע"י מטלית עבה שאינו מחמם¹⁹⁴ [לו] אבל ע"י החלוק אסור [לז] ויש מפקפקין גם ע"י מטלית עבה משום דלא ידעין שיעורו:

(מז) מ"לא הותר לנשוי לאחוז באמה אלא להשתין¹⁹⁵, אבל (ל) להתחכך, לא¹⁹⁶:

(ל) להתחכך לא - לפי שהחיכוך מביא לידי חמום ובקל יבוא לידי ש"ז ועיין בח"א¹⁹⁷ שמתיר ע"י בגד עב. ומותר לסרוק זקן התחתון אך שלא יגע אז באמה בידו ועיין בכה"ל:

(יז) מהמשהה נקביו, עובר משום (לא) בל תשקצו¹⁹⁸:

Commented [O14]: ע
' הערה בא"א
שהשמיטו הר"מ??

שם. גמ' במטלית עבה. המג"א הביא זה סי' ג' לענין הטלת מים אבל רוב הפוסקים השמיטוהו וצריך טעם דאע"ג דהכא לענין תרומה אתמר הא כתבו התוס' ד"ה אוחז דטפי שרינן בשביל להטיל מים מבשביל תרומה וכן בתוס' לפני זה דעדיף טפי מבדיקות קרי שמותר ע"י מטלית עבה, ונ"ל טעם השמטתן מדלא בקיאים הי ניהו עבה לענין זה וכח"ג תירצו הפוסקים לענין היתר ביעתותא ומה שהביא המג"א ראה מדהביאו הר"ף כתבתי בבכ"ש לאיזה צורך הביאם. ע"ל דע"כ לא אמרינן דמטלית עבה אינו מחמם כ"א בזמן קצר כבליעת תרומה וכבדיקת קרי אבל להטיל מים לא ומתוך מ"ש יתבאר לך ש"ש בס' ס"ב בשם כתבי האר"י ז"ל דאם א"א לו יאחז ע"י חלוקו וישתין היא תמוה דודאי חלוקו אינו בכלל מטלית עבה דהא קמהדרי בגמ' לאשכוחי היתר לר' יהודה דלא היה אפשר לו להשתין כ"א לחוץ ולא אמרו לאחוז ע"י חלוקו אלא דאסור ומטלית עבה סברא דלא הוה התם כדאמרינן בב"ב פ' יש נוחלין דין שיעורים כשק משמע שהיה גנאי אצלם לילך בבגדים עבים ולדעתי לא יצאו הדברים מפי האר"י ז"ל ומ"ש הס"ב בשם הגמ' לא נמצא בגמ' כן.

¹⁸⁷ ע"י נדה יג ע"א.

¹⁸⁸ יומא ל ע"א.

¹⁸⁹ פי' מחוץ לגוף (עולת תמיד, עטרת צבי).

¹⁹⁰ וה"ה ביוה"כ (רע"א).

¹⁹¹ הרי זה חולק על המחבר, שהמחבר סובר שכל נשוי מותר, וכן הוא בב"ש סק"ד, ובט"ז משמע שהגדר של "מצוי אצל אשתו" לא ברור, ולכן מידת חסידות להחמיר.

¹⁹² ז"ל: אסור לאדם שאינו נשוי לשלוח ידיו במבושיו, כדי שלא יבא לידי הרהור. ואפילו מתחת טבורו לא יכניס ידו, שמא יבא לידי הרהור. ואם השתין מים, לא יאחז באמה וישתין. ואם היה נשוי מותר. ובין נשוי ובין שאינו נשוי לא יושיט ידו לאמה כלל, אלא בשעה שהוא צריך לנקביו. (ועיין באורח חיים סימן ג').

ביאור: ולא יכניס ידו וכו' - ע"י דברי (י"ד סי' קפב ס"ג ד"ה אסור) [הרי חלק אותם לב' בבות תחילה כתב אסור ובתחת טבורו כתב לא יכניס ולא כתב אסור אלא דבזה אין איסור רק מצד תוספת קדושה ואזהרה יתירה שמא יאחז ג"כ באמה] דזה לא הוה אלא תוספת קדושה אבל לא עיקרא דדינא דאם לא כן מה התפאר רבינו הקדוש עצמו שלא הכניס ידו למטה מאבניטו ושעל כן נקרא רבינו הקדוש (ט"ז).

ואם היה נשוי - משמע אפילו אין אשתו עמו מותר (ב"ש).

וז"ל הא"א כאן: דכולי עלמא אסורים מטבורו ולמטה בלא הטלת מי רגלים, הא בהטלת מי רגלים שריין בנשוי לאחוז אפילו, ורבינו הקדוש אף במי רגלים לא היה מושיט וכו' הא דפסק כאן דמעטרה ולמטה או מסייע ביצים שרי, השמיטו הר"מ ז"ל וסובר דאסור על כל פנים בעטרה.

¹⁹³ ועי' כאן במג"א, ע"י שבת מא ע"א שמותר לנגוע בשעה שמפחדים, אבל אין אנו בקיאים בזה, ואע"פ שמקילים בווסתות, משום שהם דרבנן אבל כאן מחמירים [שהוא מן התורה - א"א].

¹⁹⁴ ע"י לעיל הערה 186.

¹⁹⁵ ע"י מג"א סקט"ו: במטלית עבה מותר לאחוז באמ' שאינו מחמם. וע"י לעיל הערה 186.

¹⁹⁶ ז"ל הסמ"ג: הרי"ף היה מסופק אם נשוי מותר דווקא להשתין אבל להתחכך אסור או שמא מותר להתחכך. ע"י לעיל הערה 193 שזה מן התורה ולכן ספיקו לחומרא, וצ"ע אם יש להוכיח מהסמ"ג שזה לא מן התורה.

¹⁹⁷ ח"א כלל ג' ס"ג, וצ"ע גדול מה"ת.

מאיר הזויים זולק א'

(לא) בל תשקצו - ואם משהא עצמו לקטנים עובר משום בל תשקצו ומשום שלא יהיה עקר¹⁹⁹. והמשהא מלהפיה [לח²⁰⁰] אינו עובר על בל תשקצו. גם האיסור בל תשקצו [לט] נדחה מפני כבוד הבריות²⁰¹ כגון המשהא נקביו עד שימצא מקום צנוע וכה"ג. יזהר מאוד לקנח היטיב כי צואה במקומה במשהו כמו שכתב בסימן ע"ו ס"ה. וטוב [מ²⁰²] לרחוץ פי הטבעת במים או ברוק:

ביאור הלכה

(ב) * יהא צנוע - עיין בברכות ס"ב ע"א וע"ב דמפליג הגמרא במידת הצניעות ובסמ"ק מונה צניעות למצוה דאורייתא וראיתי באיזה מקומות שמתעצלין בבניית בית הכסא לרבים ויש עי"ז כמה מכשולות שמלבד שחסר עי"ז מדת הצניעות עוד באין עי"ז לכמה קלקולים א' כמה מאות ברכות ושמות הקדושים נזכרים בכל עת לבטלה עי"ז דהלא ידוע מה שנפסק לקמן סי' צ"ב דאם אינו יכול לעמוד ע"ע שיעור שעה וחומש תפלתו תועבה וכשיש בהכ"ס סמוך לו והוא צריך לנקביו קודם תפלת י"ח לא יתעצל לילך לפנות משא"כ כשאין בית הכסא והוא צריך לחלוץ תפיליו לילך לביתו בוודאי יתעצל בזה ויעצור עצמו עד אחר התפלה אם הוא איש המוני. ואפילו אם הוא בן תורה שלא יתעצל עצמו לילך ולחפש איזה מקום או לילך לביתו עבור זה עכ"פ יש עי"ז ביטול תפלה בצבור גם ביטול תורה מצוי עי"ז מאוד. גם יש עי"ז הלבנת פנים כי יפגעו אחד בחבירו גם חשש סכנת נפשות כי עמוד החוזר מביא לידי הדרוקן. ועוד כמה וכמה קלקולים. ע"כ מצוה רבה לסייע בזה כדי להסיר המכשולות האלו מישאל ויזכרו את שמו ית' בקדושה:

(ה) * ולהטיל מים בכ"ע שרי - ודעת הגר"א דלצד מערב אסור גם בזה מפני שהשכינה במערב והוא פורע עצמו בעת הטלת מי רגלים וכמו שכתב בסעיף ד' אלא יטה עצמו לצד מזרח או לשאר הצדדים או במקום שיש מחיצה סמוך לה וכנ"ל והמנהג להקל כהש"ע ומסתברא דבמקומותינו שהולכים במכנסים ואין דרך לפרוע את עצמו גם להגר"א יש להקל:

י) * לא יקנח ביד ימין - עיין במ"ב. ואיטר שכותב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין מצדדים²⁰³ הפמ"ג ולבושי שרד דיקנח בשמאל דעלמא ולא אזלינן בתר כתיבה דידה אף דהוא קושר בה תפילין וכדלקמן בסימן כ"ז ואם כותב בימין ושאר מעשיו עושה בשמאל יש לעיין לפי טעמיהם עי"ש ובספר בכור שור משמע דאם ידו השמאלי רגיל בכתיבת דברי קדושה ואינו רגיל להראות טעמי תורה (עיין רש"י ברכות ס"ב ע"א וזה אינו נהוג אצלנו) נחשבת אצלו ימין ולא יקנח בה אלא יקנח בשמאל שלו שהוא ימין כל אדם ואם כותב בדברי קדושה בימין ורגיל בזה ואינו רגיל להראות טעמי תורה ושאר מעשיו עושה בשמאל ה"ה ככל אדם ומקנח בשמאל דעלמא ועיין בארה"ח שהאריך בזה ולדבריו יהיה הדין כמו שכתבנו בשם הפמ"ג ולבושי שרד ואם כותב בימין ושאר מעשיו עושה בשמאל לדבריו ג"כ ה"ה ככל אדם:

יד) * יזהר שלא יאחוז וכו' - ר"ל אפילו אם אין לו עפר תיחוח ומקום מדרון וא"א לו להשתין בישיבה ויכול לבוא עי"ז ללעז על בניו ע"י הניצוצות כשלא יאחוז באמה אפ"ה אסור. ב"י:

¹⁹⁸ עי' אליה רבה סקט"ז: וכתב מעדני מלך שם [אות פ] דלא נאמר בל תשקצו אלא כשנדחק להוציא הנקבים ולא בהתעוררות בעלמא. ועי' לקמן סי' צב ס"א ברמ"א שאסור אז בברכות ותפילה ולימוד תורה.
¹⁹⁹ ט"ז. ועי' מקורו בבכורות מד ע"ב: ת"ר: שני נקבים יש בו באדם, אחד מוציא שתן ואחד מוציא שכבת זרע, ואין בין זה לזה אלא כקליפת השום, בשעה שאדם נצרך אם נקבו זה לתוך זה נמצא עקר. ועי' שר"מ ח"ב י"ד סי' קיז שזה מדרבנן, ועי' מור וקציעה סי' ג ד"ה ולא ישהא שמסתפק אם זה מן התורה או לא. וצ"ע שכן לא מובא כאן סילון החוזר מביא אדם לידי הדרוקן (ברכות כה ע"א), ועי' שבת לג ע"א שזה סכנה. ועוד קשה שכן עי' לקמן סי' מג ס"ח מג"א סקט"ו שהוא מביא חשש זו, ועי' לעיל הערה 166. אמנם עי' יבמות סב ע"ב שרב ששת נעקר מדרשות של רב הונא, משמע שאין בזה איסור.

ועי' הערות הגריש"א על בכורות שם שהביא מהחזו"א שנתשנו הטבעים, ואין חסרון של עקרות בזה"ז.
²⁰⁰ מ"ז סק"ד, וכן הוא ברע"א, וזה בשם התרומת הדשן סי' טז.
²⁰¹ שזה רק מדרבנן, ועי' י"ד סי' קטז ס"ו (אסור לאכול דברים שנפשו של אדם קצה בהם) ששם הוא מן התורה.

²⁰² עי' ג"ז שזה מידת חסידות. ועי' חיי אדם (ח"א כלל ג ס"ב): וירחוץ פי הטבעת היטב במים או ברוק, כי צואה בפי הטבעת, אף על פי שכשהוא עומד אינו נראה, אם נראה כשהוא יושב, אסור להתפלל.
²⁰³ אם כותב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין דיש לקנח בימין דאיכא תרי טעמי שכותב בשמאל וקושר בה תפילין (מג"א סק"ח).

מאיר הזויים זולק א'

(טז)

* לא הותר וכו' - אבל להתחכך לא. וכן מה שהותר למי שאינו נשוי למטה מעטרה ג"כ לא הותר רק להשתין. (ארה"ח) ועיין במ"ב שכתבתי דמותר לסרוק זקן התחתון דלא גרע מע"י מטלית עבה ובפרט אם נסבור כשיטת התוספות המובא במ"א דלמטה מטיבורו ר"ל במקום מילתו:

סימן ד – דיני נטילת ידים, ובו כ"ג סעיפים:

(א) (א) מ"הירחין ידיו (ב) ויברך: על נטילת ידים. (הגה: מ"ו"א (ג) גם אשכנזי²⁰⁴, (ד) ואפילו לא עשה לרכיו, וכן נהגו). זמנים הפסולים לנטילת ידים לסעודה²⁰⁵ (לקמן (ה) סימן ק"ס) כשרים לנטילת ידים לתפלה, מיהו יש מי שאומר (ו) דלא מברך (ז) עליהו:

(א) ירחין ידיו וכו' - יש ע"ז שני טעמים [א²⁰⁶] הרא"ש כתב לפי שידיים של אדם עסקניות הן וא"א שלא יגע בבשר המטונף בלילה לזה תקנו חז"ל ברכה על הנטילה לק"ש ולתפלה והרשב"א²⁰⁷ כתב לפי שבשחר אחר השינה אנו נעשים ככריה חדשה דכתיב חדשים לבקרים רבה אמונתך צריכין אנו להודות לו יתברך שבראנו לכבודו לשרתו ולברך שמו ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן הברכות שאנו מברכין בכל בוקר לכן גם דבר זה תקנו בשחר להתקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו²⁰⁸. ולהלכה²⁰⁹ אנו תופסים כשני הטעמים לחומרא לענין נטילה וכדלקמן בזה הסימן. ואם לא בירך ענט"י קודם התפלה שוב לא יברך אחר התפלה לכו"ע [ח"א²¹⁰]:

²⁰⁴ ז"ל האבודרהם: ועתה נהגו לברך בשחר על נטילת ידים ואשר יצר בין עשה צרכיו בין לא עשה צרכיו מפני שרוח רעה שורה על הידים. ועוד שהידיים עסקניות הן ואי אפשר שלא יגע בדבר מטונף בלילה. ועוד דומיא דכהן גדול שמקדש ידיו קודם העבודה וכן צריך שיקדש אדם ידיו קודם שיעבוד את הבורא יתברך כדי שיעבדנו בידים נקיות. וקשה שכן וכי אלה טעמים לאשר יצר??

אבל ע"י רא"ש (ברכות פ"ט ס' כג): כל הנך ברכות שהן להנאתו כמו מלבוש ערומים ועוטר (את) ישראל ושעשית לי כל צרכי אם אין נהנה מהם כגון ששכב על מטתו ערום אינו מברך אותם והאידיא נהגו לברך אלו הברכות על הסדר אחר שנטל ידיו, דכל זמן שאין ידיו נקיות אין לברכן והא דאמרינן (פסחים ז ע"ב) כל הברכות כולן מברכים עליהם עובר לעשייתן היינו ברכת המצות שאומר בהן וצונו צריך לברך להקדוש ברוך הוא תחלה על מה שצונו וקרבנו לעבודתו אבל ברכה של הודאה ושבח כגון אלו יכול לברך אחר כן. מיהו מלשון שסדרם הגמרא משמע שיכול לברך כל אלו הברכות קודם נטילת ידים וזהו סעד לדברי שלא תקנו נטילת ידים אלא לק"ש ולתפלה.

²⁰⁵ ז"ל הרא"ש שם: תיקנו ברכה קודם שיקרא ק"ש ויתפלל וראוי היה לברך על נקיות ידים אלא על שם שתיקנו בנטילת ידים לאכילה לברך ענט"י לפי שצריך ליטול מן הכלי והכלי שמו נטלא בלשון הגמרא לכן תיקנו נמי לברך על נטילת ידים. ונראה שאם אין לו מים ומנקה את ידיו בצרור ועפר שמברך על נקיות ידים דחייב אדם לנקות ידיו בשעת תפלה כדאמר לעיל (דף טו ע"א) דכתיב ארחץ בנקיון כפי. ²⁰⁶ ברכות פ"ט ס' כג.

²⁰⁷ שו"ת ח"א ס' קצא, קצד.

²⁰⁸ ע"י א"א סק"א שמביא עוד ב' טעמים, א' מש"כ בגמ' שבת קט ע"א, וב' זהר וישב קפד ע"ב [הוב"ד במלואים אות (ח)]. ומוסיף: מיהו לטעם ארחות חיים [גמ' שבת] וזוהר אין לברך על נטילת ידים כי סכנה ורוח רעה אין לברך, רק על מצות, ונשאר רק טעם הרא"ש והרשב"א

²⁰⁹ ז"ל המ"ז: ותופס [הט"ז] דברי הרא"ש עיקר, דמדינא אין צריך כלי כלל, ומים הפסולים לנטילת ידים לסעודה כשרים כאן לכתחלה, וכן נראה דעת המחבר בסעיף א' סתם כשרים, ובסעיף ז' לחוש לדברי הרשב"א כתב טוב כו' [אמנם ע"י ס' ז ס"א שחושש לרשב"א נגד הרא"ש ולא מברכים למנחה, ואפשר שזה ספק דרבנן ולקולא, אבל לברכה לחומרא]. ולהמ"א סק"א דעיקר כרשב"א וכו' ואם ישן בבתי ידים ויודע וודאי שלא נגע במטונף לרא"ש אין מברך, ולהרשב"א מברך.

²¹⁰ ז"ל החיי אדם (כלל ז ס"ה): אף על גב דקיימא לן דצריך נטילת ידים לכל תפלה, מכל מקום בזה קיימא לן דאין מברכין על נטילת ידים אלא בשחרית לתפלה, כיון שנעשה ככריה חדשה וצריך לקדש עצמו ככהן המקדש לעבודה. ולכן נראה לי דאם לא בירך על נטילת ידים קודם התפלה, לא יברך אחר התפלה (ולא מבעיא לדעת הרא"ש דמצריך לברך גם במנחה ומערב, דסבירא ליה דעל נטילת ידים לא נתקן רק בשביל התפלה. אלא אפילו לרשב"א דקיימא לן כוותיה לענין ברכה שלא לברך אלא בשחר, כתב משום דנעשה ככריה חדשה וצריך להתקדש ככהן לעבודתו, משמע דוקא משום שצריך להתקדש, וזה שייך דוקא בתפלה שהוא במקום קרבן. ועוד נראה לי דאז ימתין עד תפלת המנחה ויברך אז על נטילת ידים לכולי עלמא, וצריך עיון), ע"כ. וצ"ע למה המ"ב לא הביא העוד נ"ל של החיי"א.

מאיר הזויים זולק א'

(ב) ויברך - ומיד אחר הנטילה יברך וא"צ להמתין על הניגוב [ב] וגם הניגוב אין מעכב²¹¹. ויש מחמירין²¹² שלא יברך עד אחר שינגב ידיו דס"ל דאין רוח רעה סר מהידים עד אחר הניגוב וס"ל דאסור לברך בידים שרוח רע שורה עליהם אבל דעת הפוסקים אין כן [ארה"ח]. כתב בסדר היום שלא יגע במלבושיו עד שיטול, ובגמרא לא משמע כן [מ"א] איתא בברכות דף נ"א אל תטול חלוקן שחרית מיד השמש ותלבש משום סכנת מזיקין אלא יטלהו בעצמו ממקום שהוא שם. ואפילו אותו השמש [ג] כבר נטל ידיו. אמרינן בגמרא²¹³ רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום משום כבוד קונו. ובמדינותינו שאין אנו הולכים יחפים א"צ לרוחץ רגליו שחרית [פמ"ג]:

(ג) גם אשר יצר - הטעם [ד²¹⁴] משום דבבוקר נעשה ככריה חדשה וצריכין אנו להודות לו וניתקן ברכת אלקי נשמה²¹⁵ ואשר יצר על יצירת הגוף ויש עוד טעמים אחרים עיין באחרונים וכתב הפמ"ג דלפי הטעם דבריה חדשה אם היה נייעור כל הלילה דאז לא נעשה בריה חדשה בבוקר אין יכול לברך אשר יצר אם לא עשה צרכיו. יש אומרים דאם השתין בלילה יוכל לסמוך לענין ברכת אשר יצר על אשר יצר דשחרית [ה] וצ"ע לדינא גם פעמים רבות יקרה שבבוקר משתוקק עוד הפעם להטלת מי רגלים ולא יוכל לחול עוד הברכת אשר יצר דבבוקר ע"ז הטלה דלילה וכדלקמן בס' ז' במ"ב ס"ק א'. וי"ש יחמיר על עצמו ויטול ידיו וילבוש מכנסים או יחגור בשאר דבר להפסיק בין לבו לערוה ויברך אשר יצר. אך יראה בעת הברכה להרחיק מהעביט של המי רגלים ד' אמות אם הוא עומד בחדרו ואם לא היה העביט מיוחד לזה די בהטלת רביעית מים לתוך המי רגלים בכל פעם ופעם שמשתיין:

(ד) ואפילו וכו' - והרוצה להסתלק מן הספק²¹⁶ [ו] יזהר לעשות צרכיו תיכף אחר שעירה מים על ידיו ג"פ וכשיצא מבהכ"ס יטול ידיו פעם שניה ויברך אשר יצר ויצא ידי חובה לכו"ע. וטוב יותר [ז] שלא יברך אפילו ברכת נט"י עד לאחר נטילה שניה שנוטל אחר יציאתו מבהכ"ס ובפרט אם היה צריך לנקביו בעת נטילה ראשונה שאז בודאי אינו רשאי לברך²¹⁷. והח"א כתב דנכון להמתין מלבד ענט"י עד לאחר שמנקה עצמו ורוצה להתפלל עי"ש טעמו אח"כ מצאתי בספר מעשה רב שכן היה נוהג הגר"א ז"ל ועיין בבה"ל:

(ה) סימן ק"ס - דהיינו מים שנשתנו מראיהן או נעשו בהם מלאכה [ח] או מלוחים או סרוחים שאין הכלב יכול לשתות מהם ומשו"ה ראויים לתפלה דכאן לא צריך רק משום נקיות בעלמא:

(ו) דלא מברך - ר"ל על נטילת ידים רק [ט²¹⁸] על נקיות ידים:
(ז) עלייהו - [י] והאחרונים הכריעו דיוכל לברך על נטילת ידים ועיין לקמן בסעיף ז' ובמ"ב ס"ק ט"ז:

(ב) (ח) נאידקדק (ט) לערות עליהן מים (י) ג"פ, להעביר רוח רעה ששורה עליהן²¹⁹:

²¹¹ מקור דברים אלה במג"א שהיבא מספר ברכת אברהם ח"ג י' עז ועח, ועיי"ש ח"ט סי' רפח- רצה אברהם הלוי בק לא מצאתי הספר, צ"ע אצל אוצר החכמה.

²¹² עי' לקמן סי' קנח סי"א ודברי רבינו סקמ"ד, שאע"פ שניגוב הוא חלק של המצוה ונחשב עובר לעשייתן לברך קודם הניגוב, אבל יתכן שאין ענין לניגוב אלא רק ללחם וצ"ע, וגם הרי אם יש חשש של מים טמאים על הידים, אפשר ליטול ידים עוד פעם.

²¹³ זה המקובלים המובא בארה"ח סי' ד סק"ג, אבל לא ראיתי מקור לדברים בספרים של נסתר אשר ביד. שבת נ ע"ב: רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו, משום שנאמר כל פעל ה' למענהו.

²¹⁴ רש"י: בשביל קונוהו - לכבוד קונוהו, דכתיב (בראשית ט) כי בצלם אלהים עשה וגו', ועוד: דהרואה בריות נאות אומר ברוך שככה לו בעולמו. כל פעל ה' למענהו - הכל ברא לכבודו.

²¹⁵ עיי"ש שהביא מדרכי משה: הטעם הואיל וקודם נט"י אסור ליגע בנקביו לסותמן ולפותחן ועכשיו מותר ליגע מברך אשר יצר, אבל המג"א עצמו לומד עיקר כי נעשה בריה חדשה. ומתוך כך למד הגרע"א שאם יש לו מים לערות על ידיו רק פעם אחת, יכול לברך ענ"י ולא אשר יצר, וכן כשמשכים קודם אור היום ונוטל ידיו, כיון דעדיין אסור ליגע בנקבים מספק דרוח רעה שורה עד אור היום (עי' לקמן סעיף י"ד) אינו מברך אשר יצר עד שיאור היום ויטול שנית, ולהמג"א מברך. ועי' לעיל הערה 204.

²¹⁶ על יצירת הנשמה (בהגר"א), ורח"ל ש"דרשו" הכניסו לטקסט עצמו.
²¹⁷ הספק היא שכתוב במג"א בשם הכתבי אריז"ל (פע"ח שער הברכות פ"ד): כד משי ידיה מברך על ענ"י, והיה נפנה ובודק נקביו. ולא ברור לי שזה ראיה משם למנהגי האריז"ל, ובין כה זה לא מחייב אנשים שלא מקובלים. ובעיקר בדברי האבודרהם נ"ל שאין שום ענין להדר בענין לעשות צרכיו מיד, שכן אין חיוב לעשות מיד, אלא מברכים כל הברכות אפילו אם לא נתחייב בהם.

²¹⁸ ועי' רע"א שאמר עצה, שיערה מים פעם א' על ידיו ויברך ענ"י דהא מהני לתפלה. וחיוב ברכת א"י עדיין לא חלה עליו. כמו שכתבנו (עי' לעיל הערה 214) ויעשה צרכיו ויערה מים עוד ב' פעמים ויברך אשר יצר.

²¹⁹ עי' מג"א סק"א שהלשון "אסור לו לברך" ועי' לקמן סי' צב ס"א ברמ"א: וכל הנצרך לנקביו אסור אפי' בדברי תורה, כל זמן שגופו משוקף מן הנקבים, ועי' אליה רבה סק"ה שזה דווקא לתפילה, והגרע"א מקשה מדברי הרמ"א. ועי' לעיל הערה 198 והערה 199.

²¹⁸ קשה שזה נסתר סקנ"ח, וקשה שזה סתירה בגר"א.

מאיר הזויים זולק א'

(ח) ידקדק - כי חוץ מהטעמים הנזכרים בסק"א שצריך ליטול ידיו לתפלה צריך ליטול גם משום רוח רעה השורה על הידים אך [220]יא] היכא דהנטילה הוא משום רוח רעה לכד לא היו מתקנים ע"ז ברכה לכן אנו צריכים גם לטעמים הנ"ל:

(ט) לערות עליהן - ויטלם לכתחילה עד פרק הזרוע ואם אין לו מים [221]יב] די עד קשרי אצבעותיו. וצריך [יג] לפשוט הכפות כמי שרוצה לקבל דבר ויגביהם כנגד הראש²²². גם [יד²²³] טוב להדיח פיו [טו] ובתענית צבור לא ידיח:

(י) ג"פ - ואפילו שופך הרבה בפעם אחד אינו מועיל כי אין הרוח הולך אלא בג' פעמים²²⁴ דהיינו פ"א על יד ימין ואח"כ על יד שמאל עד ג"פ [225]טז] בסירוגין ובספר מעשה רב כתב ד' פעמים ג"פ להעביר רוח רעה והד' להעביר המים שנטמאו. צריך להזהיר לנשים שיזהרו בנט"י ג"פ בסירוגין²²⁶ כמו האנשים וגם כי הם מתקנות המאכלים שלא יטמאום בידיהם [יז²²⁷] גם יש לזהר שהקטנים יטלו ידיהם בשחרית כי נוגעים במאכל. ובנגיעת עכו"ם במאכלים בלא נט"י אין לחוש דלא מקבלי טומאה:

(ג) נבלא יגע בידו, (יא) קודם נטילה, לפה ולא לחוטם ולא לאזניים (יב) ולא לעינים²²⁸:

(יא) קודם נטילה - מפני שהרוח רעה השורה על הידים יוכל להזיק לאלו האיברים²²⁹:

(יב) ולא לעינים - ויש לזהר [יח²³⁰] אפילו ע"ג עיניו מבחוץ אם אפשר לו:

(ד) (יג) אפילו מי שנטל ידיו לא ימשמש בפי הטבעת תמיד²³¹, מפני שמביאתו לידי תחתונות. לא יגע במקום הקזה, שמשמוש היד מזיק לחבורה:

(יג) אפילו וכו' - וקודם נטילה [יט²³²] יש אוסרין מליגע בפי הטבעת אפילו במקרה וכן לאמה במקום הנקב אפילו אם הוא נשוי וכן כה"ג במקום נקב הקזה כי אז יוכל הרוח רעה להזיק לכל נקב שבגוף:

²¹⁹ צ"ע שזה לא מובא ברמב"ם וצ"ע אם יש מקום לפטור עי' לעיל הערה 166.

²²⁰ גר"ז ס"ד וצ"ע למה כותב אחרונים.

²²¹ השע"ת מביא הבאר היטב, וצ"ע מקור לדבר. עי' רמב"ם תפילה פ"ד ה"ג, וכן הוא בהלכות ברכות פ"ו ה"ד, חולין קו ע"א וע"ב.

עי' זהר במלואים אות (ח) משמע שכל היד טמא, אבל מדברי השעה"כ הובא במלואים אות (ו) משמע שזה דווקא עד קשרי אצבעותיו, אמנם עי' שעה"מ במלואים אות (ז).

²²² הוא מאריז"ל (עי' מג"א סק"ז) עי' מלואים אות (ה).

²²³ משונה הוא מביא באר היטב שמביא מה שכתוב לקמן ס"ז?? ולענין תענית עי' &.

²²⁴ לא מוזכר לא בט"ז ולא בש"ע סירוגין

אליה רבה סימן ד

אבל בכנסת הגדולה [הגהות טור] כתב בשם סדר היום [כוונת נט"י שחרית] זה לשוננו, וישפוך מן השמאל לימין ג' פעמים ואחר כך יתן הכלי ליד הימין וישפוך על השמאל ג' פעמים עכ"ל, מבואר דנוטלין ג' פעמים רצופים, וזה מסתבר יותר, דאילו כשנוטל בסירוגין ישנו כמה חששות, א' כשיאחזו הכלי במקום המלוחלח ממים שאחזו כבר בידו הלחה, ועוד דכשנוטל הכלי לשפוך עליו שנייה אז יחזרו המים שיצאו חוץ לפרק וירדו, כי אז צריך להוריד ידו כדי לשפוך על חברתה

²²⁵ מג"א סק"ז בשם האריז"ל (עי' מלואים אות (ד)), וצ"ע למה הוא בסעיף ח' ולא בס"ב. ועי' בבאר היטב. וז"ל: אפי' שופך הרבה בפעם אחת אינו מועיל כי אין הרוח הולך אלא בג' פעמים דהיינו פעם אחת על יד ימין ואחר כך על יד שמאל עד ג"פ בסירוגין כשנותן מים על יד ימין בכל פעם יאמר היד הגדולה וביד שמאל היד החזקה וכשמשפשף הידים יחד יאמר ג' פעמים יד הרמה וכשימלא ידיו לרחוץ פניו יאמר ידיו גלילי זהב וגו'. כשרוחץ פניו יאמר ראשו כתם פז וגו' וכשרוחץ את עיניו יאמר עיניו כיונים וגו' כשרוחץ לחייו יאמר לחייו כערוגת הבשם וגו' כשרוחץ שפתותיו יאמר שפתותיו שושנים וגו' וכשמנגב פניו יאמר ופניהם פני אדם ופני אריה אל הימין לארבעתם ובזה ימצא חן בעיני כל רואיו. צריך להזהיר לנשים שיזהרו בנטילת ידיהם ג' פעמים בסירוגין. שלא יטמאו המאכלים וצריך ליטלם עד פרק הזרוע: וצריך לפשוט הכפות לקבל הטהרה כמי שרוצה לקבל דבר ויגביהם כנגד הראש גם ידיח פיו חוץ בתענית ציבור:

ועי' מלואים אות §

²²⁶ סירוגין לא כתוב במש"ז.

²²⁷ מ"ז סק"ז. ועיי"ש שכותב בקטנים חמירא סכנתא מאיסורא. וצ"ע איזה סכנה, והרי עי' לעיל הערה 166, ולגבי טומאה, בפשטות אין בקטן וצ"ע.

²²⁸ עי' לעיל הערה 166 ולשים לב שהרמב"ם לא מביא אף א' מהענינים האלה. וגם צ"ע למה פי הטבעת לא מוזכר וכן מקור האשה, כנראה שלפי הש"ע אין חסרון רוח רעה בהם.

עי' מלואים אות (כ).

²²⁹ מחזיק ברכה הוב"ד בשע"ת נגד המו"ק, וקשה מלשון המ"ב שזה כלשון של חומר, והרי אם זה סכנה יש להקפיד ודאי. ועי' ארה"ח לב הארץ ג' שמביא כזה לשון.

²³¹ מה פירוש "תמיד", אבל כתוב בריבב"ן על שבת קח ע"ב.

²³² עי' לעיל הערה 228.

מאיר הזויים זולק א'

- (ה) ג'לא יגע בניגית שכר, שמשמוש היד (יד) מפסיד השכר²³³:
- (יד) מפסיד השכר - ואם נגע במאכל קודם שנטל ידיו [כ²³⁴] אין לאסור המאכל ע"ז אבל לכתחילה מאוד יש לזהר שלא ליגע אז בשום מאכל [כא²³⁵] ואם נגע באוכל ידיחנו ג"פ. וכן [כב²³⁶] אין לשתות עשן טבא"ק קודם נט"י:
- (ו) (טו) ג'אין צריך רביעית לנטילת ידים לתפלה:
- (טו) אין צריך - ר"ל דיעבד אין מעכב הברכה ומבורך על נטילת ידים אבל לכתחילה טוב להקפיד שיהיה לו ג"כ רביעית²³⁷ וכמו שכתב בסעיף שאחר זה דקאי גם על שיהיה לו רביעית וכמו שכתבו [כג²³⁸] האחרונים:
- (ז) ג'טוב להקפיד בנטילת ידים שחרית בכל הדברים המעכבים בנטילת ידים לסעודה. הגה: ג'מיהו (טז) אינו מעכב, (יז) לא כלי ולא כח גזרל וטאר הדברים הפוסלים צנטילת הסעודה:
- (טז) אינו מעכב - ר"ל [כד²³⁹] דיעבד לענין הברכה ויכול לברך ענט"י או אפילו לכתחלה היכא דאי אפשר בענין אחר²⁴⁰ אבל [כה] היכא דאפשר טוב להקפיד²⁴¹:
- (יז) לא כלי וכו' - ר"ל דמהני [כו²⁴²] אף להעביר רוח רעה ולכן אם אין לו כלי שלם מותר ליטול מכלי נקוב וכן מפלו"מף אף שאין כאן כח גברא כמבואר לקמן בהלכות נט"י אבל אם שכשך ידיו במים לא מהני לרוח רעה וכדלקמן²⁴³:
- (ח) נטילת ידים שחרית, אין נוטלים על גבי (יח) קרקע, אלא לתוך (יט) כלי²⁴⁴:
- (יח) קרקע - ואפילו [כז] ע"ג קיסמים אסור²⁴⁵ מפני שרוח רעה שורה עליהם:
- (יט) כלי - וטוב [כח] שיניח שני כלים מראשותיו אחד מלא ואחד ריקן²⁴⁷:
- (ט) מים של נטילת ידים שחרית, אסור ליהנות (כ) מהם, ולא ישפכם בבית ולא במקום שעוברים שם (כא) בני אדם:
- (כ) מהם - ע"כ [כט²⁴⁸] לא יתנם לפני בהמתו:
- (כא) בני אדם - כי יוכלו להנזק ע"י הרוח רעה. וישפכם [ל²⁴⁹] במקום מדרון או בעפר תיחוח:
- (י) נוטל כלי של מים ביד ימינו, (כב) ונותנו ליד שמאלו, כדי שיריק מים על ימינו תחילה:

²³³ ע"י לעיל הערה 166 ולשים לב שהרמב"ם לא מביא אף א' מהענינים האלה. וע"י ט"ז סק"ד שאין זה בגלל הפסד אלא בגלל הסכנה הנ"ל של לפני נטילת ידים, שזה כאילו נגע בפה ללא נט"י.

²³⁴ כלל ב ס"ב: לפי זה [שאסור ליגע בגיגית שכר קודם נט"י] היה משמע דאם נגע באוכלין, אסורים, וכן הורה מורה אחד. אך נראה לי וכו' דדוקא בגיגית שכר, אבל שאר אוכלין על כל פנים בדיעבד אין לחוש וכו' כל דבר שאמרו רוח רעה שורה עליו מותר בדיעבד.

²³⁵ לב הארץ סי' ג אות ה. עיי"ש שמזהיר ליטול ידים של הקטנים והנשים המכנינים את האוכל. אבל יש לדעת שזה לא מוזכר בשום מפרש חוץ ממנו, ומקורו ר' טודרוס הלוי בס' רב חיים בחדושו ליומא שם. ועוד צ"ע מזההר אם נשים שאין להם דעת אם יש להם ליטול ידים בכלל.

²³⁶ מנחת אהרן כלל א ס"ג.

²³⁷ וכי טיפה אחת מספיק? או שצריך להיו טופח על מנת להטפח?

²³⁸ א"א סק"ד מכח הרמ"א בסעיף ז.

²³⁹ ע"י מג"א סק"ה שמביא ב' צדדים, וציין לדבריו בסק"ה שמשמע שהוא מברך ענ"י, ולא מצאתי זכר לזה בגר"א.

²⁴⁰ או אפילו לכתחלה היכא דאי אפשר בענין אחר (לא במג"א).

²⁴¹ וניגוב ג"כ אינו מעכב (נוסף במג"א).

²⁴² חיי אדם כלל ב ס"ג: וכן אם אין לו כלי שלם, מותר ליטול אף מכלי נקוב, וכן (מרער קאסטין [ברז]) או (מפלומפ [משאבה]), אף שאין כאן כח גברא, כמבואר לקמן בהלכות נטילת ידים כלל ל"ח. וכן אפילו בפחות מרביעית מהני אף לרוח רעה. ומכל מקום לכתחלה יזהר בכולן. אבל לנקות ידים במידי דמנקה כדלקמן כלל ז', לא מהני רק לתפלה אבל לא לרוח רעה וכו', ע"כ. ומכאן לילדים, לאלה שמקפידים על זה, אין שום חסרון של ברז וכדומה.

²⁴³ סי"ב.

²⁴⁴ ע"י מש"ז סק"ה ש"על גבי קרקע" היינו רצפה, שלא נבלע, אבל יכול לשפוך אותם על גבי עפר תיחוח, כל שנבלע. ועוד יותר קשה שהמ"ב מביאו לקמן סק"א.

²⁴⁵ שונה ממים אחרונים, שמותר על גבי קיסמים, ע"י לקמן סי' קפא ס"ב.

²⁴⁶ מכאן מהט"ז, וע"י מלואים אות (ח).

²⁴⁷ ע"י מג"א שיהיה הכלי תחתון מאוס וכן מובא בארה"ח (לב הארץ ס"ב) וצ"ע למה הביא הארה"ח כשהוא סה"כ מצטט המג"א?

²⁴⁸ סי' א סק"ה. וצ"ע מקורו, שאין בזה זכר בזהר.

²⁴⁹ ע"י לעיל הערה 244.

מאיר הזויים זולק א'

(כב) ונותנו - כדי שיתגבר ימין שהוא חסד על שמאל שהוא דין²⁵⁰. וגם [לא²⁵¹] באיטר אזלינן בתר ימין דעלמא:

(יא) (כג) לא יטול (כד) ממי שלא נטל ידיו שחרית²⁵²:

(כג) לא יטול - ר"ל [לב²⁵³] לשפוך לו על ידיו אבל להביא לו מים מותר:

(כד) ממי שלא וכו' - ובנטילה לאכילה [לג²⁵⁴] רשאי ליטול ממי שלא נטל ידיו²⁵⁵:

(יב) אם שכשך ידיו לתוך כלי של מים, עלתה לו נטילה (כה) לק"ש ולתפלה, (כו) אבל לא לרוח רעה שעליהן. אם שכשך ידיו בשלש מימות מחולפים, יש להסתפק אם עלתה לו להעביר רוח רעה שעליהן:

(כה) לק"ש ולתפלה - ויוכל לברך [לד²⁵⁶] על נטילת ידים²⁵⁷ דאמרינן בכיור ורחצו ממנו ולא בתוכו הא בעלמא אפילו בתוכו אבל [לה] להעביר הרוח רעה בעי עירוי ג"פ דוקא ושכשך בכלי אפילו ק' פעמים לא חשיב אלא אחד²⁵⁸ שמיד נטמאו המים והויין כמו שופכין²⁵⁹ ומשום הכי נסתפק אח"כ במימות מחולפים דאפשר דלאו דוקא עירוי בעינן להעביר רוח רעה ואפילו רחיצה סגי או דבעינן דוקא עירוי מכלי על ידיו²⁶⁰. וכתב הפמ"ג דלפ"ז אם תחב ידו בנהר ג"פ²⁶¹ או בשלג המונח על הארץ בשלשה מקומות מחולפים אפ"ה לא מהני רק לתפלה ויוכל לברך ענט"י אבל ספק אם מהני להעביר רוח רעה דאולי בעינן לזה עירוי מכלי²⁶² והארה"ח ולבושי שרד²⁶³ פסקו דבנהר וכן בשלג ובמי מקוה מהני אף להעביר רוח רעה ואפילו אין בהם ארבעים סאה ועי"ש עוד בארה"ח: (כו) אבל לא וכו' - ע"כ יראה ליטול פעם שנית מן כלי אפילו אחר התפלה²⁶⁴:

(יג) אם היה נעור (כז) כל הלילה, יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית, (כח) להתפלל ולהעביר רוח רעה מידי. הגה: (כט) ויטלם (ל) בלא ברכה (הרא"ש כלל ד' ורשב"א סי' קצ"א):

(כז) כל הלילה - ואם ישן במקצתה לכו"ע צריך ליטול ידיו בבוקר כדין והוא שישן שינת קבע על מיטתו²⁶⁵ ומשום דסתם ידים עסקניות הן ובודאי נגע במקום מטונף אבל אם ישן שינת ארעי להרא"ש [לח] דינו בזה כאלו לא ישן כלל:

²⁵⁰ ט"ז, ועי"ש במש"ב שהביא מהלבוש: שנכנע מדת הדין כמו בעקידת יצחק. ועוד טעם [שימין] חשוב, ושמאל כעבד המשמש לאדון, ולטעם זה אפילו נט"י לסעודה ג"כ ראוי שיתן משמאל מים לימין תחלה. ועי' מלואים אות (טז) ואות (יז).

²⁵¹ ארץ יהודה סק"ז, וצ"ע שכן משמע מהרמ"ז ח"ג כג ע"ב אחרת עי' מלואים אות (יח).

²⁵² עי' מלואים אות (טז) ואות (יז).

²⁵³ ???

²⁵⁴ דלא כט"ז!

²⁵⁵ עי' מש"ז: והנה עכ"ם י"ל אין מקבל טומאה. אבל נשים יזהרו מאד, שתיקון מאכלים הם עושים, שלא יטמאו בידיהם, גם קטנים איני יודע למה אין נזהרים בזה, וראוי לרחוץ ידיהם בכל בוקר, כי חמירא סכנתא מאיסורא. הוב"ד לעיל מ"ב סק"י.

²⁵⁶ מג"א.

²⁵⁷ מכאן מתחיל הט"ז, וצ"ע למה ציין לב"י.

²⁵⁸ וצ"ע אם זה רק מועיל ליד א', [אע"פ שכתוב בב"י ובשו"ע בפירוש ידים] ועוד מהיכי תיתי אם הכניס אצבע אחת, ואח"כ כל היד, שהמים לא נטמאו מהאצבע, שכן מהזהר (מלואים אות (ח)) כתוב שהמים שאחרי נגיעתו נהיו טמאים.

²⁵⁹ הפסולים לנט"י עי' סי' קס"ב.

²⁶⁰ עי' ב"י וט"ז וז"ל: מדברי הזוהר נראה דבעי' כלי. והנה כתוב בזהר שם "כלי" אבל זה לאו דווקא בדיוק. אבל כן כתוב בבהגר"א סק"ג.

²⁶¹ צ"ע למה לא הביא מהמג"א: ה"ה בנהר דקמא קמא אזדי להו והני אחריני נינהו [עי' אש"א שמקשה עליו], ע"כ, ועי' ארה"ח לב הארץ אות יב שגם כן לומד כן, שבנהר תחיבה א' מספיק. וזה לשון הפמ"ג: נטל ידיו מזוחלין ממקום גבוה וכל שכן ע"י תחיבת ידו שלש פעמים בשלג או ממי נהר יש לספק לרוח רעה אי מועיל, ע"כ, ולי משמע שאין צורך של ג' פעמים בנהר, ועוד צריך להבין למה כל המים לא נהיו טמאים, כנ"ל סעיף ט.

²⁶² צ"ע למה לא הביא שסכנה חמורה יותר מאיסור (כמש"כ באש"א סק"א ומשב"ז סק"ז).

²⁶³ הרי הלב"ש והארה"ח אומרים את זה בדעת המג"א והמג"א לומד שזה כמו צרור ואינו מעביר רוח רעה. וצ"ע בזה שהוא כותב בדעת המג"א שזה מעביר רוח רעה, ולא משמע שכן המג"א מביא מסעיף כב צרור וצ"ע. אבל כתו בארה"ח שמים המחובר לקרקע לא מקבלים טומאה, אבל זה לא מועיל לענין הזהר, שצריכים מים עליונים.

²⁶⁴ פשוט וכי נצרך?

²⁶⁵ צ"ע למה כתוב "על מיטתו" ועוד שהוא מחלק בין שינת קבע לעראי, ולמה בין חצי שעה ללא חצי וצ"ע. ועי' ארה"ח (לב הארץ ס"א) שכל טעם הרא"ש אם יש ערום [כנ"ל הערה 204].

מאיר הזויים זולק א'

(כח) להתפלל ולהעביר - דהיינו [לז] לתפלה יש ספק אם הטעם של נט"י שחרית כהרשב"א לעיל במ"ב סק"א וא"כ אף על גב דהשתא לא נעשה בריה חדשה לא פלוג רבנן וצריך נטילה או שמא עיקר הטעם כהרא"ש שם ובניעור ולא נגע במקום מטונף א"צ נטילה. ²⁶⁶ ולהעביר הרוח רעה יש ג"כ ספק אם בעלמא השינה גורם הרוח רעה וא"כ אפילו ישן ביום שורה ר"ר וצריך ליטול ידיו וניעור בלילה א"צ ליטול ידיו או הלילה גורם הרוח רעה וא"כ יהיה הדין בהיפוך:
(כט) ויטלם - ר"ל [לח²⁶⁷] ג"פ מחמת ספק וכן בשני הסעיפים שאחר זה:
(ל) בלא ברכה - יש [לט] מהאחרונים שחולקין על הכרעת הרמ"א בזה וסוברים דצריך לברך [מ] ויש שמסכימים עמו ²⁶⁸ וכ"ז בלא עשה צרכיו אבל אם עשה צרכיו קודם התפלה [מא] הסכמת אחרונים דבזה צריך ליטול ידיו ולברך. וכן נכון לעשות לכתחילה במי שניעור כל הלילה כגון בליל שבועות [מב²⁶⁹] יעשה צרכיו או יטיל מים וישפוש ²⁷⁰ שאז לכו"ע יתחייב לברך ויברך ענט"י ואשר יצר ²⁷¹:
(יד) השכים קודם עמוד השחר, ונטל ידיו, יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו פעם אחרת, (לא) כשיאור היום, (לב) להעביר רוח רעה השורה על הידים. (הגה: ויטלם (לג) בלא ברכה):
(לא) כשיאור היום - כי י"א [מג²⁷²] דבעמוד השחר חוזר הר"ר לשרות פעם שנית:
(לב) להעביר וכו' - הכא [מד] לא נקט להתפלל כמש"כ סעיף י"ג דודאי משום תפלה אין צריך בזה עוד הפעם ליטול ידים ואפילו אם חזר וישן פעם שנית קודם עמוד השחר דבזה בודאי צריך משום רוח רעה עוד הפעם ליטול ידים מ"מ אין יכול לברך ענט"י ואפילו אם השינה היתה שינת קבע דאנו חוששין לשיטת הרשב"א דס"ל דטעם הנטילה משום דבבוקר נעשה בריה חדשה ופ"א נעשה האדם בריה חדשה ולא שתי פעמים [מה²⁷³] ומשום רוח רעה בלבד לא תקנו ברכה ²⁷⁴:
(לג) בלא ברכה - הנה נראה דאפילו אם בפעם הראשון כשנטל ידיו לא בירך ענט"י מ"מ לא יברך עתה דאין יאמר וציונו ענט"י הלא כבר יצא ידי חובת הנטילה לתפלה לדעת הרא"ש כמבואר בב"י וכה"ג כתב לעיל בשערי תשובה סק"ד ומ"מ הנכון [מו] שיביא עצמו לידי חיוב ברכה דהיינו שיעשה צרכיו קודם התפלה ויתחייב לברך ענט"י וכנ"ל בסק"ד בשם הח"א:
(טו) ישן ביום, (לד) יש להסתפק אם צריך לערות מים עליהם ג"פ, (ויטלם בלא ברכה²⁷⁵):
(לד) יש להסתפק - אי לילה גורם לרוח הטומאה או שינה גורם ²⁷⁶ ודוקא [מז] הישן שיתין נשמי ²⁷⁷ אבל פחות מזה אין ר"ר שורה [מח] ואפי' בלילה:
(טז) דוד היה נזהר שלא לישן ²⁷⁸ (לה) שיתין נשמי ²⁷⁹, (פ"י) ששים נשימות, כדי שלא יטעום טעם מיתה. הגה: ובגמרא, פרק הישן, משמע (לו) דדוקא ביום היה נזהר. (דברי עצמו, ועיין בב"י):

²⁶⁶ מכאן בב"י ולא בט"ז.

²⁶⁷ ע"י לעיל סק"י שחמירא סכנתא מאיסורא. וקשה שלא הבאי מקורו מלב הארץ ס"ג. ועיי"ש במאיר לארץ סק"ג שאפילו שכשוך בג' מימות מוחלפות לא מספיק שאין ספק ספיקא מועיל בסכנה.

²⁶⁸ צ"ע שכן משמעות המג"א וט"ז ופמ"ג כך.

²⁶⁹ ע"י לקמן הערה **Error! Bookmark not defined.** לענין לגרום ברכה שאינה צריכה. וצ"ע למה זה שונה מלנוגע בגופו סתם.

²⁷⁰ האם יש למקור ל"יעשה צרכיו או יטיל מים וישפוש" לפני הארה"ח?

²⁷¹ מה מוסיף האשר יצר?

²⁷² ט"ז.

²⁷³ לא נצרך.

²⁷⁴ צ"ע גדול בדבריו, שהרי לפי הרשב"א יש לברך כשנוטל ידיו באמצע הלילה, אבל לפי הרא"ש יש לחכות עד לפני שחרית, וצ"ע אם נטל ידיו, וחזר לישון, אם איבד הברכה לפי הרשב"א.

²⁷⁵ צ"ע למה הרמ"א הביא את זה שאין טעם ברכת נט"י משום רוח רעה (מש"ז), וע"י לעיל הערה 265.

²⁷⁶ ע"כ ט"ז.

²⁷⁷ ע"י לקמן ס"י רלא שאסור לישון כזה שיעור ביום, וע"י ערה"ש (ס"י ד ס"ז): ושיעור שיתין נשמי לא נתפרש לנו י"א שהוא כמשך חצי שעה וי"א כשני שעות, וע"י כאן שע"ת סק"ז. CHATGPT אמר בין 5-7 דקות.

²⁷⁸ ע"י פע"ח שער ק"ש על המטה א: השינה ביום היא רעה לצדיקים וטובה לרשעים והוא שארז"ל שינה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם והענין כי הצדיק ע"י מעשיו אפשר שיתעבר בו נשמות הצדיקים כאשר ישן בלילה וחוזרת נשמתו אליו וממשכת עמה נשמות הצדיקים כדי לסייעו וכאשר ישן ביום יחזרו הנשמות ויתפרדו ממנו ובפרט כי בלילה האדם מפקיד נשמתו ביד המלכות ובאה זכה וברה ושלימה אמנם ביום אין הנשמה מוצאת מקום מנוחה ופקדון ולכך מפסדת מה שלוקחה בלילה אמנם הרשעים הוא להיפך כי בלילה אינם נכנסים בפקדון בכנפי השכינה והם משוטטות בעולם ומוציאין נשמת רשעים ובאים עמו בעיבור ולכן אם יישנו ביום אפשר שע"י מעשה טוב שעשו אותן הרשעים ביום הוא כאשר יישנו יתפרדו מהן לכן יש צדיקים שמגיע להם כמעשה הרשעים ורשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים אמנם השינה למי שהוא אדם חשוב וגדול כמו הראשונים אז אפשר שאפילו אם ישן ביום ירויח כמו בלילה

מאיר הזויים זולק א'

(לה) שיתין נשמי - ר"ל [מט²⁸⁰] רצופין אלא היה מתנמנם כמה פעמים [נ] פחות משיתין נשמי עד חצות לילה ומחצות ואילך היה מתגבר כארי:
(לו) דדוקא ביום - השיגו עליו האחרונים דלא נמצא שם כן בגמרא רק על האמוראים אבל דוד בעצמו גם בלילה היה נזהר ונ"מ כ"ז לדידן [נא²⁸¹] שבעל נפש יחמיר עכ"פ ביום. [נב] ואין שבת בכלל זה²⁸². ועיין לקמן בסימן רל"א ס"א דאם א"א לו ללמוד בלא שינת הצהרים מותר לישן מעט אבל לא יאריך בה עיין שם ועיי"ש עוד שגם זה לא תהיה כונתו להנאת עצמו רק לעבודתו יתברך. ועיין במחצית השקל שכתב דענין השינה ביום תלוי לפי מה שהוא אדם וכפי הצורך לעבודתו ית':
(יז) יש נוהגין לרחוץ פיהם שחרית, (לז) מפני הרירים שבתוך הפה:
(לח) מפני הרירים - כי צריך להזכיר את השם הגדול בקדושה ובטהרה [ב"ב²⁸³] ואם הוא איסטניס ואינו רוצה להכניס המים לפיו מפני שאינם זכים וצחים אין מעכב מלברך [לבוש²⁸⁴]:
(יח) אלו דברים (לח) צריכין נטילה (לט) במים: הקם מהמטה²⁸⁵. (מ) והיוצא מבה"כ²⁸⁶ = מבית הכסא = ומבית המרחץ. והנוטל צפרניו²⁸⁷. והחולץ (מא) מנעליו. והנוגע ברגליו. והחופף ראשו²⁸⁸. וי"א אף ההולך (מב) בין המתים. ומי שנגע (מג) במת. ומי שמפליא (מד) כליו. והמשמש מטתו. והנוגע (מה) בכנה. והנוגע בנופו (מו) בידו. ומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל, אם תלמיד חכם הוא²⁸⁹, תלמודו משתכח²⁹⁰. ואם אינו תלמיד חכם, (מז) יוצא מדעתו:
(יח) צריכים נטילה²⁹¹ - להסיר רוח רעה השורה עי"ז [נג] ע"כ ימהר ליטול תיכף²⁹². והנטילה תהיה [נד] עד הפרק ועכ"פ [נה] עד סוף קשרי אצבעותיו אבל [נו] אם ליכלך ידו בטיט וברפש דאין בו

אמנם השינה ביום שבת טובה לצדיקים כי אז אין הדבר רע גובר ביום השבת ואדרבה אפשר שירויח לכן טוב לישן ביום השבת משום עונג שבת אחר האכילה וכך היה מנהגו של מורי ז"ל.

²⁷⁹ עי' זהר הוב"ד במלואים אות (יט).

²⁸⁰ זה לא כתוב במג"א, אבל משמע מדבריו, וצ"ע למה סק"נ היא פמ"ג שלא ברור מה נוסף בפמ"ג על המג"א עצמו.

²⁸¹ כל המ"ב עד כאן הוא מהמג"א.

²⁸² עי' פע"ח הערה 278 שזה מקור לדברי המג"א.

²⁸³ זה אובדן וצ"ע למה ציין לב"י.

²⁸⁴ עיי"ש שציין לדברי המחבר סי' תקסז ס"ג שאסור לעשות כן בתענית.

²⁸⁵ פי' שישן שתינן נשמיין כנ"ל &.

²⁸⁶ עי' ב"ק יז ע"א וסוכה מו ע"א, ועי' זהר במלואים אות (כא), ולא מוזכר שם בית המרחץ, ועי' שע"צ סק"א שזה כבית הכסא.

²⁸⁷ פסחים קיב ע"א: דשקיל טופריה ולא משי ידיה - מפחיד חד יומא ולא ידע מאי קא מפחיד.

²⁸⁸ עי' פסחים שם: דשקיל מזייה [המסתפר] ולא משי ידיה - מפחיד תלתא יומי.

²⁸⁹ עי' מחזור ויטרי (סימן רעה): ומי שמפלא את כליו. ומי שנוגע באמתו ואינו רוחץ ידיו. אם חכם תלמודו משתכח ממנו. ואם בור הוא יצא מדעתו קודם מיתתו.

ועיי"ש סי' תקכד: ומי שמפלא כליו. ומי שנוגע באמתו. ומי שעשה אחת מכל אילו ואינו מקבל עליו ליטול ידיו בכל אחת ואחת אם חכם הוא תלמודו משתכח ממנו. ואם בור הוא יוצא מדעתו קודם מיתתו:

וצ"ע בגר"א שלא מצאתי מה שרצה מהכל בו (עי' הערה 306), אבל כן כתוב באורחות חיים (שהוא אותו בן אדם), וז"ל הראשית חכמה שהוא מציין [הוא מצטט מדרש]: וההורג כנה או המפלא כליו. והמגלח עצמו, ונוטל צפרניו, והמשמש מטתו. על כל אחת מאלו צריך נטילת ידים, עשה אחת מכל אלו ולא נטל

ידיו אורחותיו מקולקלים, ותפלתו אינה נשמעת.

²⁹⁰ עי' פסחים מט ע"א שמביא את זה על ת"ח שמאריך בסעודתו בכל יום, ועי' קידושין לג ע"ב שזה קורה למי שלא קם בפניו רבו.

²⁹¹ וז"ל המרדכי (ברכות קצג): ועל הדברים הצריכין נטילה אשר שאלת אם סגי בנקיון בעלמא בלא מים דבר שאי אפשר להתברר בראיה ברורה אין לעשות פרוקא לסכנתא וטוב להחמיר ליטול במים:

ז"ל התשב"ץ (קטן רעו): ואלו הן הצריכים נטילה אחריהם. א' ההולך מבית האבל. ב' ההולך מבית המרחץ. ג' הנוטל צפרנים. ד' החולץ מנעליו. ה' הנוגע ברגליו. ו' החופף את ראשו. ז' ההולך מבית הכסא.

ז"ל האבודרהם (סדר נטילת צפרנים): וכתוב בספר התשב"ץ ז' דברים צריכין נטילה לאחריהם ואלו הם הקם מן המטה. והיוצא מבית הכסא והיוצא מבית המרחץ. והנוטל צפרניו. והחולץ מנעליו. והנוגע ברגליו. והחופף את ראשו. וכל המחמיר תבא עליו ברכה.

²⁹² מתחילת הסעיף קטן עד כאן הוא הא"ר סק"ב: והכל בנוי על הסדר היום. ועי' מג"א סק"ח שהיוצא מבית הכסא ירחץ תכף כמו בשחרית. וז"ל הסדר היום (כוונת נטילת ידים): ואיתא בזוהר שיזרה האדם כשיוצא מבית הכסא שלא ישמש מטתו כל אותה שעה משום דמדבק בו שד דבית הכסא ופוגם אותו זיווג.

נראה שהטעם הוא משום רוח הטומאה וזה הטעם בבית הכסא קבוע שיש לו שם מקום ומושב אבל מקום אחר דרך עראי לא. וכן ראוי לדקדק בזה כשנוטל צפרניו או מגלח שערו או שנגע במת וכיוצא באלה

הדברים שצריכים נטילה צריך ליטול ידיו כל האפשר להקדים להסיר מעליו כח אותה טומאה ולהתרחק

מאיר הזויים זולק א'

משום רוח רעה²⁹³ א"צ רק לקנח מקום המלוכלך בלבד ודי. ולענין תפלה יבואר לקמן בסימן צ"ב עיי"ש בבה"ל:

(לט) במים - אף [נז] דלתפלה וכ"ש לתורה²⁹⁴ די אחר כל אלו בנקיון בעלמא וכדלקמן בסעיף כ"ב דמיירי בקם מן המטה וכ"ש באינך מ"מ להסתלק רוח רעה [נח] צריך דוקא מים ועיין לקמן בס"ק מ"א. וא"צ ג' פעמים כ"א בקם מן המטה [נט] ויש מחמירין בהולך בין המתים ומשמש מיטתו דבעינן ג"כ ג"פ. ובספר היכל הקודש מחמיר ביוצא מבהכ"ס ג"פ ובמ"א סימן ז' סתר דבריו:

(מ) והיוצא מבהכ"ס - אפילו [ס] לא עשה צרכיו²⁹⁵ וכן [סא] מבית המרחץ אפילו לא רחץ שם ומשום רו"ר ששורה באלו המקומות:

(מא) מנעליו - משום שנוגע [סב] בידיו בעת החליצה אבל בלא נגע בהם א"צ נטילה והחולץ מנעליו ונוגע ברגליו וחופף ראשו²⁹⁶ [סג] אינו משום רוח רעה רק משום נקיות ע"כ א"צ למהר ליטול ידיו תיכף משא"כ באינך דמשום רו"ר וכנ"ל בס"ק ל"ח:

(מב) בין המתים - [סד] בבית הקברות²⁹⁷ וכתב מהרי"ל סי' כ"ג שיש ליטול קודם שיתפלל על הקברות ורוחצין שנית בשובו לחצר בה"ק שרוחות רעות מלוין החוזרין. ויש [סה]²⁹⁸ נוהגין אז לרחוץ גם הפנים:

(מג) במת - ואפילו מי שנכנס אצל מת אחד²⁹⁹ או שהלך ללותו [סו]³⁰⁰ נוהגין בנטילה. ונהגו להקפיד אם יכנס אדם לבית אחר קודם שירחץ³⁰¹ ומנהג אבותינו תורה היא [רמ"א יו"ד שע"ו]:

(מד) כליו - אפילו [סז] לא נגע בכנה שלא מצא:

(מה) בכנה - ובפרעוש [סח] אפשר דדי בנקיון בעלמא:

(מו) בידו - במקומות המטונפות שיש בהם מלמולי זיעה³⁰²:

(מז) יוצא מדעתו - עיין בא"ר³⁰³ דר"ל דנתלבש בו רוח שטות ועי"ז יוכל לבוא אח"כ לעבירה³⁰⁴ וכמאמרם דאין אדם עובר עבירה א"כ כנס בו רוח שטות:

(יט) המקיז (מח) דם מהכתפים, ולא נטל ידיו, מפחד ז' ימים. המגלח, ולא נטל ידיו, מפחד ג' ימים. הנוטל צפרניו, ולא נטל ידיו, מפחד יום אחד ואינו יודע ממה מפחד:

(מח) דם מהכתפים - ואפשר עלוקה [שקורין פייווקע"ס] או ביינקע"ס ג"כ צריך ליטול [סט] וטוב להחמיר³⁰⁵:

(כ) הרוחץ פניו ולא נגבם יפה, פניו מתבקעות או עולה בהן שחיין, ורפואתו לרחוץ הרבה במי סילקא:

(כא) [צריך] ליוזר (מט) בתפלה או באכילה (ועיין לקמן נ) סי' ל"ב סעי' ו' (נא) וסי' קס"ד ס"ג, שלא ליגע בשוק וירך ובמקומות המכוסים באדם, לפי שיש שם (נב) מלמולי זיעה (מלמולי זיעה, פירוש: זואמא, כעין טעוים קטנים). וכן שלא לחכך בראשו. ³⁰⁶ אבל מקומות המגולים בראשו (נג) ובפניו, ובמקום המגולה (נד) שבזרועותיו, אין להקפיד:

Commented [O16]: ע
י' מש"ר טו

ממנה: ומפני שהידים רמז גדול באדם מעשר אצבעותיו אינה מתדבקת הטומאה כ"א בהם, ע"כ. אבל לא מצאתי זהר, ואין רמז לזה באריז"ל.

²⁹³ צ"ע שכן במג"א וט"ז מובא כ"סכנה" ולא במ"ב.

²⁹⁴ וכ"ש לתורה לא כתוב בפמ"ג, וצ"ע מקורו.

²⁹⁵ עיי"ש שהביא מג"א החולק, שזה דווקא כאשר נגע במקום המטונף, אבל צ"ע בדבר. ועי' רע"א שאם נכנס וראה שאין צריך לבה"כ ולא עשה צרכיו, לא יגע בספרים עד שירחץ ידיו.

²⁹⁶ קשה וכי כולם רק בנויים על המרדכי והאורחות חיים, ללא מקור בחז"ל? עי' לקמן סכ"א. ועוד למה הביא ארצות החיים, הרי הארצות החיים סה"כ הביא את הא"ר שהביא את המקור חיים (תלמיד של הרב חיים ויטל).

²⁹⁷ יש להדגיש שזה פעם א', ויש צד ג' פעמים, וזה המקור חיים בהערה 296.

²⁹⁸ קשה, שכן המג"א שהביא את המהרי"ל כתב את זה כודאי.

²⁹⁹ כנראה שזה נוגע לכל א' שנכנס לבית חולים וצ"ע גדול.

³⁰⁰ מקום של שע"צ זה צריך להיות בריש הסעיף קטן.

³⁰¹ וישב (נוסף ברמ"א סי' שעו ס"ד), וקשה שכן מקורו של הרמ"א היא במהרי"ל שרק הקפיד על ישיבה, וגם כאן אין צורך של ג' פעמים.

³⁰² לקמן סעיף כא.

³⁰³ סקי"ג.

³⁰⁴ "דנתלבש בו רוח שטות ועי"ז יוכל לבוא אח"כ לעבירה" אינו בא"ר אלא "שבא לידי חטא".

³⁰⁵ לשון הפמ"ג: וראה דאין טורח כל כך ויטול ידיו גם לזה

³⁰⁶ ספר כלבו סימן יא: והרב יצחק חסיד ז"ל כתב לעולם בין בשעת תפלה בין בשעת ברכת המזון בין בכל שעה שאדם עוסק לדבר בלשון קדושה או בשעת תלמוד תורה יזהר שלא יגע בבשרו בידיו כי אם עד פרק

מאיר הזויים זולק א'

(מט) בתפילה - וה"ה בשעה שהוא עוסק בתורה [בסימן צ"ב ס"ז בהג"ה]:
(נ) סי' צ"ב ס"ו - דנתבאר שם שאם עומד בתפלה ונזכר שנגע במקום מטונף די בנקיון עפר או שמחכך ידיו בכותל דמה יעשה באמצע תפלה. ומיהו אם עומד עדיין בק"ש או בפסוקי דזמרה [ע"ז צריך לילך וליטול ידיו]:
(נא) וסי' קס"ד - דשם נתבאר שאם עבר ונגע בתוך הסעודה צריך ליתול ידיו שנית כד"ל³⁰⁸ אך לענין ברכת ענט"י הסכמת רוב האחרונים שלא לחזור ולברך³⁰⁹ ע"ש במ"ב:
(נב) מלמולי זיעה - עיין ביו"ד סי' קי"ו³¹⁰ דצריך ליהדר מזיעה דכל זיעה סם המות חוץ מזיעת הפנים וסימן³¹¹ לדבר בזיעת אפיך תאכל לחם:
(נג) ובפניו - וכן בצוארו עד החזה [ב"י³¹²] וכתב במחצית השקל דזה תלוי לפי מנהג המקומות אם הדרך להיות מגולה שם³¹³:
(נד) שבזרועותיו - [עא] עד הפרק הנקרא (איילי"ן בויגי"ן). וכן אם הולך יחף ברגליו אפשר דהוי בכלל המקומות המגולין [פמ"ג בסי' צ"ב³¹⁴]:
(נח) (נה) אם אין לו מים, (נו) יקנה ידיו בצרור או (נז) בעפר או בכל מידי דמנקי, ויברך: על (נח) נקיות ידים, ויועיל לתפלה, אבל לא להעביר רוח רעה שעליהן:
(נה) אם אין וכו' - ואם יש לו מים צריך ליתול [עב] אפילו לתפלת מנחה וערבית אפילו אם אינו יודע להן שום כלל. והנטיילה יהיה בלא ברכה כי לא תקנו ברכה כ"א בשחרית וכדאיתא בסימן ז'³¹⁵ ס"א. ואם אין לו מים י"א³¹⁶ דדינו כהכא דינקה בכל מידי דמנקי [עג] פן מודבק בהם איזה דבר מאוס או זוהמא ועיין לקמן בסי' צ"ב וברל"ג במשנה ברורה:
(נו) יקנה ידיו - ואפילו [עד] היו מלוכלכים בודאי כגון שעשה צרכיו וקינח³¹⁷ ג"כ מהני ועיין לקמן בסי' צ"ב כמה צריך לחזור אחר מים:
(נז) בעפר - או [עה] שישפשף בטלית יבש³¹⁸. ודע דנקיון כיון שהוא עומד במקום מים צריך לנקות כל היד [עו] בין גבו ובין תוכו עד הפרק [עז] ובדיעבד די עד סוף קשרי אצבעותיו אבל לא כמו שנהגין איזה אנשים שמנקין רק ראשי אצבעותיהן:
(נח) נקיות ידים - [עח³¹⁹] י"א דגם בזה מברכין ענט"י ומ"מ כל [עט] האחרונים לא זזו מפסק השו"ע:
(כג) לא תיקנו נטילת ידים, אלא לק"ש ולתפלה, אבל ברכות דשחרית יכול לברך (נט) קודם נטילה, אא"כ הוא ישן על מטתו (ס) ערום, שאז אסור להזכיר את השם עד (סא) שינקה אותם:
(נט) קודם נטילה - [פ] דסתם ידים דהיינו שאינו יודע אם הם מלוכלכים אינן פסולות לברכה וכ"ש לד"ת³²⁰ דהרי מברכין על הפירות וא"צ נט"י:

העליון הנקרא קובדו ובצוארו עד החזה אבל לא ברגליו ולא בכל שאר גופו ולא במנעליו ואם נגע יטול ידיו או ישפשף בצרור או בעפר או בקיסם
צ"ע מי זה רב יצחק חסיד

Error! Bookmark not defined. עי' שם הערה. ³⁰⁷

³⁰⁸ ע"כ מהט"ז.

³⁰⁹ פמ"ג מש"ז סק"ד.

³¹⁰ סעיף ד'.

³¹¹ מכאן מהש"ך שם. וצ"ע שכן עי' מג"א סי' קעג סק"א: ואפשר דבזמן הזה אין סכנה כ"כ דחזינן כמה דברים המוזכרים בגמ' שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים והאידיא אינו מזיק דנשתנו הטבעיות וגם הכל לפי טבע הארצות. וכן נפסק במ"ב שם סק"ג.

³¹² סי' צב

³¹³ ז"ל: הכל לפי המדינה ודרך לבושיהן, דבמקום שיש להם כתונת שרחב בית היד וכן אין כורכין סביב הצואר, א"כ נשאר עד השיעור שכתב מ"א ע"פ הרוב מגולה וליכא שם מלמולי זיעה, אבל במקום שכורכים מטפחת סביב צווארם ובית יד של כתונת שלהם קצר, א"כ גם אלו מקומות על פי הרוב מכוסים ויש גם שם מלמולי זיעה, ע"כ. צ"ע שכן בזה"ז אין לנו מלמולי זיעה בכלל.

³¹⁴ ז"ל: ועי' מש"כ (אש"א סי' ד סק"ג) מזה, ואם הולך יחף ברגליו, אפשר דהוה בכלל מקומות המגולים, ע"כ. וז"ל באש"א: ומיהו ברגלו אפילו הולך כך אסור כבסעיף י"ח. וכנראה שדבריו בצב מדובר בדיעבד, וכאן מדובר לכתחילה וצ"ע גדול.

³¹⁵ למה סימן ז', הרי זה ריש סי' זו.

³¹⁶ צ"ע למה זה "יש אומרים" וכי יש חולקין, ובעיקר הדין, נ"ל שצריך לעשות כך, שקשה להאמין שלא נגע במקומו הכוסים או חיכך בראשו, כמש"כ בסי' צב ס"ז, וכן כאן סעיף יח.

³¹⁷ כגון שעשה צרכיו וקינח" לא מופיע במג"א, ומשמע מכאן שקינח היא בידיו ולא בנייר.

³¹⁸ למה לא החולצה או המכנסיים שלו?

³¹⁹ עי' לעיל סק"ו.

מאיר הזויים זולק א'

(ס) ערום - שאז מסתמא ידיו מטונפות בנגיעת בית הסתרים³²¹. ומלבושים שלנו שבית הצואר פתוח [פא] אפילו אם ישן במלבושים מסתמא ידיו מטונפות כי דרכו לחכך בגופו במקום זיעה. ודוקא אם ישן שינת קבע אבל בשינת עראי אין חזקתו שנגע ודינן כסתם ידיים דכשרים לת"ת ולברכה רק לתפלה³²²:

(סא) שינקה אותם - בצרוות ובכל מידי דמנקי. וה"ה לתורה [פב] אסור בלא נקיון. ועיין בפמ"ג שכתב דאפילו אם יש לו מים מ"מ די לברכות ולתורה בניקיון בעלמא וכן משמע בביאורי הגר"א ורק משום כדי להעביר רוח רעה בעיני מים ובשע"ת בשם הזוהר³²³ כתב דלא יברך בלי נט"י וראוי להחמיר ביש לו מים. ועיין לקמן בסימן ס"ב סק"ח במשנה ברורה:

ביאור הלכה

ביאור הלכה סימן ד

(א) * ואפילו לא עשה צרכיו - עיין במ"ב בסופו. וזה לשון הח"א בכלל ז' ס"ו נכון להמתין לברך ענט"י עד לאחר שמנקה עצמו ורוצה להתפלל דאז יצא לכ"ע אבל כשברך מקודם ואח"כ יפנה להרא"ש צריך לחזור ולברך ואף דלא קי"ל הכי מ"מ נכון ליזהר בזה. שם במ"א סק"א. עכ"ל. (משמע שהיה לו גירסא אחרת במ"א ובאמת לפי מה שכתוב לפנינו אין לו שום ביאור ועיין באחרונים) וכ"כ הגאון ר' חיים צאנזאר בהגהותיו. ומשמע מן הח"א דמי שהוא קם זמן הרבה קודם התפלה אפילו אם הטיל מי רגלים דזה כבר נקרא בשם עשיית צרכים מ"מ כיון דמסתמא כשיגיע בבוקר זמן תפלה ילך בבית הכסא לנקות עצמו ימתין עתה מברכת ענט"י עד הבוקר כשינקה עצמו קודם התפלה כדי לצאת דעת הרא"ש דס"ל דעיקרה ניתקן בשביל התפלה ולכאורה קשה על עצתו איך יצא עתה בברכתו אליבא דהרשב"א הלא במה שנטל ידיו תיכף כשקם יצא ידי חובת נטילה ואיך יאמר עתה על הנטילה השנייה וצונו על נט"י ולומר דהברכה זו קאי על נטילה ראשונה הלא יש הפסק גדול ולכתחילה יש ליזהר בזה מאוד כמבואר בהרבה אחרונים בסימן ו' עי"ש אמנם באמת אפשר ליישב דהרי כתב הב"י בסימן ו' דלטעם הרשב"א דמשום בריה חדשה נוכל לאחרה ולסדרה עם שאר הברכות אף שהוא הפסק גדול אך א"כ יהיה צריך לברך אח"ז תיכף גם שאר ברכות השחר. ומסתימת לשון השע"ת בסימן ו' סק"ה משמע שאין סובר כהח"א אלא תיכף אחר עשיית הצרכים מברך ענט"י וא"י וכן בדה"ח לא נזכר שום חילוק בענין זה ואפשר שהטעם הוא משום קושייתנו הנ"ל וכן מוכח בשע"ת סק"ד שזו היא שיטתו. אח"כ מצאתי בספר מעשה רב כהח"א שכתב שיש לסמוך ברכת ענט"י לתפלה ולא יאמר אותו תיכף כשקם כשאין דעתו להתפלל מיד ובלבד שלא ישכח עכ"ל ואף דיש לדחות דהוא קאי שם לשיטתו דפסק שם כהרא"ש דצריך לברך לכל תפלה משא"כ לדין מ"מ יותר טוב לעשות כהח"א דזה אליבא דהרא"ש בוודאי יוצא ואפשר גם להרשב"א לפי מה שכתב הב"י וכן"ל משא"כ אם לא יעשה כוונתה להרא"ש בוודאי אינו יוצא וכדמוכח בתשובת הרא"ש שהובא בב"י. וגם מהרמב"ם משמע שסובר כהרא"ש דהעיקר ניתקן נט"י בשביל התפלה ולא בשביל בריה חדשה מדסובר דצריך לברך לכל תפלה בפרק ד' מהלכות תפלה הלכה ג' והובא בב"י לקמן בסימן צ"ב:

* לקמן סימן ק"ס - עיין מ"ב ועיין במ"א ובשע"ת ובפמ"ג ומשמע מהם דכוונת הרמ"א לומר דדוקא בזה אנו חוששין לדעת היש מי שאומר דלא מברך עלייהו אבל כלי וכן גברא או אם אין לו רביעית מים בוודאי יוכל לברוכי ענט"י ומה שסיים הרמ"א בס"ז בהג"ה ושאר הדברים הפוסלים לא קאי רק אאם אין לו רביעית מים ומביאור הגר"א ס"ז וכן סובר בפרישה משמע דלדעת הרא"ה לא יברך אם אין כלי וכן גברא ולא העתקתי כ"ז משום דאין נ"מ לדינא דבלא"ה הכריעו האחרונים (המה הרש"ל ודמש"א וב"ח וא"ר ודה"ח וארה"ח) דאפילו על מים הפסולים לגמרי יוכל לברך ענט"י וכן משמע מביאור הגר"א דדימה דין זה להא דבסעיף כ"ב ושם משמע מיניה דמצדד לפסוק דמברך ענט"י וכקושיית המ"א שם. וכ"ז לדינא אבל לכתחילה נכון לחוש ולהקפיד אפילו על כלי וכן גברא ג"כ וכמו שמבואר בס"ז:

* עלייהו - עי"מ"ב ועיין בשע"ת שכתב שמי שנוהג כהש"ע ונטל בלי ברכה ואח"כ נזדמנו לו מים כשרים יחזור ויטול בלי ברכה ולפי מה שכתבנו לעיל בשם הח"א יוכל ליתן עצה שלא יפסיד הברכה דהיינו שקודם התפלה יטיל מים וישפשף או יעשה צרכיו ואח"כ יטול ידיו במים הכשרים ויוכל לברך. ומהפמ"ג סק"ה משמע ג"כ דכשנזדמנו לו אחר שעה ושתיים מים כשרים יוכל לברך על נטילת ידיים. וטוב לעשות כמו שכתבנו:

³²⁰ "וכל שכן לדברי תורה" היא תוספת של המ"ב ולא מופיע במג"א.

³²¹ ע"כ מהמג"א.

³²² חסר המילה "פסולים", והיא נוסף בדפוסים חדשים של הפמ"ג.

³²³ עי' מלואים אות (כא).

מאיר הזויים זולק א'

(ב) * ידקדק לערות עליהן מים ג"פ - עיין מ"ב ובדיעבד אפילו לא נטל רק ידו אחת לבד סר רוח רעה מאותו היד (ארה"ח):

(ה) * לא יגע בגיגית - ר"ל אחר נטילה ומשום קלקול השכר אבל בקודם נטילה לא איירי מאומה אמנם בב"ח וט"ז וביאור הגר"א הסכימו דקודם נטילה אסור ליגע בגיגית של שכר מפני שעי"ז יוכל להכניס רוח רעה לתוך השכר ומזיק אח"כ להשותים ולדבריהם פשוט דאפילו בדעיבד יש ליזהר מאוד מלשותות השכר הזה וגם הח"א הביא זה להלכה לאסור אמנם בספר ארה"ח מסיק להקל בדעיבד וצ"ע למעשה ולענין שאר אוכלין אם נגע קודם נטילה יש להקל בדעיבד כ"כ הח"א וכן העתקתי במ"ב:

(ו) * אין צריך וכו' - עיין מ"ב. וכן בדין אחרי דהרא"ה מחמיר גם לענין ברכה וכמו שכתב הגר"א וגם הפרישה מחמיר מחמת זה לענין הברכה ואף דשאר פוסקים לא מחמירין כוותיהו מ"מ לכתחילה נכון להקפיד זה וכן משמע מהפמ"ג סק"ד:

(ז) * טוב וכו' המעכבים - נראה דדברים שאין בנט"י רק זהירות לכתחילה אין צריך כאן ליזהר בזה וכ"כ הפמ"ג: * ושאר הדברים וכו' - עיין במ"א סק"ג ובפמ"ג שמבאר דבריו דכוונת הרמ"א בזה רק לענין אם המים פחות מרביעית אבל אם המים בעצמם פסולין מחמיר הרמ"א כה"א הנ"ל שלא לברך עליהו ומביאור הגר"א שעל הג"ה זו משמע דמפרש להרמ"א דס"ל דבדיעבד אינו מעכב כלל בשום דבר וכן באמת משמע פשוטא דלישנא דהרמ"א אמנם לא העתקתי כ"ז במ"ב משום דלדינא אין נ"מ בזה דכבר העתקנו שם בסק"ז דהאחרונים אינם סוברים כה"א הנ"ל:

יג)

* אם היה נעור וכו' - עיין במ"ב סק"ח וכן אם ישן בלילה בבתי ידים שבוודאי לא נגע במקום מטונף אין צריך להרא"ש ליטול ידיו בבוקר רק משום רוח רעה ובלי ברכה (פמ"ג וארה"ח):

* כל הלילה - עיין מ"ב סק"ז. ואם היה ישן בתחלת הלילה וקם ונטל ידיו כדי להעביר הר"ר נ"ל דלהרשב"א צריך עוד הפעם בבוקר ליטול ידיו לתפלה ובברכה דלא שייך לומר דכבר נעשה בריה חדשה כשקם בתחילת הלילה דכתיב חדשים לבקרים וגו' ורק כדי לצאת דעת הרא"ש דלדידיה אין צריך שוב לברך בבוקר גם בזה יעשה צרכיו קודם התפלה ויתחייב ליטול ולברך לכ"ע:

* ויטלם בלא ברכה - עיין במ"ב סק"ל בשם הסכמת האחרונים וטעמם הוא משום דלהרא"ש הטעם שצריך לברך שחרית משום שידיו אינם נקיות ואף שלתפלת מנחה קי"ל בסימן ז' ס"א דא"צ לברך אף כשנוטל ידיו משום שאינם נקיות מ"מ בשחרית תקנו חכמים שחייב ליטול ידיו וצריך לברך א"כ אם עשה צרכיו או נגע במקום מטונף צריך ליטול להרא"ש וגם להרשב"א שכתב הטעם לנטילת שחרית משום דנעשה בריה חדשה צריך לברך אף בנעור אחד דלא פלוג ועוד דעל חידוש העולם צריך לברך אף שלא נהנה כמו שכתב הרשב"א בתשובה סימן קנ"ג:

יד)

* ויטלם בלא ברכה - עיין מ"ב סק"ג במה שכל' דהנכון שיביא א"ע לידי חיוב ולא יקשה להמענין דהלא לכאורה יסתור מה שכתבנו בסק"ב והוא מדברי המ"א דצריך לחוש לשיטת הרשב"א בישן שינת קבע וממילא ה"ה בעשה צרכיו דחד דינא להו וכדמוכח בא"ר סק"ט ואינו דומה להסכמת אחרונים שבסק"ל דשם הלא מיירי שלא נטל ידיו עדיין כלל משא"כ בזה אולם באמת ניחא דהלא בענינינו איירינן שלא בירך בפעם ראשונה ובזה י"ל דגם לדעת הרשב"א נוכל לברך עתה וכמו שכתב הב"י בסימן ו' וקאי הברכה על הנטילה הראשונה וכבר הארכנו בזה בבה"ל לעיל בריש הסימן ע"ש. ודע עוד דמה שכתוב בהג"ה בזה ויטלם בלא ברכה וכן בסט"ו לא דמי למה שכתב בסי"ג דהתם הוא רק מחמת ספק והכא לכ"ע לא צריך לברך [אחרונים]:

טז)

* דוד וכו' שיתין נשמי - רבו בו הדעות בשיעור זה י"א דהוא ג' שעות וראיה מהא דהאר"י ז"ל היה ישן בשבת ב' וג' שעות ויש דוחין דשאני ת"ח בשבת דמצוה לענג השבת ועוד אינו מוכרח כלל דשמא היה ניעור כמה פעמים בתוך שינתו ולא היה ישן ס' נשמיין בפעם אחת וי"א דהוא יותר מחצי שעה וי"א דהוא שיעור מעט יותר משלשה מינוט ע"כ בעל נפש יחמיר לפי כהו:

כא)

מאיר הוויים זולק א'

* צריך לזיזהר וכו' ובפניו - עיין במ"ב ס"ק נ"ג במש"כ בשם המח"ש ומה שחידש עוד לענין מקום מגולה שבזרועותיו עי"ש בדבריו לא העתקתי דלא משמע כן בזבחים י"ט ע"ב ברש"י ד"ה ולא למעלה עי"ש:

סימן ה - כוונת הברכות, ובו סעיף אחד:

(א) יכוין בברכות (א) פירוש המלות³²⁴. כשיזכיר השם, יכוין פירוש (ב) קריאתו באדנות שהוא אדון הכל, ויכוין בכתובתו ביו"ד ה"א (ג) שהיה והוה ויהיה, ובהזכירו אלהים, יכוין: שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כלם:

משנה ברורה

(א) פי' המלות - ³²⁵כמו שאחז"ל [ברכות מ"ז] שלא יזרוק הברכה מפיו³²⁶ אלא יכוין בעת האמירה ויברך בנחת. וז"ל ס"ח סי' מ"ו³²⁷ כשהוא נוטל ידיו או שמברך על הפירות או על המצות השגורות בפי כל אדם יכוין לבו לשם בוראו אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו הפירות או הלחם להנות מהם וציוהו על המצות ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דברים מפיו בלא הגיון הלב ועל דבר זה חרה אף ה' בעמו ושלח לנו ביד ישעיה ואמר יען כי ניגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ועי"ש עוד מה שהאריך בגודל העונש עבור זה³²⁸:

(ב) קריאתו באדנות - כי השם הנכבד והנורא אסור לקרותו ככתבו כמשאחז"ל ההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעוה"ב אלא צריך לקרותו כאלו היה כתוב שם אדני וגם [א³²⁹] בנקודת אדני דהיינו האלף בחטף פתח³³⁰ אבל לא בפתח לבד או בשב"א לבד והד' בחולם והנון בקמץ וידגיש היו"ד שתהא ניכרת יפה רק בכונה יכוין לשם הוייה. ³³¹וטעם הנגינה הוא מלרע:

(ג) שהיה וכו' - ובביאור הגר"א כתב³³² דלפי עומק הדין א"צ לכוין אלא פי' קריאתו דבכל מקום הולכין אחר הקריאה אף שיש בהכתיבה סודות גדולות לבד בקריאת שמע שם צריך לכוין ג"כ שהיה וכו' עי"ש. ³³³ובמקום שנכתב בא"ד לכו"ע אין צריך לכוין אלא שהוא אדון הכל. אם אחד מספר חסדי ה' שעשה לו ומתחלה מזכיר השם ורוצה לגמור

³²⁴ אעפ"י שאמרו מצות אין צריכות כוונה, הני מילי עשיה אבל תפלה עיקרה בלב, הגיון לבי (פמ"ג).
³²⁵ בהגר"א.

³²⁶ ע"כ לשון הגמ'. ועי"ש פי' רש"י: לא יזרוק ברכה מפיו - במהירות, שדומה עליו כמשא, אלא שחוק קבוע הוא לו. ועי"ש ברא"ש: פי' לא ימהר להוציא הברכה מפיו אלא יברך במתון ובכוונה.

³²⁷ זה תחילת דבריו של הספר חסידים: כל מעשיך יהיו לשם שמים לא יהי' אדם הולך לאכול או לישן וכוונתו שיהי' בריא ושמן לעסוק בדברי העולם הזה ולהיות רודף אחר הממון אלא יאמר אישן ואוכל כדי שאוכל לעמוד ביראת בוראי ולעסוק בתורתו ומצותיו, ע"כ. ולכן נראה שמקומו יותר בס' רלא.

³²⁸ וזה המשך לשונו: ותהי' יראתם אותי מצות אנשים מלומדה (ישעי' כ"ט ג') אמר הקדוש ברוך הוא לישעיהו ישעי' ראה מעשי בני כי אינו אלא לפנים ומחזיקים בי כאדם שמחזיק ונוהג מנהג אבותיו בידו באים בביתו ומתפללים לפי תפלות הקבועות כמנהג אבותם בלא לב שלם הם מנקים את ידיהם ומברכים על נט"י ובוצעים ומברכים ברכת המוציא שותים ומברכים כמו שהדבר שגור בפייהם אך בעת שהן מברכין אינן מתכוונים לברכני לכן על כן חרה אפו בו ונשבע בשמו הגדול לאבד חכמת חכמיו היודעים אותו ומברכים אותו כמנהג ולא בכוונה דכתיב בתרי' (שם שם י"ד) לכן הנני יוסף להפליא [את] העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר, לפיכך הזהירו חכמים על הדבר ואמרו ועשה דברים לשם פועלם. כי כל אשר ברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לכבודו בראו ואל תעשם עטרה להתעטר בו בעשותך המצות בפני הבריות להתהלל בהם כי לא נגיע אל רצון בוראינו לפי שאנו עובדים למצוא חן בעיני אדם ויצא שכרנו לאשר נתכווננו לו חנם שלא נקבל שכר בכך. וכל העושה בסתר זוכה ליותר שכר ולבסוף מתגלים ענייניו ומתעלה. סוף דבר הכל נשמע (קהלת י"ב ג') תרגום ירושלמי כל דאיתעבדי בעלמא הדין עתידי לאתפרסמי לכל בני אינשי. ומעשה באדם אחד שמת לפני זמנו כמה שנים לאחר שנים עשר חודש הרבה נתגלה (להם) בחלום לאחד מקרוביו שאל לו איך אתה נוהג בעולם שאתה שם אמר לו בכל יום דנים אותי על שלא הייתי מדקדק לברך ברכת המוציא וברכת הפירות וברכת המזון בכוונת הלב ואומרים לי להנאתך נתכוונת. שאלו והלא אין משפט לרשעים אלא שנים עשר חדשים בלבד וכבר עברו עליך יותר מ"ב ועדיין דנין אותך. א"ל אין דנין אותי פורעניות חזקים כמו בשנים עשר ראשונים.

³²⁹ עי' עוד פמ"ג דלא כמג"א
³³⁰ . והנה הפרש יש בין חטף פתח, שנקודה אלף שב"א ופתח, העיקר השב"א נע ולהרחבת אות גרוניות כתובה הפתח, משא"כ פתח חטף העיקר הפתח, והשב"א [ניתוסף] שלא נקרא פתח גמור כי אם לחטוף קצת \$

³³¹ מכאן הוא מחזיק ברכה בשם הנודע ביהודה או"ח סי' ב, וכן הלחש ארז דף צג.
³³² עי"ש שמשמע שעיקר מקור הטור הוא מספר היראה והרי שם מדבר בפסוק ראשון של קריאת שמע.
³³³ מג"א.

מאיר הזויים זולק א'

דבריו מה שעשה לו ה' אסור להפסיקו בדברים שמא מתוך כך לא יגמור דבריו ונמצא שהזכיר ש"ש בחנם אבל אם רוצה לקלל שום אדם והתחיל בשם מצוה להפסיקו שלא יגמור דבריו ולא יחטא [ס"ח והובא בחידושי רע"א]³³⁴:

סימן ו - דין ברכת אשר יצר ואלהי נשמה ופירושו, ובו ד' סעיפים:

(א) כשיצא מבית הכסא יברך: אשר יצר את האדם בחכמה, שבריאת האדם היא בחכמה נפלאה. וי"מ על שם שהגוף דומה לנווד מלא רוח והוא מלא נקבים כדלקמן בסמוך. וי"מ בחכמה, שהתקין מזונותיו של אדם הראשון ואח"כ בראו וברא בו נקבים נקבים, (א) חלולים חלולים, פירושו: נקבים רבים, כגון פה וחוטם ופי טבעת, וגם ברא בו אברים רבים חלולים, כמו לב וכרס ומעינים, (ב) שאם יסתם אחד מהם, (ג) כלומר, שבנקבים יש נקב אחד שהוא הפה, שכשהוא במעי אמו הוא סתום, וכשיוצא לאויר העולם הוא נפתח, ואם כשיוצא לאויר העולם היה נשאר סתום, לא היה אפשר להתקיים אפילו שעה אחת. והאברים החלולים, אם היה נפתח אחד מהם, לא היה אפשר להתקיים אפילו שעה אחת. ועוד יש לפרש שגבול יש לאדם שיכולין נקביו ליסתם ולא ימות, וכיון שעבר אותו הגבול (ד) אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת. וכיון שבכלל הנקבים הם פי הטבעת ופי האמה, ובכלל האברים החלולים, שאם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים, הם כרס ומעינים, שפיר הוי שבה זה מענין עשיית צרכיו. ואפשר עוד, שמאחר שאם יוצא לנקביו ביותר, עד שאם עבר הגבול, ימות, בכלל שאם יפתח אחד מהם הוא, והוי שאם יפתח אחד מהם נמי מענין עשיית צרכיו ממש. (ה) רופא חולי כל בשר, על שם הנקבים שברא בו להוציא פסולת מאכלו, כי אם יתעפש בבטן ימות, והוצאתו היא רפואה. ומפליא לעשות, מפני שהאדם דומה לנווד מלא רוח, ואם יעשה אדם בנווד נקב כחודה של מחט, הרוח יוצא. והאדם מלא נקבים ורוחו משתמרת בתוכו, הרי זה פלא. ועוד יש לפרש ע"ש שבורר טוב המאכל ודוחה הפסולת. הגה: ועוד יש לפרש שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו, וקושר (ו) דבר רוחני בדבר גשמי, והכל הוא ע"י שהוא רופא כל בשר, כי אז האדם בקו הבריאות ונשמתו משתמרת בקרבו (דברי עצמו):

(א) חלולים - פ"י³³⁵ איברים חלולים ולא יאמר חללים דבחלל לא שייך בריאה:

(ב) שאם יסתם וכו' - כן היא ג' הרמב"ם אבל גירסא שלנו ורש"י ורי"ף והרא"ש אם

יפתח קודם [הגר"א]:

(ג) כלומר שבנקבים וכו' - משום דגירסתו היה א"א להתקיים אפילו שעה אחת וקשה לו דאדם סותם פיו הרבה שעות ולזה קאמר כלומר וכו' אבל מנהגינו שלא לומר אפילו שעה אחת כמש"כ הר"מ וכן מוכח באגודה כ"כ המ"א³³⁶ וכן משמע בביאור הגר"א ועיי' ט"ז³³⁷:
(ד) אי אפשר - אי בצירי תחת האלף כי המלה נגזרת מן אין³³⁸ כ"כ הבה"ט והפמ"ג ובשעת מיישב הגירסא בחירק שג"כ כונתו כמו אין כמו דכתיב אי כבוד שפירש"י שם שכונתו כמו אין כבוד:

(ה) רופא חולי - ב"ח ושל"ה ומט"מ כתבו שאין לומר חולי³³⁹ רק רופא כל בשר³⁴⁰ וט"ז

כתב דשני הגירסאות הן נכונות וחלילה למחוק אחת מהן עיי' שם:

(ו) דבר רוחני - ובכונת כתוב דהנשמה נהנית מרוחניות המאכל והגוף נהנה מגשמיות

המאכל ומכח זה קשורים זה בזה ע"י המאכל [מ"א]³⁴¹:

³³⁴ אם כן השר זמירות שבת לא כדאי להגיד שם ה', שאם יפסיק הרי אמר שם ה' לבטלה.

³³⁵ מג"א וט"ז בשם הטור וב"י.

³³⁶ עיי'ש במג"א שהביא מפע"ח שער הברכות פרק ו והוא בשעה"כ ב ע"א דווקא עם אפילו שעה אחת, כדי שיהיה מ"ה תיבות.

³³⁷ שנוסח הברכה בנוי על תחילת יצירת האדם כשיוצא מבן אימו, ולכן ב' הגרסאות נכונות.

³³⁸ היינו עטרת זקנים תלמיד הב"ח.

³³⁹ פ"י שלא יתעפש הפסולת והוא חולי כל בשר בטבעו דהיינו שיש כבר פסול' כל בשר והוא החולי רק שהש"י הוא מבטלהו (ט"ז).

³⁴⁰ ע"כ מהמג"א.

³⁴¹ ספר הליקוטין פרשת עקב - פרק ח

יש חיות אל המזון שהוא חלק רוחני שבו, להחיות חלק רוחני שבאדם. וזש"ה לכן האכילך את המן הרוחני, להודיעך כי לעולם אין מי שזן לאדם, אלא החלק רוחני שבו. וז"ש כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה', דהיינו מה שיצא מפיו ית' בעת הבריאה, להוציא מן הארץ כל דבר ודבר,

מאיר הזויים זולק א'

(ב) יש נוהגין (ז) להמתין (ח) לברך על נט"י עד בואם לבית הכנסת, ומסדרים אותו עם שאר הברכות. ובני ספרד (ט) לא נהגו כן. ועכ"פ לא יברך ב"פ ומי (י) שמברכם בביתו, לא יברך בבהכ"נ, וכן מי שמברכם בבהכ"נ לא יברך בביתו (כל בו סימן ב'). ומי שלומד קודם שיכנס לבהכ"נ, או מתפלל קודם, יברכם בביתו ולא יברך בבהכ"נ. ואפילו (יא) בכהאי גוונא, יש נוהגין לסדרם עם שאר ברכות בבהכ"נ ואין מברכין בביתם (מהרי"ל הלכות תפלה):

(ז) להמתין - קבלה מר"י חסיד היוצא מביתו לבהכ"נ קודם שיתפלל יאמר פסוק שמע ישראל³⁴² אבל [א] יכוין שלא לצאת בזה המ"ע דק"ש אא"כ ירא שיעבור זמן ק"ש ועיין לקמן בסוף סימן מ"ו מה שכתבנו במ"ב שם:

(ח) לברך - ודוקא [ב] אם הולך מיד לבהכ"נ אבל אם לומד אחר הנטילה וכ"ש כשמפסיק בשיחה בטלה ואח"ז הולך לבהכ"נ ומברך שם ענט"י לכו"ע לא עביד שפיר דיש הפסק גדול בין נטילה לברכה וכדלקמיה ע"כ [ג] אותם שאומרים תהלים קודם ענט"י לא יפה הם עושים דהוי הפסק גדול. כתב הלבוש אותם שאומרים תהלים טוב יותר שיאמרו קודם התפלה ע"ש הטעם³⁴³:

(ט) לא נהגו כן - והסכמת האחרונים³⁴⁴ לנהוג כאנשי ספרד שלא להפסיק לכתחלה בין ברכת ענט"י והנטילה³⁴⁵ אלא מיד שנוטל ידיו צריך לברך ענט"י אך אם בעת שנוטל ידיו הוא צריך לנקיבו שאפילו בד"ת אסור³⁴⁶ ואפילו יכול להעמיד עצמו עד פרסה אין לו לברך ענט"י עד שיעשה צרכיו ויברך ענט"י ואשר יצר [שערי תשובה³⁴⁷] ועיין לקמן בס"י צ"ב ס"א בהג"ה ובמ"ב שם ועיין לעיל בסימן ד' במשנה ברורה שכתבנו שם בשם הח"א שלכתחלה יותר טוב להמתין מלברך ענט"י עד לאחר שמנקה עצמו ורוצה להתפלל דאז יוצא לכו"ע ועיין שם בביאור הלכה שכתבנו דטוב שאז יסדר אחר ברכת ענט"י ואשר יצר גם שאר ברכות השחר ובאופן זה מיירי הח"א שכתב דיוצא לכו"ע. ועיין שם בביאור הלכה שבמעשה רב כתב ג"כ כהח"א ומ"מ העושה כהשע"ת יש לו ג"כ על מה לסמוך:

(י) שמברכם בביתו - עיין במ"א ופמ"ג ושאר אחרונים שהסכימו דאפילו ש"ץ שבירך בביתו שוב לא יברך בבהכ"נ דבימינו הכל בקיאים וכל אחד מברך לעצמו ואין רוצה לצאת בברכת הש"ץ ע"כ במקום שהמנהג שהש"ץ אומר כל הברכות בצבור כמו במקומותינו שהמנהג כן בימים נוראים שמברך בצבור גם ענט"י ואשר יצר וברכת התורה יזהר מתחלה שלא יברך אותם בביתו. ואם אירע שכבר בירך אותם בביתו יראה לבקש לאחד מהשומעים שעדיין לא בירך שיכוין לצאת בברכתו אך אז יהיה זהיר הש"ץ מאוד להשמיע כל לשון הברכה ולא כמו שנוהגין באיזה מקום שהש"ץ משמיע רק לשון תחלת הברכה וסופה דכיון שכונתו אז בהברכה להוציא צריך השומע להשמיע כל לשון הברכה:

(יא) בכה"ג וכו' - היינו מה [ד] שנוהגין רוב המון העם להתפלל סליחות קודם אור הבוקר בימי הסליחות ושם מזכירין כמה פסוקים ואח"כ מברכין ענט"י וברכת התורה ולענין ברכת התורה יש ליישב קצת דאותן הפסוקים אין אומרים אותן אלא דרך תפלה ולא נתחייבו בהם בכה"ת לפי דעת איזו פוסקים³⁴⁸ כמו שנתבאר בסימן מ"ו ס"ט בהג"ה ועיין שם במ"ב אך לענין נט"י שמפסיקין בהפסקה כזאת צ"ע ליישב והסכימו האחרונים שלא לעשות כן אלא יש לברך בביתו מיד בקומו ושוב אין לברך ענט"י בבהכ"נ וכמו שנתבאר

אותו הדיבור נכנס באותו המזון, והוא הוא המחיה את האדם. ולכן צריך לברך על המזון, כי ע"י הברכה מתעורר החיות:

³⁴² ע"כ מג"א.

³⁴³ כל ס"ק זה הוא מג"א.

וז"ל הפמ"ג: פסוקי דזמרה הם תלים ומכריתין המקטרגים. וז"ל הלבוש: ועוד עיקר המנהג באמירת המזמורים של תהלים, הוא ממה שכתב בעל שערי אורה בתחלתו שהוא להבריה המקטרגים קודם התפילה, כדי שתעלה התפלה אח"כ בשלום בלי שום מקטרג. ושלכך קראם דוד מזמורים, על שם שהם מחתכים להם דרך לעלות התפלה, מלשון וכתת הזלזלים במזמרות [ישעיה יח, ה]. ועי' שערי אורה במלואים אות (כב).

³⁴⁴ ט"ז.

³⁴⁵ עי' פמ"ג שהמהר"י אבוהב סובר שברכת ענ"י היא עובר לעשייתן, פי' קודם הניגוב, ומקשה הפמ"ג הרי אין הניגוב מעכב.

³⁴⁶ עי' הערה 217.

³⁴⁷ פי' כל דבריו עד כאן הם השע"ת

³⁴⁸ צ"ע גדול בדבר, שאיזה טעם יש לא לברך ברכת התורה, והרי אין לך "שלא ברכו בתורה תחילה" גדול מזה.

מאיר הזויים זולק א'

בסימן זה ס"א או שבעת קומו לא יברך ענט"י אלא אחר גמר הסליחות יבדוק עצמו לנקבו או יטיל מים וישפשף ואז יברך ענט"י ואשר יצר ויתפלל וכמו שכתבנו לעיל בשם הח"א:
(ג) ברכת אלהי נשמה אינה פותחת בברוך, מפני שהיא (יב) ברכת ההודאה, וברכת ההודאות אין פותחות בברוך, כמו שמצינו בברכת הגשמים:

(יב) ברכת ההודאה - ואינה ברכה הסמוכה לחברתה ולכן רשאי לומר בכוקר בקומו עד אלהי נשמה ובבהכ"נ יתחיל אלהי נשמה³⁴⁹ [טורן] ומ"מ [ה³⁵⁰] יש לעשות על צד היותר טוב להסמיך אלהי נשמה לברכת אשר יצר ועיין בביאור הגר"א בסימן מ"ו שדעתו ג"כ דברכת אלקי נשמה סמוכה לברכת אשר יצר ע"כ נכון ליזהר בזה לכתחלה³⁵¹. אם לא בירך ברכת אלהי נשמה עד אחר שהתפלל י"ח אינו מברך עוד לאחר התפלה שכיון שכבר אמר מחיה המתים הוא דומה למחזיר נשמות [פר"ח³⁵²] ובשע"ת מפקפק מאוד בדין זה ומסיק דעכ"פ אם בעת שאמר ברכת מחיה מתים היה בדעתו לברך אלקי נשמה אחר התפלה רשאי אח"כ לברך עי"ש הטעם וכן משמע בפמ"ג סי' נ"ב ועיין מה שכ' שם בביאור הלכה. ³⁵³ בנוסח הברכה לא יאמר אתה יצרת בי רק אתה יצרת אתה נפחת בי:

(ד) (יג) יש נוהגין שאחר שבירך אחד ברכת השחר וענו אחריו אמן, חוזר אחד מהעונים אמן ומברך ועונים אחריו אמן, וכסדר הזה עושין כל אותם שענו אמן תחלה, ואין לערער עליהם ולומר (יד) שכבר יצאו באמן שענו תחלה, מפני שהמברך אינו מכוין להוציא אחרים, ואפילו אם היה המברך מכוין להוציא אחרים, הם מכוונים שלא לצאת בברכתו:

(יג) יש נוהגין וכו' - וכונתם הוא שישלים כ"א עד צ' אמנים ליום³⁵⁴ ועיין בש"ת שיש שמפקפקין בזה³⁵⁵ ובתשובה מאהבה [ח"ב סי' רי"ב] העלה דלדידן שנוהגין שלא לצאת בברכת הש"ץ לכו"ע מותר לעשות כן ובפמ"ג כתב דראוי עתה שלא לומר בקול רם כ"א הש"ץ עי"ש³⁵⁶ ע"כ כל מקום ומקום יעשה כפי מנהגו שכ"א יש לו על מי לסמוך:
(יד) שכבר יצאו - בלבוש³⁵⁷ משמע שאין יכול להוציא ברכת השחר בפחות מעשרה³⁵⁸ ועיין בפמ"ג דמצדד בסוף דבריו לומר דדוקא בבקי אין מוציא בפחות מעשרה אבל בשאין בקי א"צ עשרה אף להלבוש:

סימן ז - דין לברך ברכת אשר יצר כל היום אחר הטלת מים, ובו ד' סעיפים:

³⁴⁹ ע"כ מהמג"א.

³⁵⁰ עי' פמ"ג שזה מדת חסידות.

³⁵¹ עי' מג"א: דהמשכים לקום ויצטרך לישן שנית יאמר אלהי נשמה והמפיל חבלי וכו' בלא חתימה וכשיקום שנית יאמר בחתימה דהא ו"א דאפי' ביום כשישן יאמר אלהי נשמה כמ"ש ב"י סי' רל"א, וכן מובא בשע"ת.

³⁵² סי' נב.

³⁵³ מכאןב שע"ת סק"ז.

³⁵⁴ עי' מג"א שמביא משו"ת רמ"ע מפאנו וזו"ח עי' מלואים אות (יד).

³⁵⁵ עי' רע"א שמביא רשד"ם שטוען שזה מנהג בורות והוללות, ואסור לעשות כן, וצ"ע בדבר, שכן בעיקר צריכים לכוון "שלא לצאת", ועוד למה לא לצאת, הרי ברוב עם הדרת מלך, וגדול העונה אמן יותר מן המברך, אמנם עי' שעה"כ עי' שעה"כ א ע"ג: גם בענין ה"ח ברכות הנזכרות אשר נהגו העולם לסדרם בבית הכנסת וכל העם משיבין אמן אחריהם, ויש מפקפקין ומגמגמין בדבר זה לומר שכיון שענו השומעין אמן אחר האיש הראשון שבירך אותם כבר יצאו כולם ידי חובתן ואסור להם לחזור ולברכן. וראיתי את מורי ז"ל שהוא לא היה מסדרם בבית הכנסת אלא בביתו בקומו ממיטתו כפי סדר הנזכר בגמרא (ברכות ס ע"ב), אבל כשהיה איזה אדם מברך ומסדר הברכות בבית הכנסת, היה עונה אחריהם אמן, ואפילו אם היה באמצע הזמירות, היה מפסיק לענות אחריהם אמן, אף אם היו המברכים רבים.

³⁵⁶ משמע שם בגלל שיבטלו התפילות אם כולם יעשו כן.

³⁵⁷ זה מג"א.

³⁵⁸ ז"ל המג"א: והלבוש כתב מפני שרוב פעמים אין עשרה בב"ה ואין הש"ץ מוציא בפחות מי', וז"ל הלבוש: וטעם התפשטות המנהג הזה מה שחוזרין ומברכין ואינם רוצין לצאת בברכת המברך ובעניית אמן, אף על גב דמחזי כברכה שאינה צריכה, נראה לי שנוהגין כן, משום שכל מקום שנתקן בציבור שהשליח צבור יכול להוציא, לא נתקן אלא בעשרה, וברכה זו בהתחלתה ברוב פעמים אין שם עשרה, ואינם יוצאין בברכת המברך, לפיכך גם כשיזדמן שיש שם עשרה, אין רוצים לצאת בברכת השליח ציבור. וצ"ע אם זה משמע כדברי המ"ב שהם דברי המג"א. ועי' לבוש (סי' נט ס"ד): ברכת יוצר אור וערבית אף על פי שאם לא אמרה בפיו אלא שמע משליח צבור יצא, דברכות אלו של קריאת שמע וכיוצא בהו מידי דשבחא השליח צבור בעשרה מוציא את היחידים ואפילו הם בקיאים. דדוקא בברכות הרחמים אין השליח צבור מוציא את הבקי, שצריך כל אחד לבקש רחמים על עצמו אם הוא בקי: אבל מהפמ"ג משמע כדברי המ"ב, וצ"ע.

מאיר הזויים זולק א'

(א) כל היום כשעושה צרכיו, בין קטנים בין גדולים, (א) מברך (ב) אשר יצר, ולא על נטילת ידים, אף אם רוצה ללמוד או (ג) להתפלל מיד. הנה: היו ידיו מלובכות, (ד) ששפשף בהן, אפ"ה אינו מברך על נטילת ידים (סמ"ג סימן כ"ז מ"ע):

(א) מברך וכו' - ואפילו אם נמשך [א³⁵⁹] זמן גדול אחר עשיית הצרכים אפ"ה חייב לברך. ³⁶⁰ ואם לא בירך אשר יצר עד שרוצה להטיל מים שנית דעת הפמ"ג דמקודם שיטיל יברך אשר יצר על ההטלה הראשונה אבל בש"ת הסכים בשם כמה אחרונים דאם נזכר לאחר שהתחיל לו תאוה שוב לא יברך עי"ש:

(ב) אשר יצר - כתב רש"ל בתשובה סימן צ"ז מי שאכל דבר שחייב ברכה אחרונה ושכח ³⁶¹ והטיל מים ונזכר קודם שבא לברך אשר יצר איזה מהם קודם והשיב דאשר יצר קודם דתדיר ³⁶². מי ששותה סם המשלשל דיש בדעתו מתחלה לפנות הבני מעיים עד שתכלה הזוהמא מהם ע"כ י"א דלא יברך כ"א אחר גמר ההוצאה וי"א דיברך בכל פעם והמנהג כסברא אחרונה אך בשלשול חזק שמרגיש שמיד יצטרך לפנות שנית אסור לברך כדלקמן סימן צ"ב שאפי' בד"ת אסור [ש"ת³⁶³]:

(ג) להתפלל מיד - אף דקיי"ל בסימן רל"ג ס"ב דלתפלת מנחה וכן לערבית אפילו אינו יודע להן שום לכלוך צריך ליטול ידיו וכ"ש כשעשה צרכיו מ"מ אינו מברך ענט"י אלא בשחרית. ועיין בספר ארצות החיים שכתב דדעת רוב הפוסקים דאם עשה צרכיו לגדולים ואח"כ רוצה להתפלל ³⁶⁴ מברך ענט"י. ומ"מ לכתחלה אין לזוז מפסק השו"ע ³⁶⁵ ועיין בספר מעשה רב ³⁶⁶:

(ד) ששפשף בהן - הניצוצות של מי רגלים וה"ה בגדולים [ב] שעשה צרכיו וקנח:

(ב) הטיל מים ולא ששפשף ³⁶⁷, אף על פי שצריך לברך אשר יצר, אין צריך ליטול ידיו (ה) אלא משום נקיות או משום הכון (עמוס ד, יב):

(ה) אלא משום וכו' - ואם אין לו במה ליטול אעפ"כ [ג] צריך לברך אשר יצר. ואפילו אם ששפשף משמע לעיל בסוף סימן ד' במ"א סק"ח דמהני לברכות אם מנקה ידיו בכל מידי דמנקה ³⁶⁸:

(ג) הטיל מים, והסיה דעתו מלהטיל מים, ואח"כ נמלך והטיל מים פעם אחרת, צריך לברך (ו) ב' פעמים אשר יצר:

³⁵⁹ ז"ל: והנה ברכת השבח תקנו חז"ל תכיפה תוך כדי דיבור, ולאחר כדי דיבור יש דיעות אי מברך כו'. ר"ן סוף פרק קמא דפסחים [ד, א ד"ה מיהו] סובר שאין מברך, וט"ז בסימן רכ"ז [ס"ק ב] שמברך. ועיין פרי חדש [סימן] מ"ו סעיף ב'. ואשר יצר לא תקנו ביה תכיפה, כי אי אפשר שצריך ליטול ידיו תחלה והוא יותר מכדי דיבור, ולכן מברך כל היום. והוא ג"כ שבח שבגופו, גם כעין ברכת הנהנין, עיין סימן מ"ו סעיף ב' בפרי חדש.

³⁶⁰ ?
³⁶¹ למה "ושכח". נכון שכך כתוב בתשובה, אבל אין לזה נ"מ להלכה זו, ועי' רע"א שמביא את זה ומשמט "ושכח".

³⁶² ועוד "וברכה אחרונה יש לה שיעור לפי דעת כל המחברים אלא שר"י היה מסתפק באיזה שיעור או ברביעית וא"כ ברכה שאין לה שיעור קודמת במעלה וראויה להקדים". ועי' רע"א שמסתפק באשר יצר וברכת המזון, ומעלה אפשר שזה תלוי ב"תדיר ומקודש" עי' לעיל הערה **Error! Bookmark not defined.**

³⁶³ ובאר היטב.
³⁶⁴ או ללמוד, לפי צד א'.

³⁶⁵ וכן כל הנושא כלים של השו"ע שאף א' לא מזכיר שיטה כזו. וזה משום ספק ברכה, ועי' פמ"ג מש"ז סק"ב שאפילו אם רוצה לאכול דבר שטיבולו משקה לא לברך, שגם בספק ספיקא לא מברכים ספר ברכה, ע"כ. עי' לקמן הערה 371.

³⁶⁶ שעיקר בדעתו לברך עי"י לכל תפילה ותפילה.
³⁶⁷ עי' רע"א שציין לסי' תריג ס"ג כנראה שזה נוגע ליוה"כ ועי"ש דבריו שאם עשה צרכיו ואל נגע אסור ליטול ידים ביוה"כ, אבל כן יש ספק אם מותר ליטול משום רוח רע. וצ"ע ששמע שכל "שפשף" היינו שידיו מלובכות, ולא כבזה"ז שיש ניירות.

³⁶⁸ סק"א נראה שזה לכתחילה ולא רק משמע? ועי' רע"א T כאן שציין לדברי המג"א בסי' רכז סק"ב: ז"ל השו"ע שם: היה יושב בבית הכסא ושמע קול רעם או ראה ברק, אם יכול לצאת ולברך תוך כדי דיבור, יצא; ואם לאו, לא יצא. וז"ל המג"א: תוך כ"ד. וכגון שלא נגע עדיין במקום הטינופת ולא עשה צרכיו עדיין או שיכול ליטול ידיו עיין סס"י ד':

משמע שצריך ליטול בדווקא. אמנם עי"ש בפמ"ג שיכול לבטל ללא נט"י כל שלא נגע, שאין הנטילה משום רוח רעה מפריע בתורה ותפילה.

מאיר הזויים זולק א'

(ו) ב' פעמים - כדמצינו לענין תפלה שאם טעה ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתיים³⁶⁹. אבל [ד³⁷⁰] הרבה מהאחרונים חולקין על פסק זה וסוברין דשאני תפלה שהיא במקום קרבן ושייך בו תשלומין משא"כ באשר יצר שהיא ברכת הודאה יוצא בהודאה אחת על הרבה פעמים כמי שאכל שתי פעמים והסיח דעתו בינתיים שמברך בהמ"ז אחת על שתיהן. ויש להקל בספק ברכות³⁷¹. ולכתחילה [ה³⁷²] נכון ליזהר לברך תיכף אשר יצר אחר הטלת מים דשמא יצטרך עוד אח"כ להטיל מים וה"ה בגדולים:

(ד) אין שיעור להשתין מים, כי אפילו לטפה אחת חייב לברך, שאם יסתם הנקב מלהוציא הטפה ההיא היה קשה לו, וחייב להודות:

³⁶⁹ ט"ז בשם הב"י.

³⁷⁰ עי"ש בט"ז שאסור לחלוק על השו"ע.

³⁷¹ ועי' אש"א סק"א שפירוש ספק ברכות לקולא, או דרבנן הם וספיקו לקולא, או דשמא עובר על לא תשא. ולענין לא תשא עי' לקמן הערה. **Error! Bookmark not defined.**

³⁷² צ"ע שמשמע שזה סתם עצה טובה.

מאיר הזויים זולק א'

מלואים

(א) עי' זהר ח"א עב ע"א: רבי יהודה קם ליליא חד למלעי באורייתא [בפלגו ליליא] כבי אושפיזא במתא מחסיא והוה תמן בביתא חד יודאי דאתא בתרי קסירא דקטפירא פתח רבי יהודה ואמר (בראשית כח כב) והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהי"ם דא היא אבן שתיה³⁷³ דמתמן אשתיל עלמא ועלה אתבני בי מקדשא זקף רישיה ההוא יודאי [א"ל האי מלה איך אפשר והא אבן שתיה עד לא אתברי עלמא הות ומינה אשתיל עלמא ואת אמרת והאבן הזאת אשר שמתי מצבה דמשמע דיעקב שוי לה השתא דכתיב (שם יז) ויקח את האבן אשר שם מראשותיו ותו דיעקב בבית אל הוה והאי אבנא הות בירושלם

רבי יהודה לא אסחר רישיה לגביה פתח ואמר (עמוס ד יב) הכון לקראת אלהיך ישראל וכתיב (דברים כז ט) הסכת ושמע ישראל מלי דאורייתא בעיין כוונה ומלין דאורייתא בעאן לאתתקנא בגופא³⁷⁴ ורעותא כחדא קם ההוא יודאי ואתלבש ויתיב לגביה דרבי יהודה ואמר זכאין אתון צדיקיא דמשתדלי באורייתא יומא וילי א"ל רבי יהודה השתא דכוונת גרמך אימא מילך דנתחבר כחדא דהא מלי דאורייתא בעיין תקונא דגופא ותקונא דלבא ואי לאו בערסאי שכיבנא ובלבאי אמרנא מלין תרגום: רבי יהודה קם לילה אחד לעסוק בתורה בחצות הלילה באכסניה בעיר מחסיא, והיה שם בבית יהודי אחד שבא עם שתי שקים של מלבושים. פתח רבי יהודה ואמר, "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים", זוהי אבן השתיה שמשם נשתל העולם, ועליה נבנה בית המקדש. אותו יהודי הרים ראשו ואמר לו, איך אפשר דבר זה, והרי אבן השתיה טרם שנברא העולם היתה, וממנה נשתל העולם, ואתה אמרת "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה", שמשמע שיעקב שם אותה עכשיו, שכתוב "ויקח את האבן אשר שם מראשותיו". ועוד, שיעקב בבית אל היה, והאבן הזאת היתה בירושלים: רבי יהודה לא סובב ראשו אליו, פתח ואמר, "הכון לקראת אלהיך ישראל", וכתוב "הסכת ושמע ישראל", דברי תורה צריכים כוונה, ודברי תורה צריכים להתקן בגוף ורצון כאחד. קם אותו יהודי והתלבש, וישב אצל רבי יהודה ואמר, אשריכם הצדיקים שעוסקים בתורה יומם ולילה. אמר לו רבי יהודה, עכשיו שהכנת את עצמך, אמור דברך שנחבר כאחד, שהרי דברי תורה צריכים תיקון הגוף ותיקון הלב, ואם לאו הייתי שוכב במטתי, והייתי אומר דברים בלבי:

(ב) עי' זהר ח"ג קעז ע"ב: רבי אלעזר הוה קאים קמיה דרבי שמעון אבוא א"ל כתיב (קהלת ט ט) ראה חיים עם אשה אשר אהבת כל ימי [חיין] הבלך א"ל ת"ח ראה חיים עם אשה אשר אהבת א"א והוה אמר ר"ש כתיב ראה חיים עם אשה אשר אהבת! דא הוא רזא דבעי בר נש לאכללא חיים באתר דא³⁷⁵ דא בלא דא לא אזלא ובעי ב"נ לאכללא מדת יום בלילה ומדת לילה ביום ודא הוא ראה חיים עם אשה אשר אהבת³⁷⁶ מ"ט בגין כי הוא חלקך בחיים דחיים לא שראן אלא על דא ובעמלך אשר אתה עמל תחת השמש כמה דאמר (משלי ג ו) בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך: תרגום: רבי אלעזר היה עומד לפני רבי שמעון אביו, אמר לו כתוב "ראה חיים עם אשה אשר אהבת כל ימי חיי הבלך" אמר לו בא וראה, "ראה חיים עם אשה אשר אהבת" (והיה אומר רבי שמעון, כתוב "ראה חיים עם אשה אשר אהבת") זהו סוד שצריך אדם להכליל חיים במקום זה, זה בלי זה לא הולך, וצריך אדם להכליל מדת יום בלילה, ומדת לילה ביום, וזהו "ראה חיים עם אשה אשר אהבת", למה, כי הוא חלקך בחיים, שחיים לא שורים אלא על זה, "ובעמלך אשר אתה עמל תחת השמש", כמו שאמר "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך":

(ג) עי' תולעת יעקב סדר נטילת ידיים: וירחץ ידיו לפי שאסור לילך ד' אמות בידים טמאות חסידים הראשונים היו מכינים קיתון של מים אצל מטותיהם וכשנעריין בלילה רוחצין ידיהם והם על מטתם וכו', ודע כי כשאדם ישן בלילה הנשמה יוצאה מגופו ומיד שורה רוח הטומאה על ידיו, וטעם הידים לפי שהם כנגד זרועות עולם אשר משם נאחזים כחות הטומאה ולפיכך שורה על הידים, וההולך ד' אמות בידים טמאות חייב מיתה לשמים לפי שמביא אל אחר בידיו ועליו הכתוב אומר (איוב יב, ו) ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל לאשר הביא אלוה בידו, מי הם מרגיזי אל אותם המביאים אל אחר בידיהם, ולפיכך יתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו ויתרחק מצד הטומאה כדי שישירה עליו צד הקדושה והטהרה:

³⁷³ עי' לעיל עא ע"ב.

³⁷⁴ כיון שהם צריכים לרוח הקדש על ידי הכנת הכוונה, ואם כן לכבוד קדושתם צריך ג"כ תיקונא דגופא כדי שישכחם הגוף עם הנשמה לרוחניותם (אור יקר).

³⁷⁵ לכלול מדת היום בלילה שהוא נק' חיים והיא נק' אשה (רח"ו).

³⁷⁶ ז"א (רח"ו).

³⁷⁷ מלכות (רח"ו).

מאיר הזויים זולק א'

ועי' זהר ח"א י ע"ב: כד בר נש קאים בצפרא אית ליה לברכא למאריה בשעתא דפקח עינוי היך מברך הכי³⁷⁸ הו עבדי חסידי קדמאי נטלא דמייא הו ויהבין (יתבי) קמיייהו³⁷⁹ ובזמנא דאתערי בליליא אסחן ידייהו וקיימי ולעאן באורייתא וכו' ואסיר לברכא בידין מסואבות³⁸⁰ ומזוהמות³⁸¹ וכו' בגין דבשעתא³⁸² דבר נש נאים רוחיה פרחא מניה ובשעתא דרוחיה פרחא מניה רוחא מסאבא זמין³⁸³ ושריא על ידו³⁸⁴ ומסאב לון ואסיר לברכא בהו בלא נטילה:

תרגום: כשאדם קם בבוקר, יש לו לברך לרבונו בשעה שפקח עינו. איך מברך כך, חסידים הראשונים היו עושים נטלה של מים והיו נותנים לפניהם, ובזמן שמתעוררים בלילה, רוחצים ידיהם, ועומדים ועוסקים בתורה וכו' ואסור לברך בידים טמאות ומזוהמות וכו' בגלל שבשעה שכן אדם ישן, רוחו פורחת ממנו, ובשעה שרוחו פורחת ממנו, רוח טומאה מוכנה ושורה על ידיו ומטמאת אותם, ואסור לברך בהם ללא נטילה:

וז"ל הברכ"י סק"א: והרב בית חדש (סי' ד) הקשה על מרן אמאי לא מיייתי מהזהר דההולך בבקר בלא נטילת ידים חייב מיתה כמו שכתב בספר תולעת יעקב (עמ' יד), ע"ש. ולא קשה מידי כי בספר הזהר שלפנינו ליתנהו להני מילי. ומהר"ם די לונזנו בספר שתי ידות דף צ"ח כתב דבספר תולעת יעקב הפריז על המידה ומנין לו. ועתה אמת אגיד אשר ראתה עיני נסחה כ"י בספר הזהר מוגה מרבנן קשישאי, בהקדמה דף יו"ד ע"ב, כלשון ההוא בהדיא "על דא אתחייב מיתה לשמיא". ואחר זמן רב ראיתי בספר אור הלבנה למר זקנינו הרב החסיד מהר"א אזולאי זלה"ה בעל חסד לאברהם, והוא הגהות על הזהר, אשר שם הביא הנסחה הנז', ע"כ:

ז"ל האור הלבנה: אסור למהך ד' אמין בידין מזומין ותו דאתחייב לשמיא מ"ט בגין דאיתי אלהא אחרא בידוי ובגין אלין כתיב ישליו אוהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל לאשר הביא אלוה בידו ומאן מרגיז אל אינון דאתיין אלהא אחרא על ידוי ווי לדא דאתחייב מיתה לשמים וכו' ועי' זהר ח"א נג ע"ב: ותא חזי כל בני עלמא בשעתא דניימי על ערסייהו בליליא ולייליא פריש גרפהא על כל בני עלמא טעמי טעמא דמותא ומגו דטעמי טעמא דמותא האי רוחא מסאבא שטיא על עלמא [ושאיב] (וסאיב על) עלמא (בגו קפטירא דיליה) ושריא על ידוי [דבר נש] ואסתאב וכד אתער ואתהדר ליה נשמתיה בכל מה דיקרב בידוי כולהו מסאבי בגין דשריא עלייהו רוח מסאבא ועל דא לא יסב בר נש מנוי לאלבשא ממאן דלא נטיל ידוי דהא אמשין עליה ההוא רוח מסאבא ואסתאב ואית ליה רשו להאי רוח מסאבא לשריא בכל אתר דאשכח רשימו מסטריה³⁸⁵ ועל דא לא יטול ידוי בר נש ממאן דלא נטיל ידוי בגין דאמשין עליה ההוא רוח מסאבא וקביל ליה האי דנטל מיא מניה ואית ליה רשו לשריא עלוי דבר נש בגין כך בעי בר נש לאסתמרא בכל סטרוי מסטרא דהאי חויא בישא דלא ישלוט עלוי זומין קב"ה לעלמא דאתי לאעברא ליה מעלמא הדא הוא דכתיב (זכריה יג ב) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ (וכדין) [וכתיב] (ישעיה כה ח) בלע המות לנצח וגו':

תרגום: ובא וראה, בשעה שכל בני העולם ישנים על מטותיהם בלילה, והלילה פורש כנפיו על כל בני העולם, [הם] טועמים טעם המות, ומתוך שטועמים טעם מות, רוח הטומאה הזו שטה על העולם ומטמאת (את) העולם (בתוך האוהל שלו), ושורה על ידי האיש ונטמא. וכשמתעורר ונשמתו חוזרת אליו, בכל מה שיקרב בידו, הכל נטמא, כי שורה עליהם רוח טומאה. ועל זה לא יקח אדם בגדיו ללבוש ממי שלא נטל ידיו, שהרי המשיך עליו אותו רוח טומאה ונטמא, ויש רשות לרוח הטומאה הזו לשרות בכל מקום שנמצא רישום מצדו. ולכן לא יטול אדם ידיו ממי שלא נטל ידיו, משום שהמשיך עליו אותו רוח טומאה וקבלו זה שנטל מים ממנו, ויש לו רשות לשרות על האדם. לכן צריך האדם להישמר בכל צדדיו מצד הנחש הרע הזה שלא ישלוט עליו. ועתיד הקדוש ברוך הוא לעולם הבא לבטלו מן העולם. זהו שכתוב "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ואז כתוב "בלע המות לנצח וגו'".

³⁷⁸ בידים מזוהמות (אור יקר).

³⁷⁹ כדי שלא ילכו ד' אמות בטומאה השורה על הידים (אור יקר).

³⁸⁰ בטומאה, רוח רעה (אור יקר).

³⁸¹ שסתם ידים עסקניות, ומכניסם לסתרי הגוף בשעת השינה (אור יקר).

³⁸² בראשית כ"ג [נג - דפ"ק] ע"ב וישלח קס"ט ע"ב וישב קפ"ד ע"ב (ד"א).

³⁸³ רוח הטומאה רודף אחר הקדושה ובהסתלק משם הקדושה מיד טומאה שורה עליו (אור יקר).

³⁸⁴ על כל הגוף שורה וכו' אמנם אח"כ כשמתעורר נשאר בידים מפני הצפרנים שהם שם, ובאותם

הקצוות יש לו אחיזה כענין ישמעאל מצד ימין ועשו מצד שמאל (אור יקר).

³⁸⁵ עם היות שקודם לא נטמאו הבגדים אלא מידיים אח"כ על ידי טומאה זו שורה על הבגדים או על כל

דבר. עצם הנחש, כיון שיש שם רשימו מציאות שמך דבר, ולפי זה הוא הדין שלא ילבש בגדיו עד שיטול

ידיו דמה לי הוא מה לי אחר, ולחדוש' נקט אחר, אע"ג שכבר נטל הוא ידיו, ועיקר לבישה בידים טהורות

כיון שיש אפילו נגיעה זו המועטת סיוע בעלמא ממי שלא נטל ידיו די לטומאה לשרות עליו (אור יקר).

מאיר הזויים זולק א'

(ד) עי' שעה"כ (א ע"ד): ³⁸⁶ועתה נבאר סדר נטילת ידים של שחרית³⁸⁷, הנה בתחילה יטול הכלי של המים בידו הימנית ונותנו בידו השמאלית³⁸⁸, ואח"כ שופך מים מידו השמאלית על ידו הימנית, ואח"כ ישפוך³⁸⁹ מים מידו הימנית על ידו השמאלית, הרי פעם אחת, וחוזר כסדר הזה פעם ב' וג', באופן שתרחוץ כל יד ויד ג' פעמים. ולא תרחצם יחד ג"פ כל יד, אלא פעם אחת ביד זו ופעם אחרת ביד הב' בסרוגין, כי ע"י כן רוח הטומאה הנקראת שיבת"א³⁹⁰ בת מלך היא ומקפדת ודולגת וקופצת עד שנעתקת לגמרי משם, ואם לאו אינה נעתקת וכן נמצא בזוהר בכ"י³⁹¹:

(ה) עי' שעה"כ (&): ואנו צריכים להעלותם ולזוקפם³⁹² ולמתק³⁹³ חמש הגבורות שבהם ע"י מימי החסד שהם ה' חסדים. ולפי שאין המים ניטלים בזרועות אלא בידים³⁹⁴, לכן לפחות אנו צריכים {ב ע"א}

³⁸⁶ פע"ח יב ע"א.

³⁸⁷ כדי להעביר רוח הטומאה שעליהן (נוסף בפע"ח).

³⁸⁸ עי' זהר ח"א קצח ע"ב: ז"ל: הא תנינן דכד בר נש קם בצפרא בעי לאסחאה ידוי מגו נטלא דמיא דאיהו מאנא ליטול מניה מיא מגו מאן דאסחי ידוי בקדמיתא כמה דאוקמוה ותא חזי בגין נטלא דא אוקימנא מלה ותו דבעיא ליה לבר נש לנטלא ידא ימינא בשמאלא בגין לשלטאה ימינא על שמאלא ויסתחי ימינא מן שמאלא ובגין כך איהו נטילא ועל דא מאן דנטיל ידוי יטול ימינא בשמאלא לאשלטא ימינא על שמאלא בגין דלא יתיב דוכתא ליצר הרע לשלטאה כלל והא אוקימנא.

תרגום: הרי שנינו, שכשאתם קם בבוקר, צריך לרחוץ ידוי מתוך נטלה של מים, שהוא כלי ליטול ממנו מים, מתוך מי שרחץ ידו בראשונה, כמו שבארוהו. ובא וראה, בשביל הנטלה הזו בארנו את הדבר. ועוד, שצריך אדם ליטול יד ימין בשמאל, כדי להשליט ימין על שמאל, וירחץ הימין מן השמאל, ומשום זה היא נטילה. ועל כן מי שנטול ידו, יטול ימין בשמאל, להשליט הימין על השמאל, כדי שלא יתן מקום ליצר הרע לשלוט כלל, והנה בארנו.

ביאור: וקשה שהרי צריך ליטול יד השמאל בידא ימינא, ומה הועילו בתקנתא, והענין יובן עם מ"ש שצריך ליטול כל יד ג' פעמים, אך שלא יהו רצופים, וזהו הטעם כי ענין תגבורת הימין על השמאל הוא מפני שהרוח רעה שורה על הידים, עכ"ז יותר רע ההוא שורה על השמאל מבימין, ולכן כשתחלה נוטל הימין בשמאל, אז נכנע הרע המועט שביד ימין ונסתלק משם. וגם כי הרע שבשמאל נכנע, הוא עצמו גורם הסתלקות הרע שבימינו. ואז כאשר יחזור הימין, יטול היד השמאל, ומוציא הרע שבשמאל, ונכנע ודולג משם. ולכן זה נוטה אל הקדושה שבימין, כי אדרבא הוא גורם הסתלקות הרע, משא"כ אם בתחלה היה נוטל השמאל בימין, כי אז להיות רעות שמאל רבה לא היתה מסתלקות, לכן התחיל בימין שהוא יותר נקל להסתלק, ועי"כ גם השמאל נכנעת ומסתלקת גם היא (זהר הרקיע). הרב בית יוסף הקשה לשון זה עם לשון דפ' תרומה שכתב שם וז"ל: מאן דנטיל מייא בידיה ימינא במאנא קדמאה לארקא מייא בשמאלא איהו ולא משמאלא לימינא. ותירץ שיש חילוק בין נטילת שחרית לנטילה דסעודה, דבשחרית כיון שהם טמאות, אי הוה נטיל בקדמיתא שמאלא בימינא, היה נראה כאלו סטרא דימינא משמש לסט"א, לכך בעי לנטלא ימינא בשמאלא כמ"ש בפ' מקץ, אבל בנטילה דסעודה שהיא משום נקיות יטול שמאלא בימינא. עוד ל"ל דלעולם בין בשחרית בין בסעודה תחלה נוטל יד ימין מי דשמאל כמ"ש בפ' מקץ, ומ"ש בפ' תרומה מאן דנטיל מייא בידיה, פי' שנוטל הכלי של מים ביד ימינו ונותנו ליד שמאלו, כדי שיריק מים על יד ימינו, עכ"ל הב"י. והרב כתב ספר הכוונות דאפילו בנטילת ידים דסעודה השמאל מריק מים על הימין כשינוייה בתרא דהב"י דמשה נטילה דשחרית לסעודה, ופי' לשון הזהר דתרומה הכי הוא, מאן דנטיל מייא בידיה ימינא במאנא קדמאה, פי' שיטול הכלי בימין תחלה. ומ"ש לארקא מייא בשמאלא, איהו פי' אחר שקיבל השמאל הכלי מהימין, יריק מים על הימין, כמ"ש לארקא מייא בשמאלא איהו, ולא משמאלא לימינא, פי' לא יטול הכלי בשמאל ויריק על הימין, רק יטול הכלי בימין ויתן אותו לשמאל, והשמאל יריק על הימין. ודברי הרב עולים כהוגן עם פי' בתרא דהב"י, והכי נקטינן ובכל הנטילות השמאל מריק מים על הימין תחילה (מ"מ).

³⁸⁹ תקח הכלי בידך הימנית ותשפוך (פע"ח).

³⁹⁰ עי' חולין קו ע"ב ושבת קט ע"א.

כתבי הגרמ"מ משקלוב - ביאורי הזהר - דף כא

וארא כו' אמאי שני שמא הכא כו' אלא למלכא דהוה ליה ברתא כו'. הענין, הבת מלך הוא סוד שיבת"א, ב"ת א"ש, אשר ממראה מתני"ו ולמעלה סוד שבתא"י, שם שורש התשובה הכולל שו"ר הב"ר, אשר תש"ג ידו לגאול, בסוד גבריא"ל עוזיא"ל עזא"ל צדקיא"ל, אשר לשם נושאים כפים, רו"ם השמ"ם [ס' הבהיר קלט], בסוד נטילת ידים, להעביר רו"ח רע"ה סוד סמאל"ל נח"ש מר"ח ה"ו"ם גי' רע"ה, ומתפשט בענ"ג, עד"ן נה"ר ג"ן, גי' לב"ת, ואתחזי למשה בלב"ת א"ש של סוד ב"ת א"ש הנ"ל, דאיש אשה, אשר בית א"ש גי' טוב"ה ברכ"ה שמח"ה וישת עליהם תב"ל [שמו"א ב]:

ועי' זהר ח"ג רעט ע"ב ורפא ע"ב שזה ההקלי' של שפחה בישיא הפך של מלכות אדני".

³⁹¹ לא מצאתי. ונמחק בפע"ח.

³⁹² וטעם הדבר לכיון כי תחלה היו בחי' רישא דז"א והענין במה שנודע כי מתחלה בעת שנאצל ז"א היה חג"ת בבחינת רישא דיליה ונ"ה בבחינת זרועות ויסוד בבחינת גוף ואח"כ נכנסו בו ג' מוחין ואז נעשו בו חב"ד וחג"ת נעשו בבחי' ב' זרועות וגופא ונה"י ב' שוקין ואמה ולכן אנו מגביהים אותם בשעת הברכה לכיון ולרמוז ולהעלותם אל מדרגתם הראשונה שהיה לזעיר בבחי' ראש ממש (פע"ח).

מאיר הוויים זולק א'

לחבר יחד שתי הזרועות באופן שלא יצאו קשרי הזרועות לאחור, בסוד כל אחוריהם ביתה (מלכים א' ז כה)^{395,396}. גם צריך לפשוט כפות הידים כמי שרוצה לקבל בהם איזה דבר, וזה לרמוז קבלת הטהרה:

(ו) וכבר ידעת כי ה' אצבעות הם ה' גבורות מנצפ"ך והם כפולות³⁹⁷, וכנגדם ה' אצבעות ביד ימין וה' ביד שמאל³⁹⁸. וצריך להעלותם עד ג' ראשונות³⁹⁹, ואז נטהרים ע"י המים, שהם ה' חסדים. גם תכוין למה שהודעתך, איך אור המוחין דו"א נמשכין דרך צפוני האצבעות ושם נאחזים החיצונים, ואמנם ע"י העלתם למעלה, אינם נאחזין לפי שאין יוצאים אז האורות משם⁴⁰⁰:

(ז) נטילת ידים שיעורה כל היד שהוא ה' אצבעות והכף עצמה עד פרק הזרוע וטעם זה נתבאר אצלנו⁴⁰¹ באדרת נשא דף קל ע"ב בענין ההוא רוחא דומין לאתדבקא⁴⁰² על מלכא משיחא כו' וע"ש. ואמנם ענין הידים עצמם עניינם הוא כי הנה אנו רואים שאין בכל האיברים שבגוף האדם מקום שנגלו בו בגילוי בחינת עשרה כמו באצבעות הידים ורגלים וצריך לידע טעמו של דבר. והנה הוא זה כי הנה א"א הוא כולל ג' רישין עלאין שהם בחינת רישא עלאה עתיק יומין שעם היותו למטה ממדרגת הא"ס עכ"ז אין בו תפיסה כלל לרוב העלמו ועוד למטה ממנו תרין רישין אחרנין שיש בהם קצת תפיסה כנזכר

³⁹³ עי' ע"ח שער לא פרק ב: גם הבן סוד נט"י, שלא אמר רחיצת ידים אלא בלשון נטילה, לרמז שצריך לשאת ולנטלם בסוד (תהלים קלד ב) שאו ידיכם קודש, כנזכר בגמרא (סוטה לט ע"א) ובזוהר (ח"ג דף יג ע"א). והטעם כי הנה רחיצת ידים סבתה הוא להרחיק הקליפות מקצוות אצבעותיו ומצפרנים, כי שם מקומם כנ"ל, וזהו ע"י מימי החסד, וכדי שלא יחזרו הקליפות להתאחז באור היוצא מהם, צריך להגביה כלפי ג' הנקרא קדש, ואז אור היוצא חוזר ונכנס תוך המוחין ממש במקום שיצאו.

³⁹⁴ עי' שער מאמרי רשב"י מב ע"א: מן נקב השמאלי שהוא צורת נ' כפופה הפוכה משם מתפשט רוחא דחיי שבו דרך הזרוע ד"א כי גם הזרוע הוא צורת ו' פשוטה ויען כי הזרוע סגור וסתום ואין לו פתח פתוח בסופו להוציא אורו משם אל המלכות לכן אין רוחא דחיי דנקב שמאלי דחוטם דאריך אפין יוצא אל המלכות רק בסתום גמור ואינו נגלה כנז' אצלנו ענין יציאת האורות דרך סופי האצבעות במקום הצפרנים. ואיך משם נעשות פרצוף לאה. אבל לעתיד לבא יתבסמו דיני הזרועות ואז יוכל לצאת רוחא דחיי דרך הזרוע אל המלכות בגילוי גמור. עי' עיונים אות. **Error! Reference source not found.**

³⁹⁵ עי' זהר (ח"א קנד ע"א): תו א"ר אלעזר הא דאתמר לאה אולידת שית בנין וברתא חדא הכי הוא ודאי רחל תרי בנין ודאי בני שפחות ארבעה תקונא דלהון היך קיימי אלא אינון ארבע קשרים דאקרון אחורים דכתיב (מ"א ז כה) וכל אחוריהם ביתה דהא בדרועא ימינא תלת קשרין אבל קשרא חד באמצעיתא דאיהו רב ואיהו אחר דאשתאר לבר וכן חד בדרועא שמאלא וכן חד בירכא ימינא וכן חד בירכא שמאלא וכד אתתקן כלא אשתכחו כלהו ביתה לקיימא קרא דכתיב וכל אחוריהם ביתה כל שאר קשרין כלהו אתחזיין במישר ואלין נפקין לבר מדרועין ולבר מירכין לאתחזאה בבני השפחות דאע"ג דאינון במניינא לא חשיבי כבני רחל ולא ובגיני כך נפקי לבר דבר אחר אלין אינון ארבע דכל שאר קשרין נטלי בגינייהו ואלין נטלי לון אמר רבי אבא הכי הוא ודאי (נ"א א"ר אבא דא לאו דא) ועל דא כלא מתתקן כחדא.

תרגום: עוד אמר רבי אלעזר, זה שנאמר לאה הולידה ששה בנים ובת אחת, כך זה ודאי. רחל שני בנים ודאי. בני השפחות ארבעה. תקונם איך עומדים, אלא אותם ארבעה קשרים שנקראים אחורים, שכתוב "וכל אחוריהם ביתה", שהרי בזרוע ימין שלשה פרקים, אבל פרק אחד באמצע שהוא גדול, והוא אחר, שנשאר בחוץ. וכן אחד בזרוע שמאל, וכן אחד בירך ימין, וכן אחד בירך שמאל. וכשהכל נתקן, נמצאו כולם ביתה, לקיים את הפסוק שכתוב "וכל אחוריהם ביתה". כל שאר הפרקים, כולם נראים ביושר, ואלו יוצאים מחוץ לזרועות ומחוץ לירכיים להראות בבני השפחות, שאף על גב שהם במנין, אינם חשובים כבני רחל ולא, ולכן יצאו בחוץ. דבר אחר, אלו הם הארבעה שכל שאר הקשרים נוטלים בשבילם, ואלו נוטלים אותם. אמר רבי אבא, כך זה ודאי, (אמר רבי אבא, זה לא זה) ועל כן הכל נתקן יחד.

דאקרון אחורים - שרשם של בלהה וזלפה הוא באחוריים דרחל ולא (ח"ג נ"ה). ועי' ע"ח שער הקלי' פרק ב' (הקדו"ש מד ע"ד).

אשתכחו כלהו ביתה - משא"כ בסטרא אחרא שאחוריהם לחוץ ככתוב בפרשת פקודי רמד ע"ב (ד"א).
³⁹⁶ גם צריך בעת שתגביה ידך עד כנגד הראש שתכוין להכניס קשרי הזרועות לפניך מן הגוף שהם בסוד כל אחוריהם ביתה כנזכר בפרשת ויצא והם אצילי הזרועות הנקרא קובדים בלע"ז וטעם הדבר לפי שכיון שאינם רוחצים במים אלא הידים והאצבעות ולא הזרועות ולכן לפחות צריך לחבר ב' הזרועות ביחד וקשרי הזרועות לפניך כנ"ל (פע"ח).

³⁹⁷ עי' לעיל הערה. **Error! Bookmark not defined.**

³⁹⁸ עי' לעיל הערה. **Error! Bookmark not defined.**

³⁹⁹ עי' עיונים אות. **Error! Reference source not found.**

⁴⁰⁰ ולמטה אלא שחוזרים ונכנסים בהמוחין דו"א ממקום שיצאו מפע"ח (לש"ו), וכן הוא בע"ח לעיל הערה

393.

⁴⁰¹ שער מאמרי רשב"י מב ע"א.

⁴⁰² לשון האד"ר אצלנו "לאשראה".

מאיר הזויים זולק א'

בביאור הקדמת אדרת האזינו בשער מאמרי הזהר. אמנם בא"א לא נגלו בו רק ג' רישין הנזכרים אבל בחינת תרין דרועים ותרין יריכין לא נתפשטו בו ולא נגלו ונשארו נעלמים וגנוזים בו בבחינת אות ו' שהוא התפשטות הת"ת שבו הנקרא גופא דאמצעייתא והוא לבדו נגלה. ושתי הזרועות היו בו גנוזים בבחינת תרין יודין תרין ענפין בשתי צדדי ו' הנזכר בצירוף אות א שהוא אות ו' ותרין יודין לסטרוי שהם ב' הזרועות ובהם כלולין גם תרין ירכי אבל כשהם נעלמין אינם כי אם מבחינת אות ו' פשוטה לבדה בלי תרין יודין תרין ענפין שהם שתי הזרועות וב' הירכין ואין בהם גילוי כי אם הת"ת לבדו הנקרא גופא דאמצעייתא. והנה כמו כן באו"א נעלמו בחינתם של הדרועין והיריכין. ואח"כ בז"א שם נגלה בחינת הדרועין והיריכין בגילוי ונעשו בו ו"ק גלויים ונמצא כי לא נגלית בחינתם אלא במקום הה' לפי שרישא עילאה אין לנו עסק בה כנזכר לרוב העלמה נשאר ב' רישין שבא"א ובאו"א וז"א שם בז"א שהוא הה' בו נגלו הדרועין והיריכין ולכן נגלו ה' אצבעות בכל זרוע מהם ובכל ירך ודי בזה:

(ח) עי' זהר ח"א קפד ע"ב: רבי שמעון פתח ואמר (תהלים כו ו) ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך יהו"ה האי קרא אוקמוה⁴⁰³ אבל תא חזי רזא דמלה הכא דהא לית לך בר נש בעלמא דלא טעים טעמא דמותא⁴⁰⁴ בליליא ורוח מסאבא שריא על ההוא גופא מאי טעמא בגין דנשמטא קדישא אסתלקת מניה⁴⁰⁵ דבר נש ונפקת מניה⁴⁰⁶ ועל דנשמטא קדישא נפקת⁴⁰⁷ ואסתלקת מניה שריא רוחא מסאבא על ההוא גופא ואסתאב וכד נשמטא אתהדרת לגופא אתעבר ההוא וזהמא⁴⁰⁸ והא אתמר דידי דבר נש וזהמא דמסאבו אשתאר בהו ועל דא לא יעבר ידוי על עינוי בגין דההוא רוח מסאבא שריא עלוי עד דנטיל לון וכד נטיל ידוי [כדקא חזי⁴⁰⁹] כדין אתקדש ואקרי קדוש⁴¹⁰ והיך בעי לאתקדשא בעי חד כלי לתתא וחד כלי מלעילא ובגין דיתקדש מההוא דלעילא⁴¹¹ וההוא דלתתא דיתבי לבוזהמא דמסאבו ביה ודא כלי לקבלא מסאבו⁴¹² ודא לאתקדשא מניה (ו) דא ברוך ודא ארוור ולא בעיין אינון מיין דזוהמא לאושדא לון בביתא דלא יקרב בהו בר נש דהא בהו מתכנשי סטרא דלהון ויכיל לקבלא נזקא מאינון מיין מסאבין ועד דיתעבר וזהמא מן ידוי לא יברך ואוקימנא ובגין כך בר נש עד לא יקדש ידוי בצפרא אקרי טמא כיון דאתקדש אקרי טהור ובגין כך לא יטול אלא מן ידא דאדכי בקדמיתא דכתיב (במדבר יט יט) והזהר הטהור על הטמא דא אקרי טהור ודא אקרי טמא

⁴⁰³ כפשוטו, דאמרין דכתיב בנקיון, בכל מידי דמניק (רמ"ז).
⁴⁰⁴ השינה א' מס' במיתה, ואין לך אדם שיעמוד בלילה שלא יטעום טעם שינה ברב או במעט והפרטי לא יחשב וכיון שישן שתין נשמין יחשב למיתה (אור יקר).
⁴⁰⁵ אסתלקת מיניה - הוא בבחינת אור המקיף (רמ"ז).
⁴⁰⁶ והחצוני רודף אחר הכלים שהקדושה נתלבשה בהם, ולכך כמו שהמת ישרה עליו כח הטומאה, נמצא שאם ישן ביום שתין נשמי ג"כ יחשב למיתה. אמנם נראה שאין השינה הזאת אלא שינה שהיא בתחילת הלילה עד חצות, שהיא שינה שמפילים הקדושים כדי להמשיך החצונים מלמעלה למטה. אמנם השינה הטבעית ביום או מחצות ואילך, אין בה שליטת החצונים ואין הגוף נטמא, ואין צריך טהרת כלי אלא דווקא מטעם ידים עסקיות, לא מטעם שישלוט רוח הטומאה. אמנם יש לדקדק, כשהאדם ישן, עד חצות נשמתו עולה, ומי שישן מחצות ואילך, שאין סלוק לנשמה, או מי שישן ביום, אותה נשמה מה יהיה ענינה, והנה נראה שאחר חצות מגרשין הנשמה מלמעלה. והנה לפי זה אם לא יקום בחצות לילה, אותה נשמה היא משוטטת בעולם הנה והנה באויר העולם, ולפעמים מטמאין אותה. כך ממש יהיה ענינה בשינה ביום או בסוף הלילה וכיוצא, אלא שאין להם כח לשרות בגוף מטעם שינה, שאין אותה שינה אלא דווקא בתחלת הלילה עד חצות (אור יקר). ונפקת מניה - אור פנימי (רמ"ז).
⁴⁰⁷ המוחין העליונים נכנסים בעת התפילה ואחר שלש שעות מסתלקים ונשאר הרשימו כל היום ובלילה גם הרשימו דזעיר מסתלק שהוא סוד השינה, וכן מבואר בענין התפילין בפסוק (שה"ש ח ו) שימיני כחותם. וז"ש שבלילה נפקת הנשמה הפנימית ואסתלקת מניה אפילו בחינת רשימו, ואין אז אלא בחינת קיסטא דחיי שה"ס הקטנות, ולכן שורה רוח רעה על כל הגוף (רמ"ז).
⁴⁰⁸ כי אז חוזרת בכח חידושה ודוחה את הטומאה, ולבד בידיים נשאר הטומאה, וטעמו כי משם יניקת החיצונים מבחינת הצפרנים, שהן עלולות לטומאה, וכדברי רז"ל בענין קציצתם, ועל אותה היניקה נרמז (מט כד) ויפוזו זרועי ידיו, לשון זרע, וכמ"ש (דניאל א יב) ויתנו לנו מן הזרועים (רמ"ז).
⁴⁰⁹ זהו עיקר הכל, שצריך ליטלם שלש פעמים בכל אחת ואחת ואחר כך לשפשפם יחד, והכוונה להמשיך שפע מלמעלה להבריה רוח הטומאה ולהעלות הקדושה מתוך הטומאה, ובזה יהיה נקיון גמור שתהיינה טהורות וכח הטומאה השורה עליהם יכרת, כי גם נקיון ר"ל יכרת, כמ"ש (ירמיה ל יא) ונקה לא אנקד, (ישעיה ג כו) ונקתה לארץ תשב (רמ"ז).
⁴¹⁰ פי' בא עליו שפע קדוש מלמעלה ונשאר בו כל היום וז"ש ואיקרי קדוש, והיינו כל שלא הסיח דעתו כדפסק הש"ע בסי' קסד, וז"ל נוטל ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום (מ"מ).
⁴¹¹ ה"ס המלכות שהיא הכלי המקבל כל השפע של מעלה מר"ק ועולה ס', וכלי התחתון הוא נוק' דקלי' שבה מתדבקת ונכללת כל הטומאה (רמ"ז).
⁴¹² ירצה בזה שהטומאה (מתפרדת) [מתפייסת] כשינתנו לה טומאה כי הוא חלקה הניתן לה, ובזה מתפרדת מן האדם ויוכל להתקדש בשפע עליון (רמ"ז).

מאיר הזויים זולק א'

בגין כך חד כלי לעילא וחד כלי לתתא דא קדישא ודא מסאבא⁴¹³ ומאינון מיין אסיר למעבר בהו מידי אלא בעי לאושדא לון באתר דבני נשא לא עברין עלייהו ולא יבית לון בביתא דהא כיון דאתושדן בארעא רוחא מסאבא אשתכח תמן ויכיל לנזקא ואי חפר לון מדרון תחות ארעא דלא יתחזון שפיר ולא יהיב לון לנשי חרשיא דיכלין לאבאשא בהו לבני נשא בגין דאינון מיין דאתלטיין וקב"ה בעי לדכאה לון לישראל ולמהוי קדישין דכתיב (יחזקאל לו כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם

תרגום: רבי שמעון פתח ואמר, "ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'". הפסוק הזה בארוהו. אבל בא וראה כאן את סוד הדבר, שהרי אין לך אדם בעולם שאינו טועם את טעם המות בלילה, ורוח הטומאה שורה על אותו הגוף. למה, משום שהנשמה הקדושה מסתלקת מן האדם ויוצאת ממנו, ועל שהנשמה הקדושה יוצאת ומסתלקת ממנו, שורה רוח של טומאה על אותו הגוף ונטמא. כשהנשמה חוזרת לגוף, עוברת אותה הזוהמא:

והרי נתבאר שבידי האדם נשארת זוהמת הטומאה, ועל כן אל יעביר ידו על עיניו, משום שאותה רוח הטומאה שורה עליו עד שנוטל אותם, וכשנוטל ידיו כראוי, אז מתקדש ונקרא קדוש. ואיך צריך להתקדש, צריך כלי אחד למטה וכלי אחד מלמעלה, כדי שיתקדש מאותו שלמעלה, ואותו שלמטה שיושב בזוהמא שטומאה בו. וזה הכלי לקבל טומאה, וזה להתקדש ממנו. זה ברוך וזה ארוור. וצריך לא לשפוך את אותם מים של הזוהמא בבית, שאיש לא יתקרב אליהם, שהרי בהם מתכנסים הצד שלהם, ויכול לקבל נזק מאותם המים הטמאים. ולא יכרך עד שיעבור הזוהמא מידו, ובארנו:

ולכן בטרם יקדש האדם את ידיו בבוקר, נקרא טמא. כיון שהתקדש, נקרא טהור. ולכן אל יטול אלא מיד שנטהרה בראשונה, שכתוב "וזהה הטהור על הטמא. זה נקרא טהור וזה נקרא טמא. לכן כלי אחד למעלה וכלי אחד למטה, זה קדוש וזה טמא. ואסור לעשות דבר עם אותם המים, אלא צריך לשפוך אותם במקום שאנשים לא עוברים עליהם, ולא ילין אותם בבית, שהרי כיון שנשפכו בארץ, רוח הטומאה נמצאת שם ויכולה להזיק. ואם חפר להם מדרון תחת הארץ שלא יראו, יפה. ולא יתן אותם לנשים מכשפות שיוכלו להרע בהם לבני אדם, משום שאותם המים שהתקללו, והקדוש ברוך הוא רוצה לטהר את ישראל שיהיו קדושים, שכתוב "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם":

(ט) עי' זהר ח"ג קכ ע"ב: ובגין דנטיל לון בפקדונא תב פקדונא למאריה בשעתא דאתי צפרא כד אתי צפרא ותב לגביה פקדוניה בעי לברכא ליה לקב"ה דאיהו מהימנא עלאה לבתר דקם עאל לבי כנשתא מעטר בטוטפי⁴¹⁴ אתכסי בכיסוא⁴¹⁵ דציצית עאל ומדכי גרמיה בקורבנין בקדמיתא לבתר קביל עליה עול מלכותא בסדורא דשבחי דדוד דאינון סדורא דעול מלכותא ובלסדורא דשבחא דא אשרא עליה ההוא עול לבתר סדורא דצלותא ודמיושב וצלותא דמעומדא לקשרא לון כחדא:

תרגום: ומשום שלוקח אותם בפקדון, חוזר הפקדון לבעליו בשעה שמגיע הבוקר, כשמגיע הבוקר וחוזר אליו פקדונו, צריך לברך את הקדוש ברוך הוא, שהוא הנאמן העליון, אחרי שקם נכנס לבית הכנסת, מתעטר בתפלין, מתכסה בכסוי ציצית, נכנס ומטהר עצמו בקרבנות בתחלה, אחר כך מקבל עליו עול מלכות בסדור של שבחי דוד, שהם סדור של עול מלכות, ובסדור שבח זה משרה עליו אותו עול, אחר כך סדור תפלת מיושב ותפלת מעומד לקשרם כאחד וכו':

עיי"ש: מאן עובדא אלא ההוא עובדא דעביד בר נש בקדמיתא כגוונא דצלותא הוא ולא יצלי בר נש צלותא עד דיתחזי עובדא ובקדמיתא (בגוי) כגוונא דצלותא⁴¹⁶ ועובדא דקדמיתא (בקדמיתא עובדא) בשעתא דבר נש קאים בעי לדכאה גרמיה בקדמיתא לבתר יקבל עליה האי עול לפרשא על רישיה פרישו

Commented [O17]: ל
בדדוק שאני בסדר

⁴¹³ היינו כלי טהור המלכות מלמעלה, ובה מים טהורים בכלי חרש, "ודא מסאבא" הם החצונים מלמטה. והידיים הם עשר אצבעות, עשר מדרגות, שהם הקצוות שהטומאה השורה בכל התמונה מסתלקת על ידי הנשמה ואינה נדבקת אלא בקצוות האלו, שהם המדרגות האחרונות בין כלי לכלי ודאי, והם מדרגות העשיה שהידיים הם עסקיות ועושות, ולכן מגיע בהם הטומאה כנודע, ולזה מטיל מים מהכלי העליון ומעביר כח הטומאה ומשליכה למקומה לכלי התחתון, ולזה המים הם ממש סוד המים העליונים המעבירים כח הטומאה והפגם, ונתן להם לחלקם להעביר יציאתם מן הקדש. ולכן רוח הטומאה דבקה בהם, והיינו ממש כעין זורקתי עליכם מים טהורים וכו' (אור יקר).

⁴¹⁴ לאו דווקא כי הציצית קודם (רח"ו). בין כאן ובין בפרשת שלח לך קע"ה ב' מקדים התפלין לציצית, וי"ל דאיירי במעלה שלהם ומקדים המעולה, אבל לדין סדר הנחתם הוא להפך דמעלין בקדש, ולכן דייק בסמוך להקדים הציצית לתפלין משום דאיירי בדין הסדר, וכן הוא בסדר הטור והשו"ע, וגם לפי הסוד אין לשנות (רמ"ז).

⁴¹⁵ בכיסוי (דפ"ו).

⁴¹⁶ שמות רא ע"ב (הערת הזהר).

מאיר הזויים זולק א'

דמצוה לבתר יתקשר קשורא דיחודא דאינון תפלין (מהו תפלין⁴¹⁷) תפלה של ראש⁴¹⁸ ושל יד ולא תקנא לון⁴¹⁹ בקשורא חדא בשמאלא ועל לבא⁴²⁰ כמה דאוקימנא (שיה"ש ב ו) שמאלו תחת לראשי וגו' וכתוב (שם ח ו) שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך והא אוקימנא ודא הוא עובדא בקדמיתא: תרגום: אותו מעשה שעושה האדם בתחלה, כדוגמת תפלה הוא, ולא יתפלל אדם תפלה עד שיראה מעשה בתחלה, כדוגמת התפלה. המעשה הראשון (בראשונה מעשה) בשעה שאדם קם, צריך לטהר עצמו בתחלה. אחר כך יקבל עליו עול זה, לפרוס על ראשו פריסת מצוה, אחר כך יקשר קשר היחוד שהם תפלין, (מהו תפלין) תפלה של ראש ושל יד, ולתקנם בקשר אחד בשמאל ועל הלב כפי שבארנו, "שמאלו תחת לראשי וגו'" ונאמר "שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך", והרי בארנו, וזהו המעשה שבתחלה:

ועיי"ש קעה ע"ב: קם בצפרא מברך כמה ברכאן אנח תפלין ברישיה בין עינוי בעי לזקפא רישיה חמי שמא קדישא עלאה⁴²¹ אחיד ורשים על רישיה ורצועין תליין מהאי גיסא ומהאי גיסא על לביה הא

⁴¹⁷ תימה דאטו עד כאן לא הוינון ידעי מהו תפלין, ותו דהקדים של ראש לשל יד, ותו דלא הזכיר תקון תפילה של ראש בראש אלא רק דשל יד בשמאלא ועל לבא. ונלע"ד דהוקשה לו מה שהקשה הרב ז"ל בדרוש התפלין, דאם התפלין נעשים מהמוחין והם אינם נכנסים אלא בתפילה, אם כן איך יצויר בחינת תפלין קודם התפילה. וזהו ששואל בכאן מהו תפלין, וירצה כיון שאנו מדברים עתה בתיקונא דעובדא שקודם [התפילה] אם כן מהו ענין תפלין עכשיו (רמ"ז).

⁴¹⁸ והוא ממש מ"ש בדרוש התפלין בישוב קושיא זו, והענין בקיצור הוא שאעפ"י שאחר התפילה מסתלקים המוחין מזו"ן, מכל מקום נשאר הרושם שלהם כל היום ולכן הוא זמן תפלין, אבל בהגיע הלילה אז מסתלק רשימו דזעיר לגמרי ועומד על ראשו, ורשימו דראש רחל נכנס תוך חזה ז"א, והנה בשחרית שאז עולה כתר רחל מן הבריאה ומתעלה בסוד נקודה עד שעומדת בזרוע שמאל דז"א פנים בפנים, ואז יוצא אותו הרשימו מתוך חזה זעיר ונעשה תפלין בראשה, ובזה חוזרת להתייחד עמה, כי בלילה הווי בפירוד, וגם זעיר חוזר ושואב הרשימו שעל ראשו, וה"ס תפלין של ראש. נמצינו למדים שעיקר תפלין שקודם התפילה מתחיל מחזרת הארת הרשימו דנוק' שיוצא מן החזה ומאיר בנקודה שבשמאלה (נ"א שבשמאלו), שיש בזה שתי בחינות, שבבחינת זעיר הם של יד ובבחי' רחל הם של ראש ועיקרם להאיר ראשה. וז"ש תפלה של ראש ושל יד, כלומר אותה תפילה שהיא של ראש ושל יד כאחד, שאז חוזרים ונקשרים יחד זו"ן בפעם אחת וקשר אחד (רמ"ז).

⁴¹⁹ פ' לראש וליד, בקשורא חדא בשמאלא, ששם עלתה הנוק' (רמ"ז).

⁴²⁰ שמשם ההארה יוצאת ולכן מביא שני הפסוקים דשמאלו תחת לראשי וגו' ושימני כחותם וגו', ששניהם נדרשים יחדיו בדרוש התפלין על סוד זה, אלא שלפי הנזכר שם צריך להגיה בכאן שמאלו תחת ראשי שהוא הרומז לענין זה, כי פסוק תחת לראשי נדרש על החיבוק הגמור שנעשה באתה גבור כנזכר בספר הכוונות, עיי"ש. ואולם לא חשש רבי שמעון להזכיר תפלין של ראש דז"א משום דסגי ליה במה שהזכיר תחילה סוד בחינת תפלין קודם ומה שהוא עיקר, והנמשך מזה שהוא שאיבת ז"א הרשימו שעליו הוא מובן מעצמו בדרישת כל הפסוק דשימני כחותם, שבמ"ש קשה כשאל קנאה נרמזה תפלה של ראש כנזכר בדרוש התפלין, ועל זה חזר ואמר והא אוקימנא, ודוק. ואולם צריכין אנו ליישב קושיא אחת שיש בענין זה וגם הרח"ו הרגיש בה בסוף פ"ט דדרוש התפלין, והוא שלפי הנזכר תפלין אלו הקודמים הכל הוא באצילות, והנה הרב זלה"ה מסר לנו בפירוש שיש"י היא בבריאה וש"ר באצילות, וכן מוכח מכאן ממ"ש בסמוך, ולבתר תפלה של יד דאיהי תפלה דמיושב ולבתר תפלה דרישא דהיא תפלה דמעומד, וכבר נודע דברכות יוצר הם בהיכלות הבריאה והעמידה היא באצילות, והרח"ו זלה"ה לא תירץ כלום בפירושו בזה, אלא כתב שפעם אחרת יורדות שתי הרצועות שהם נ"ה עד תפלה של יד, ואז נעשים אליה מוחין בסוד אצילות, ופעם אחרת שמע בטעם קדימת התפלין לתפלה, שאלו התפלין הם בבריאה מהמוחין שירדו לבריאה בלילה, ופעם אחרת שמע שלעולם יש לזו"ן תפלין תמיד אלא שקודם הנחת תפלין ישנם לזעיר בסוד רוח [לנוקבא בסוד נפש, אבל אחר הנחתנו ישנם לז"א בסוד נשמה ולנוקבא בסוד רוח]. הרי לך ד' שמועות חלוקות בענין, והרח"ו ז"ל לא דיבר כלום ביישובם. איברא דשמועה ד' י"ל דלא פליגא על דרוש דשימני כחותם לאוקמיה שהיא שואבת רשימו לסוד הרוח וגם הזעיר שואב סוד הנשמה, אבל תרין שמועות מציעתי נראה דפליגי על הדרוש הנ"ל, וכל שכן דלפי השמועה הג' לא יש טעם לקדימת תפלה של יד לתפלה של ראש. ונלע"ד שכן הוא המשך הענין, שתחילת אותה הנקודה העצמית שירדה לבריאה בלילה הלא באור הבקר מתקשטת ולוקחת תפלין לראשה מאותם המוחין דבריאה שירדו שם בלילה, ואחר כך עולה לאצילות ושואלת שימני, ומושכת הארת הרשימו מן החזה כנ"ל, אבל אותה ההארה אינה אלא מצד מוחין דבריאה שבאצילות שכל עולם כלול מאב"ע, ואחר שאיבת זעיר הרשימו שלו שמיניח תפלין בראשו אז יורדים לנוק' תפלין מצד אימא שבאצילות, וזה בהארת שתי הרצועות, כנלע"ד ליישב השמועות. אבל לתירוץ הקושיא הראשונה שהקשיתי נראה דנוכל לומר דאע"ג דתפלה של יד אינה מאירה באותה נקודה עד היותה באצילות, מכל מקום כיון דתחילת עלייתה היא מהבריאה מקרייא שפיר תיקון הבריאה, שאין ספק שמידי עלותה לאצילות תשים דרך להאיר משם לבריאה שהיתה שם בתחילה, וכל שכן שבלי ספק יורד כח לרחל מן האצילות כדי שתוכל לעלות לאצילות, וזה הכח הוא תיקון גדול לכללות הבריאה (רמ"ז).

⁴²¹ פ' ד' אותיות אדנ"י שהם תפלין של ראש (מ"מ).

מאיר הוויים זולק א'

אסתכל ביקרא דמאריה אושיט ידוי חמי ידא אחרא מתקשרא בקשורא דשמא קדישא⁴²² אהדר ידיה ואסתכל ביקריה דמאריה:

אתעטף בעטופא דמצוה בארבע זיויין דכסותיה ארבע מלכין נפקין לקדמות ארבע⁴²³ (ארבע) סהדי קשוט דמלכא⁴²⁴ תליין⁴²⁵ מארבע זיויין ותליין בהו כענבים באחכלא מה אתכלא דאיהו חד ותליין ביה כמה ענבים מהאי סטר ומהאי סטר כך האי מצוה חדא ותליין ביה כמה ענבים וזגין וזמורין ציריין בהו: תרגום: קם בבוקר, מברך כמה ברכות, מניח תפלין בראשו בין עיניו, רוצה להרים ראשו, רואה שם הקדוש העליון אחוז ורשום על ראשו, ורצועות תלויות לו מצד זה ומצד זה על לבו, הרי מסתכל בכבוד רבונו, מושיט ידיו רואה יד אחרת מתקשרת בקשר השם הקדוש, מחזיר ידו ומסתכל בכבוד רבונו: מתעטף בעטוף של מצוה בארבע זויות כסותו, ארבעה מלכים יוצאים לכנגד ארבעה. ארבעה עדי אמת של המלך תלויים מארבע זויות, ותלויים בהם כענבים באשכול. מה אשכול שהוא אחד ותלויים בו כמה ענבים מצד זה ומצד זה, כך זה מצוה אחת ותלויים בה כמה ענבים זגים וזמורות צרורים בהם:

(י) עי' זהר ח"ג רסה ע"א: אמר ר"ש בשעתא דב"נ אקדים בפלגות ליליא וקם ואשתדל באורייתא עד דנהיר צפרא⁴²⁶ בצפרא⁴²⁷ 427 אנה תפילין ברישיה ותפילין ברשימא קדישא בדוועיה⁴²⁸ 428 ואתעטף⁴²⁹ בעטופא דמצוה ואתי לנפקא מתרעא דביתיה אערע במזוזה רשימא דשמא קדישא בתרעא דביתיה ארבע מלאכין⁴³⁰ קדישין מזדווגין עמיה ונפקין עמיה מתרעא דביתיה ואופי ליה⁴³¹ 431 לבי כנישתא⁴³² 432 ומכרזי קמיה הבו יקרא⁴³³ 433 לדיוקנא דמלכא קדישא⁴³⁴ 434 הבו יקרא לבריה דמלכא⁴³⁵ 435 לפרצופא יקרא דמלכא רוחא קדישא שריא עליה⁴³⁶ 436 אכרזי ואמר ישראל אשר כך אתפאר:

תרגום: אמר רבי שמעון בשעה שהאדם מקדים בחצות הלילה וקם ועוסק בתורה עד שמאיר הבוקר בבוקר מניח תפלין בראשו ותפלין ברושם קדוש בזוועו ומתעטף בעטוף של מצוה ובא לצאת משער ביתו פוגש את המזוזה רושם הקדוש בשער ביתו ארבעה מלאכים קדושים מזדווגים עמו ויוצאים עמו משער ביתו ומלויים אותו לבית הכנסת ומכריזים לפניו תנו כבוד לדמות המלך הקדוש תנו כבוד לבן המלך לפרצוף היקר של המלך הקדוש רוח קדושה שורה עליו מכריזה ואומרת ישראל אשר כך אתפאר:

ועיי"ש שא ע"א (שהוא ז"ח סו ע"ב [פה ע"א]): א"ר נהוראי אסהדנא על מאן דנפק מתרע ביתיה בעיטופא דמצוה ותפילין בראשו בשעה דנפיק בין תריין תרעין אודמנא שכינה עליה ותריין מלאכין דקיימין עליה חד מימינא וחד משמאלא וכולהון מלוין ליה עד בי כנישתא ומברכין ליה וחד מקטרגא דאיהו קיימא קמי פתחי דבר נש אזיל מבתרייהו ועל כרחיה אתיב ואמר אמן [בשבתא אופ הכי דירתו מתוקנת ש"ע שרגין נהירין שכינתא עאלת ותריין מלאכין קיימין עליה ומברכין ליה בכמה ברכאן ההוא מקטרגא דקיימא לבר בע"כ אתיב ואמר אמן]⁴³⁷:

⁴²² פי' ד' אותיות אדנ"י שבמ' (מ"מ).

⁴²³ נראה לי שהם סוד ד' שמות אה"י כנגד ד' שמות יה"ו שכולם במילוייהם כמנין ציצית. והנה הם תלויים בטלית שהיא המקיף כענבים באשכול כי המקיף חיות הפנימי' וד' שמות אלו הם בסוד פנימיות ובוקע לחוץ (זהר הרקיע). לשון זה הובא בספרא דצנעותא פ"ה ופי' הרח"ו שם ד' מלכין הם ד' יה"ו (מ"מ).

⁴²⁴ פירוש ד' ציציות הם עדי' על האדם (מ"מ).

⁴²⁵ פירשנוהו למעלה [עמוד א'] (מ"מ).

⁴²⁶ "בפלגות ליליא וקם ואשתדל באורייתא עד דנהיר צפרא" נמחק באור יקר.

427 עי' לקמן שא ע"א.

428 היינו י"ד של יד שהוא י"ד של שד"י כעין י"ד של ברית מילה (אור יקר). נלע"ד לפי שהמוחין דנוקבא הם מהמוחין דזעיר לכך קראם רשימא לפי שאינם מוחין ממש כמו של זעיר (מ"מ).

429 עם היות שהקדים תפילין לציצית אין הכרח לסדר הנחתן כמו שכתב בפרשת במדבר (אור יקר).

430 לא נתבאר שמם ואפשר שהם מיכאל גבריאל אוריאל רפאל שהם מרכבת יצר הטוב כדפירשו ברעיא מהימנא (אור יקר), פי' כנגד תפלין של יד ושל ראש וציצית ומזוזה (מ"מ).

431 לשומרו עד (אור יקר).

432 שנכנס בתוך השכינה שהיא אויר בית הכנסת כנודע (אור יקר).

433 שלא יפגעו בו החצונים שהאויר מלא מהם (אור יקר).

434 צלם אלהים (אור יקר).

435 נשמה מזווגא דקב"ה ושכינתיה (אור יקר).

436 על ידי התפילין (אור יקר).

437 עי' ת"ח מה ע"א: ועוד אי זכה בר נש איהו עזר אימתי בליל שבת דאזופין תקין מלאכין לבר נש דא יצר הטוב ודא יצר הרע אי זכה יצר הטוב מברך לבעל הבית ולאנתתה וכל דילה ויצר הרע איהו עוזר לה בעל כחה ועונה אמן ואי לאו איהו כנגדו ולייט לה ולכל דילה ובגין דא אתקרי לוט דאיתי לוטין על ההוא בר נש ועל ביתה ואיהו אעיל קטטה בביתה הדא הוא דכתיב ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט

מאיר הזויים זולק א'

תרגום: אמר רבי נהוראי אני מעיד על מי שיוצא משער ביתו בעטוף של מצוה ותפלין בראשו בשעה שיוצא בין שני השערים מזדמנת עליו שכינה ושני מלאכים שעומדים עליו אחד מימין ואחד משמאל וכלם מלויים אותו עד בית הכנסת ומברכים אותו ומקטרג אחד שעומד לפני פתחי האדם הולך מאחריהם ועל כרחו משיב ואומר אמן.

ועי' שעה"כ ג ע"ב: ⁴³⁸הא דאמרינן מצוה על האדם להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת ⁴³⁹. צריך שאחר שיבא לבית הכנסת א' מעשרה ראשונים, לא יצא משם עד שישלים תפילתו שם, לא כאותם הנוהגים להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת זה, ואח"כ חוזרים והולכים להתפלל בבית הכנסת אחרת, שלא היו שם מעשרה ראשונים, טעות הוא בידם, ולא תחשב למצוה כלל. ראיתי למורי ז"ל שלא היה נוהג להיות מעשרה ראשונים, ואמר לי הטעם, מפני שהוא היה חולני, והיה צריך לשהות בביתו כדי לעשות צרכיו:

ועוד סיבה אחרת, כדי שאח"כ ילבש טלית ותפילין בביתו, וילך מעוטר ומעוטף בטלית ותפילין לבית הכנסת ⁴⁴⁰, והיה מוכרח לעשות כן ביום, כי בלילה לא זמן תפילין הוא. והי' ראשונים היו מקדימין לבית הכנסת באשמורת טרם אור היום, ולכן לא היה יכול לקיים מצוה זו לסיבות אלו ⁴⁴²:

(יא) עי' זהר ח"ג רסה ע"א: ולא עוד אלא דקב"ה משתבח ביה ומכריזו (י) עליה בכלהו עלמין חמו מה בריה עבדית בעולמי ומאן דייעול קמיה לבי כנישתא כד נפיק ⁴⁴³ מתרעיה ולא תפילין ברישיה וציצית בלבושיה ואומר (תהלים ה ח) אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך קב"ה אמר אן הוא מוראי הא סהיד שהדוחא דשקרא: תרגום: §

(יב) עי' שעה"כ י ע"ב: ⁴⁴⁴סדר הנחת התפילין: בתחילה יקשור תפילין של יד בזרועו השמאלי על הקיבורת ⁴⁴⁵, ויכסה זרועו בטלית, כדי שתהא הנחת תפילין בהצנע ⁴⁴⁶. ואח"כ יכרוך הרצועה סביב זרועו ז' כריכות, כנגד שבעה נערות הראויות לתת לה (אסתר ב ט) כמבואר אצלנו ענינים ⁴⁴⁸:

בהגרא': אימתי בליל שבת - זמן הזיווג איש ואשה לכן אוזפין תרין מלאכין זו"נ כמש"ו ולכן הוא מברך לבע"ה ולאנתתיה נגד שני דרגין דילהון וז"ש. מברך לבע"ה כו' והוא שנאמר ויעל כו' הוא ואשתו וכל אשר לו. דלייט כו'. כמ"ש בגמ'.

⁴³⁸ פע"ח כח ע"ב.

⁴³⁹ עי' ברכות מז ע"ב, זהר ח"א קה ע"א רנה ע"א זו"ח מט ע"ד, זהר ח"ב פה ע"ב, רנ ע"א.

⁴⁴⁰ כנזכר בזהר (פע"ח).

⁴⁴¹ עי' עיונים אות (י).

⁴⁴² עי' הקדמה לשעה"ק [במנין עשרה דברים שחייבים לעשות כל מי שנכנס ללמוד זון] אות ב' מהעשה טוב: ילך לבית הכנסת קודם עלות השחר קודם חיוב טלית ותפילין, להזהר שיהיה מי' ראשונים. וצ"ע גדול.

⁴⁴³ נפק (דפ"ו).

⁴⁴⁴ פע"ח תפילין י.

⁴⁴⁵ כעין ש' ג' כריכות (נוסף בפע"ח).

⁴⁴⁶ ובעת הנחת תפילין של יד צריך להיות הנחתן בהצנע ולכסותם בטלית ויקשור התפילין בקיבורת כעין ש' ג' כריכות ואחר כך יכרוך בפרק האמצעי של הזרוע ז' כריכות והם נגד שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך (פע"ח).

⁴⁴⁷ דווקא של יד, ועי' הבאת ציקי קדרה בחשאי, ואולי כל ענינים מחוץ לאצילות צריך להיות בצנע.

ועי' פת"ש גדלות דז"א כא: ופרצוף המוחין הוא כולל ג"ר וז"ת, והיינו הנהגה של המעשה דז"ת של ו' אלפי שנין וג"ר של המוחין הם העטרות של הנהגה זאת, שבזה מתעלה להנהגת אלף הז' של אימא, והם בסוד הנסים והנפלאות שמתגלים לפרקים שהוא ביטול הטבע, והוא מה שמתגלה ע"י תפלת הצדיקים הטבע שהוטבע בו' ימי המעשה ימי בראשית שהם ו' אלפי שנין, והוא מה שמתגלה ע"י תפלת הצדיקים שהם נענים ע"י התפלה, וניכר מעלתם כמ"ש (דברים ד ו) כי היא חכמתכם ובינתכם וגו' (שם ז) כי מי גוי גדול וגו' אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו, ואז ניכר מעלת ישראל, כמ"ש (דברים כח י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וגו', ואמרו (ברכות ו' ע"א) אלו תפילין שבראש, והם סוד הג"ר של פרצוף המוחין, אבל הנהגה הפנימית של המעשה שהם ז"ת של המוחין שמתלבשים בז"ת של גופא דז"א, הם סוד נסים נסתרים שהוא לישראל, והוא סוד תפילין של יד שהוא באתכסיא, והיה לך לאות ולא לאחרים לאות (מנחות ל"ז ע"ב) ואינו אלא בלב ישראל באמונה, אבל אין מתגלה לכל, שמצד זה האפיקורסים ואו"ה תולין הכל בטבע ובמקרים ובאמת הם נסים נוראים, והן הן גבורות גבורותיו, שאלמלא כן היאך שה אחת כו' (יומא ס"ט ע"ב).

⁴⁴⁸ עי' תיקו"ז קעב ע"א: ושכינתא אתמר בה (משלי לא טו) ותתן טרף לביתה חק לנערותיה כל הנחלים דאזלין לימא הא שבע אינון ואינון שבע נערות הראויות לתת לה לאימא קדישא דאיה בת שבע.

מאיר הזויים זולק א'

ואחר שיכרוך הז' כריכות, אז יניח תפילין של ראש, ולא קודם הכריכות. ואחר שכבר הניח תפילין של ראש שהוא בעלה⁴⁴⁹, אז יתן לה הבעל קדושין, שה"ס כריכות הרצועה סביב האצבע האמצעי, הנקרא אמה, כדרך הטבעת העגול של הקידושין הניתן באצבעה. וצריך לכרוך שם ג' כריכות, והכריכה העליונה תהיה⁴⁵⁰ בפרק האמצעי של האצבע הזה, וב' כריכות תחתונות⁴⁵¹ בפרק התחתון המחובר אל כף היד, שלא כדברי המתייהרים⁴⁵² לכרוך כל הג' כריכות בפרק התחתון, ושיבוש הוא בידם: ומורי ז"ל היה נזהר שלא להוציא תפילין של ראש מכיסן עד שיניח תפילין של יד ויקשרנו⁴⁵³ למעלה במקום הקיבורת, ואח"כ לא היה חושש מלהוציאם, אע"פ שלא כרך עדיין הז' כריכות סביב זרועו כנ"ל. אבל ודאי שצריך לכרוך הז' כריכות האלו קודם שיניח תפילין של ראש בראשו:

(יג) עי' פע"ח שער התפילין פרק י': וצריך להניח תפלה של יד מיושב, מפני שמראים אנחנו שהיא בעת הבוקר בבריאה, ואסמכיה רשב"י על פסוק ותתן טרף לביתה וחוק לנערותיה⁴⁵⁴. וכל דבר שבבריאה צריך מיושב, כי להורות שאנו קושרין אותה בשמאל של הזכר, ולמתק אותה ולתת לה הארה. אבל הטלית שאינו נותן לה הארה לבד, שהוא ביצירה, בחי' ז"א, עולם הזכר. עולם האצילות צריך להיות מעומד, כלומר צריך ליתן הארה ביצירה, וממילא מתעורר למעלה באצילות:

(יד) עי' תיקו"ז לג ע"א: עאלין נטורי תרעין ואמריין רבון עלמא הא מארי ידין דקשרין תפילה של יד על דרועייהו שמאלא בצלותא ותפילין על רישא קא עאלין ואלין אינון דיהבין דורונא לך בימינא דאיהי צדקה צ' תשעים אמנים ד' ארבע קדושות ק' מאה ברכאן ה' חמשה חומשי אורייתא מיד מני למפתח לון תרגום: §

ועי' הקדמה לע"ח של הרח"ו: [מצות עשה ד'] להשלים רמז צדי"ק בכל יום, שהוא צ' אמנים ד' קדושות י' קדישים ק' ברכות: ויש לדעת שזה לא מוזכר בכלל בכל השעה"כ והפע"ח עולת תמיד וכו', ובשערי קדושה (ח"ב ש"ג) מובא דברי התיקו"ז:

ועי' תז"ח לב ע"ד [עי' עוד שם לג ע"ב]: ואין צדקה אלא תפלה שהיא צ' תשעים אמנים ד' ד' קדושות בכל יום ק' מאה ברכות ה' חמשה חומשי תורה וזהו (משלי יד &) צדקה תרומם גוי ועליו נאמר לאברהם (בראשית טו &) ויחשבה לו צדקה:

תרגום: ואין צדקה אלא תפלה שהיא צ' תשעים אמנים ד' ארבע קדושות בכל יום ק' מאה ברכות ה' חמשה חומשי תורה וזהו וצדקה תרומם גוי ועליו נאמר לאברהם ויחשבה לו צדקה.

ועי' ע"ח שער מו פרק ו: ודע כי היכלי זו"נ דבריהם הם נקראים ז' נערות אסתר, לפי שהן נוקבין בערך אותן ז' היכלין דאו"א דבריהם, אבל הם נקראים שבעת הסריסים המשרתים, ונקרא דוכרין. ועי' שער מאמרי רשב"י ויגש: דע כי שבע נערות אלו הם בבריהם ואלו הם מבית המלך שהוא הבריהם כנודע והם הם ההיכלות של המלכות.

ועי"ש (כה ע"א): דע כי שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך הם תיקוני דסיהר' קדישא גם שבעה רואי פני המלך בהם עולה למעלה וזוה הנערה באה אל המלך. 449 "שהוא בעלה" נמחק בפע"ח, ובמקומו איתא "והם תפילין של בעלה ז"א ואחר שכבר בא בעלה שהוא תפילין של ז"א של ראש אז יכרוך ג' כריכות באצבע".

450 "והכריכה העליונה תהיה" נמחק בפע"ח, ובמקומו איתא "ויכרוך כרך א".

451 "וב' כריכות תחתונות" נמחק בפע"ח, ובמקומו איתא "ואח"כ ב' כריכות".

452 הנהגים (פע"ח).

453 ג' כריכות (נוסף בפע"ח).

454 והוא בתז"ח לד ע"ג: תרי נביאי קשוט אפיקי מים וימד שש שעורים וישת עליה דא שעורא דתריין שוקין דאנון ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ו' תתאה ואית שית עלאין ו' דאנון ו' עלאה דתריין דרועין דאנון שמע ישראל וכלא אשתקין מאמא עלאה דאיהי א אלף בינה ובה אתעבידו אחד וישת עליה לגבי ה' תתאה מלכות ועוד וימד שש שעורים לתתא אנון שית סדרי משנה ואנון מאכל בעירן דאנון חיות הקדש לבתר דאיהי כנישת לון זריקת לון לגבי חילהא הדא הוא דכתיב (משלי לא) ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה וכד זריקת לון לתתא אתקריאת זרקא ובגין דא יש מפזר ונוסף עוד דבעלה אוסיף לה.

תרגום: נביאי אמת מוציאי מים וימד שש שעורים וישת עליה זה השעור של שתי שוקים שהן ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ו' התחתונה ויש שש עליונים ו' שהם ו' עליונה של שתי זרועות שהן שמע ישראל והכל נשקים מהאם העליונה שהיא א אלף בינה ובה נעשו אחד וישת עליה אל ה' התחתונה המלכות ועוד וימד שש שעורים למטה הם ששה סדרי משנה והם מאכל הבהמות שהם חיות הקדש לאחר שהיא כונסת אותם זורקת אותם לצבאותיה זהו שכתוב ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה וכשזורקת אותם למטה נקראת זרקא ומשום זה יש מפזר ונוסף עוד שבעלה מוסיף לה.

והנה יעויין מש"כ הגר"א בביאורו ד"ה ותתן טרף שם מפרש ש"ביתה" של המלכות דאצילות היא עולם הבריהם, והוא המרומז בפסוק ותתן טרף לביתה. ועי' עוד ח"ג רפג ע"א בענין תפילין וצ"ע.

מאיר הזויים זולק א'

בהגרא: ואין צדקה כו' - ר"ל מלכות צדק בה' נעשית צדקה: ויסוד י' - נקרא צדיק: צדקה תרומם גוי
- שמלכות {לב ע"ד} מרוממת את ישראל שהיא קרן ישראל: ויחשבה כו' - שבה נתברך בכל בת היתה
לו לאברהם כו' ברתיא דאברהם כו':

(טו) עי' זו"ח נא ע"ב: רב המנונא סבא אמר הכי אלין אינון ימים (טובים⁴⁵⁵) דאקרון טובים
דאינון⁴⁵⁶ תפילין דרישא דאינון תפילין דקודשא בריך הוא מנח לון וע"ד אקרון טובים בגין דאינון נהרין
ברישא דקודשא עילאה⁴⁵⁷ ובכל אתר⁴⁵⁸ ימים טובים⁴⁵⁹ אינון תפילין דרישא⁴⁶⁰ דקב"ה⁴⁶¹ מנח לון⁴⁶² חולו
של מועד דלא⁴⁶³ אקרי י"ט אלין תפילין דרועא דהא לית ליה לסיהרא מגרמה כלום אלא מנהירו דיי"ט

⁴⁵⁵ יקראו ימ"ם שכל פרשה ופרשה י"ם אחד דהיינו ויהי ערב א' ויהי בקר י' יום אחד, וכן ה"ה, כי
הפרשה בוקר והבית ערב ושתיים יחד יום אחד, והם "ימים טובים" כי יש ימים סתם והם תפילין של יד
כאשר נבאר אמנם אינם טובים שאין הארתם חזקה כאור אלו, לכך אלו יקראו טובים (אור יקר).
⁴⁵⁶ ואינון (דפ"א)?

⁴⁵⁷ דהיינו על התפארת המניח בסוד בחינה עליונה אליו שהוא ראש, שם על מוחו הם מאירים והוא
מתעטר בהם על בחינת החכמה והבינה שלו, והיינו הנחת תפילין על המוח, ויש לו ארבעה מוחין בסוד
ארבעה חדרים שהם סוד י"ה של שם בן ארבע שבו שפירש עניינו למעלה סימן י', והוא ראש זה נקרא
"רישא דקדושה עילאה" מפני שאותיות אלו הם מקום הקדש בו, ועל ראש זה הוא הנחת תפילין אלו מפני
שהם מקורות ושרשים לארבע מוחין שהם י' שבראשו שהיא ה' שבו כדפירשנו, ויש שלשה בחינות לאלו
הימים טובים, האחד שבת, השני יום הכפורים, השלישי יום טוב, וכיון שכולם אסורים בהנחת תפילין של
חול בלי ספק שבכולן הקב"ה מניח תפיליו העליונים, אמנם יש להם בקדושתם שלשה בחינות (אלא) [אלה]
שהם (שלש) [שתי] בחינות או קדש ממש או מקרא קדש, וזה על שתי בחינות אמנם לעולם הם ימים
טובים סוד תפילין דרישא (אור יקר).

⁴⁵⁸ בין שיהיה שבת או כפור או רגל (אור יקר).
⁴⁵⁹ *אינון שרפים כו' שרפים אינון מאימא עילאה דאיהי כו' האדם חושבנא חמשיין. וז"ס מ"ה ומ"י, חכמה
תתאה דאתנטייל מחכמה עילאה מ"ה, והוא סוד י"ט בחו"ב כמ"ש בש"ה (זו"ח) @ שה"ש דפוס ליוורנו דף עז
ע"ב), והן בכלילות ה' דבינה, כידוע י"ם מ"י, דהא ד' הוא רק בנקודה האמצעית מעיין דבה הוא י"ם מ"י,
וזהו מה' דאחרונה, שבה ל"ל מגרמה כלום, ומה' תוספת האדם מסטרא דדכורא (בהגרא"א תז"ח ד ע"ב).
⁴⁶⁰ שהם סוד יהו"ה אה"ה (אור יקר).

⁴⁶¹ ת"ת (אור יקר).
⁴⁶² בראשו כדפירשנו, אמנם צריך לפרש מה בין תפילין לתפילין ולזה נאמר שתפילין של שבת הוא
מתעטר באור הכתר העליון והיינו שיתגלה אורו ממש בסוד שתי שמות אלו למטה כדפירשו בתיקונים שבו
סוד יהו"ה אה"ה מיוחדים, וביום הכפורים שקדושתו קרובה לשבת ולא כמוה יהיה בסוד יהו"ה אה"ה
שהוא בחכמה ולכך קדושתו אינה כשבת ממש, וברגלים קדושתם ביהו"ה חכמה מתלבשת בבינה אה"ה
ולכך קדושתו קלה מכולם, ופרטי הימים יש להם דרך אחרת אמנם באור זה המתעטר בהם ולעולם הוא
סוד תפילין כדפירשנו (אור יקר).

⁴⁶³ הענין כי חולו של מועד קדושתו קלה יותר מפני שהם בסוד גולגלתא דנוקבא, ועניינו מתבאר באדרא
שרישא דנוקבא אתעבידא בסטרוי דדכורא בין תרין דרועוי, שקומת הזכר כאר"ז שראשו מגיע ללבנון בסוד
הלובן העליון, אמנם הנקבה קצרה קומתה דדמתה לתמר שהוא היסוד, נמצא שיעור קומה אל הזכר וא"ו
והיינו קומת גופו שהם שש קצוות, וראשו בשלש ראשונות, ושיעור קומת הנקבה וא"ו זעירא יסוד בשש
קצוות קמיטין וזעירין, וראשה נעשה בין החסד והגבורה, ושם אין מוחין מחכמה ובינה אלא דעתן של
נשים קלה, מה (כ)שמתמצא שם מראש הזכר נעשתה לה גולגלתא ומוחין והיינו תפילין דרועא שאין
הנחתן בראש אלא בזרוע שכך מציאות גולגלתא בין שתי זרועות, והיא שמאלית לכך בזרוע שמאל, ואין לה
ארבע בתיים בסוד שם אה"ה אלא בית אחד בסוד ה' של שם אדנ"י היכל לשם יהו"ה המאיר מהתפילין
העליונים, והיינו שאין למלכות כח לקבל אור החכמה ובינה מפני שנאמר לה לך ומעטי את עצמך, והיא
משועבדת לקבל ממנו וע"י עד שיהיה עולם שכולו שבת ולא ימצא חול כלל, אמנם עתה יש חול דלית לה
מגרמה אין לה קבלה מעצמה מאבא ואימא אלא יושפע ברישא דדכורא, וממה שיתעטר החמה ישפיע
ללבנה, מה שלעתידי יהיה אור הלבנה כאור החמה יונקים שניהם ממקור האור ושני מלכים משתמשין
בכתר אחד, ועתה הם שני[ם], כתר מלך רב בכתר תפילין דרישא ומלך זעיר בכתר תפילין דרועא, וזהו
שאמר "דהא לית לסיהרא מגרמה כלום אלא מנהירו דיום טוב", כי קדושת ימים אלו מפני שהם שכנים
ליום טוב כדפירשו רז"ל, וכן ענין התפילין שארבע פרשיות שהם יהו"ה שבתוך בית אחד שבתפלה של יד
הוא מה שמתנהר מתפילין דרישא כדפירשנו, אמנם יקשה עתה כי הם שלשה בחינות בתפילין דרישא
כדפירשנו, ובשתיים אין תפלה של יד כגון שבת ויום הכפורים, ובשלישית שהם רגלים יש בקצתם תפלה
של יד כגון פסח וסוכות, בענין שהם חמשה חלוקות, האחד שבת ואין בה תפלה של יד, השנית יום
הכפורים ואין בה תפלה של יד, השלישית שבועות ואין בה תפלה של יד וכן ראש השנה, רביעית חמישית
הם פסח וסוכות ויש בהם תפלה של יד, ובלי ספק צריך לדעת למה אנו מניחים בימים אלו ראש ולא יד

מאיר הזויים זולק א'

תפילין דדרועא דאיהי תפלה של יד לא נהירא אלא מגו נהירו דתפילין של ראש תפלה דרישא ימים טובים תפלה דדרועא חולו של מועד ושפיר קאמר והכי הוא⁴⁶⁴:
וע"ד חולו של מועד איהו לענין עבידתא⁴⁶⁵ כגוונא די"ט ואצטריך חדוה⁴⁶⁶ כגוונא דיליה⁴⁶⁷ ובגין כך באלין יומין דאינון תפילין דמארי עלמא אסור לאנחא⁴⁶⁸ שאר תפילין דהא אלין יומין דאינון תפילין עילאין שריין על רישיהון דישאל (ס"א קדישין):
רבי אלעזר שאיל⁴⁶⁹ לרבי שמעון אבוי א"ל תינת תפילין דרישא דשריין על רישיהון דעמא קדישא⁴⁷⁰ ביי"ט תפילין של יד דאיהי חולו של מועד איך אנן⁴⁷¹ אחדין לה⁴⁷² א"ל בגין דאנן אחדין לה ואיהי י"ד כהה⁴⁷³ אסור למעבד עבידתא⁴⁷⁴ בסטרא דילה ואצטריך למעבד חדוה⁴⁷⁵ בסטרא דתפילין דרישא:
ועמא⁴⁷⁶ קדישא אחדין תפילין דמארי עלמא ושריין עלייהו⁴⁷⁶ ביי"ט ובחולו של מועד ואסור לאעברא⁴⁷⁷ תפילין דמארי עלמא מעל רישיהון לאנחא תפילין אחרנין דאינון דוגמא ודיוקנא לתתא:

כלל שהוא פרוז, ובקצת ימים יד וראש נפרדים פעם ראש ולא יד ופעם יד ולא ראש, ולישב זה נאמר שביום שבת וכן ביום הכפורים וכן שבועות הוא סוד התורה שבכתב ותורה שבעל פה מיוחדים, והזכר והנקבה מיוחדים יחד תכלית ייחוד, ולכך אינם צריכים חול מועד שהוא תפלה של יד שכבר תפלה של יד נקשרה בתפלה של ראש עד שהיא עלתה אל מקום שאינה נזכרת, דאתתא באתר בעלה לא אדכרת, ולרוב קדושתם וייחודם אין צורך לחול המועד, אמנם ראש השנה להפך היא אתטמרת כאומרם איזהו חג שהחדש מתכסה בו ולכך אין בו חול המועד, ויום הכפורים עם היות שאסור בתשמיש המיטה עם כל זה ברתא לגבי אימא וייחודה למעלה בלי זווג נכללו תפילין אלו באלו כדפי', אמנם בפסח דרועא מינא וסוכות דרועא שמאלא אינם בסוד קו האמצעי שבו הייחוד לכך מאירים זה בזה וזה מתוך זה לכך יש יום לתפלה של ראש ויש יום לתפלה של יד, ועם כל זה אין פירוד חס ושלום דביום תפלה של ראש היא נכללת בו יום ולילה והיא טפלה אליו ולא כייחודה בשבת ושבועות, ובחולו של מועד הוא נכלל באורה שאין לה אור אלא מכחו כנודע, וכבר נתבאר שיש בחינה שתפלה של ראש מעכבת של יד ותפלה של יד מעכבת של ראש והיינו יום השבת ושבועות וכפור והם מיוחדים תכלית ייחוד, ולכך אין הבדלה בין זה לזה מפני ששח בינתיים עבירה היא בידו שמפריד, אף כאן מקדש ביום ובלילה בכניסתו וביציאתו קדושה אחת ואין שיחה שהיא הבדלה ביניהם, אמנם בפסח וסוכות תפלה של ראש אינה מעכבת של יד ושל יד מעכבת של ראש ויש שיחה שהיא הבדלה ביניהם כנודע, ומבדלים בהבדלה וקידוש כנודע, ואדרבה מורה שאין הייחוד גמור מקום שיש שם חולו של מועד, וראש השנה הם שני ימים ואחד של דבריהם דהיינו במקום תפלה של י"ד, בתורה שבכתב יום ראשון דהיינו מצד הגבורה, ומדבריהם יום שני תורה שבעל פה והם קדושה אחת כיומא אריכתא דמי אלא שהוא מצד הדין, גבורה עילאה וגבורה תתאה כדפירשנו במקומו (אור יקר).

⁴⁶⁴ ההקדמה אמתית והסוד דבר דבור על אופניו (אור יקר).
⁴⁶⁵ שאסור לעשות בו מלאכה אם לא צורך אוכל נפש או מלאכת האבד כגוונא דיום טוב דומה ואינו דומה (אור יקר).

⁴⁶⁶ כי ושמת בחגיך אכולה חג קא מהדר, וכן ראוי לכבדם ודאי אבל לא כל כך כמו יום טוב (אור יקר).
⁴⁶⁷ דומה ואינו דומה (אור יקר).

⁴⁶⁸ מן הטעם דמסיק לקמיה שתפילין אות דיום טוב משובח מאות דתפילין דחול (אור יקר).
⁴⁶⁹ קושיית ר' אלעזר היא שהמובן מתוך דברי ר' שמעון שיום טוב הוא תפילין דרישא ונכללה עמה תפלה (תפלה) של יד וכדפירשנו לעיל, ואם כן קשה דבשלמא תפלה של ראש הוא יום טוב קדושה גמורה (אור יקר).

⁴⁷⁰ בקדושת י"ט מכינים עצמם לקבל אורם, אמנם תפלה של יד דאיהי "חולו של מועד" שקדושתו קלה ואור מועט היאך אנו אחדין לה בכללות של ראש, שאין קדושה קלה נראית בפני קדושה חמורה ושרגא בטיהרא לא מהניא (אור יקר).

⁴⁷¹ נ"א לא אחדין לה ואיהו תפיין ש"י יד כהה א"ל דחולו ש"מ אסיר למיעבד עבידתא בסטרא דיליה אצטריך למעבד חדוה בסטרא דתפילין דרישא ועמא כו' (דפ"מ).

⁴⁷² ויש דרך להמשיכה אלינו על ידי מעשה שאנו עושים בקדושת יום טוב מושכים ממשיכים אותם התפילין עלינו, אמנם תפלה של יד קדושה קלה היאך אפשר לנו לאחוז בה כי קדושת חולו של מועד נסתרת בקדושת יום טוב ואין לנו מה לעשות לאחוז בה, ונמצאנו לפי זה מפרידים, זה כלל דבריו (אור יקר).

א"ג זה המאמר פי' הר"מ גבאי ז"לב ספר תולעת יעקב (דפ"מ).
⁴⁷³ ואורה מועט, ותירץ ר' שמעון שיש לנו ביום טוב שתי מצות עשה ולא תעשה, מלאכה היא מצד הנקבה, עשה של שמחה וכבוד יום טוב היא מצד הזכר כנודע, אם כן בלא תעשה אנו אוחזים בה, ובעשה אנו אוחזים בו (אור יקר). ואפשר שאומרו "ואיהי יד כהה" הם דברי ר' שמעון והכי קאמר כיון שהיא נקראת יד כהה מורה מניעת הידים מהמלאכה, ולכך מסטרא דידה "אסיר למעבד עבידתא", אמנם מצד הזכר הוא השמחה (אור יקר).

⁴⁷⁴ והיינו מצדה שבה מניעת המלאכת ידים (אור יקר).
⁴⁷⁵ שהשמחה העליונה שהיא הבינה נקשרת בו ודאי, ולזה ישראל עושים בעצמם הכנה ומרכבה במניעת המלאכה ושמתם בשמחה לקבל האורות העליונים שאינם שורים הדברים הרוחניים אלא כפי שיעור התבודדות המקבל לקבלם (אור יקר).

מאיר הזויים זולק א'

למלכא דבעי לנטרא ליה לעבדיה א"ל עביד חותמא כדיוקנא דחותמא דילי כל זמנא דההוא דיוקנא יתחזי עמך⁴⁷⁸ כלא יזועון וידחלון מינך לבתר מגו רחימו עילאה דקא רחים {סה ע"א⁴⁷⁹} ליה מלכא יהב בידיה חותמא דגושפנקא עילאה⁴⁸⁰ דיליה כיון דאחיד חותמא עילאה דמלכא בידיה שביק מניה ההוא דיוקנא דאיהו עבד:

אי ההוא עבד דחי חותמא עילאה⁴⁸¹ דמלכא בגין ההוא חותמא דאיהו עביד ודאי בר קטולא איהו ההוא עבדא בגין דעביד קלנא בחותמא דמלכא ולא חייש ליקריה ובג"כ אסור לעמא קדישא לדחיא חותמא דמלכא עילאה דשרי עלן בגין דיוקנא דא [דאנן עבדין] (דאינון עבדי):

תרגום: רב המנונא סבא אמר, כך, אלו הם ימים (טובים), שנקראו טובים, שהם תפלין של ראש שהן התפלין, שהקדוש ברוך הוא מניח אותן, ועל כן נקראות טובים, משום שהן מאירות בראש הקדוש העליון. ובכל מקום ימים טובים, הם תפלין של ראש, שהקדוש ברוך הוא מניח אותן. חולו של מועד, שלא נקרא יום טוב, אלו תפלין של הזרוע, שהרי אין ללבנה מעצמה כלום, אלא מאור @ של יום טוב. תפלין של זרוע, שהיא תפלה של יד, אין מאירה, אלא מתוך האור של תפלין של ראש. תפלה של ראש, ימים טובים, תפלה של זרוע, חולו של מועד, ויפה אמר, וכך הוא:

ולכן, חולו של מועד, הוא לענין עבודה, כדוגמת יום טוב, וצריך שמחה כדוגמתו, ולכן בימים הללו, שהם תפלין של רבוננו של עולם, אסור להניח שאר התפלין, שהרי הימים הללו, שהם תפלין עליונים, שורים על ראשיהם של ישראל (הקדושים):

רבי אלעזר שאל את רבי שמעון אביו, אמר לו מובן תפלין של ראש, ששורים על ראשיהם של העם הקדוש ביום טוב, [אבל] תפלין של יד, שהיא חולו של מועד, איך אנו אוהזים אותה. אמר לו, משום שאנו אוהזים אותה, והיא י"ד כהה, אסור לעשות עבודה בצד שלה, וצריך לעשות שמחה בצד התפלין של ראש:

והעם הקדוש אוהזים את התפלין של רבוננו של עולם ושורים עליהם ביום טוב ובחולו של מועד, ואסור להעביר את התפלין של רבוננו של עולם מעל ראשיהם, להניח תפלין אחרות, שהם דוגמא ודמות למטה:

[משל] למלך שרצה לשמור את עבדו, אמר לו עשה חותם כדמות החותם שלי, כל זמן שאותו דמות יראה עמך, כלם יזועו ויפחדו ממך. אחר כך, מתוך אהבה עליונה שאוהב אותו המלך, נתן בידו חותם של החותמת @ העליונה שלו, כיון שאחזו החותם העליון של המלך בידו, עזב @ ממנו אותו הדמות שהוא עשה:

אם אותו העבד דוחה את החותם העליון של המלך, בשביל אותו החותם שהוא עשה, ודאי הוא חייב מיתה אותו העבד, משום שעשה קלון בחותם המלך ואינו חושש לכבודו, ולכן אסור לעם הקדוש לדחות את חותם המלך העליון ששורה עליו, משום הדמות הזה שהם עבדים (שאנו עושים):

⁴⁷⁶ הקדושה בהכנתם כדפירשנו, ולזה שני העניינים שהם מניעת המלאכה והשמחה אנו עושים בשני הזמנים ביום טוב וחולו של מועד, והקדושה נמשכת אליהם כפי מציאותה, ביום טוב העיקר הזכר והנקבה נכללת בו, ובחולו של מועד הנקבה עיקר והזכר נכללת) בה וזהו שאמר "ועמא קדישא אחדין תפילין" סתם שניהם בכל זמן וזמן אמנם הקדושה "שריא עליהו" לפי בחינותיה ביום טוב ובחולו של מועד בחולו של מועד (אור יקר).

⁴⁷⁷ הענין שהמניח תפלה דחול מעביר תפלה דיום טוב וממש [דוחה] [דומה] כשתי צרות זו לזו, ולכן הנחת תפלין דוחה ממש קדושת יום טוב, והטעם כדמפרש שהתפלין הם בסוד החול שהם בסוד מטטרון שהוא העבד ועליו נאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך והם "דיוקנא דחותמא דמלכא" כלומר המלך אין סוף בלי ספק שהוא המלך המולך על כל חותמי האצילות שהוא חותם שבו החתים מלך מלכי המלכים כל הנמצא, ודמות @ החותם הוא דמות הספירות המתדמות במראיו לעיני הנביאים, והנחת תפלין שאדם מניח הוא המשכת האורות העליונות הנכללות בעולם מטטרון אל המניח אותם, ולכן בימי חול שאדם מניחם ראוי והגון שהם ימי העבודה והעבד כאומרו תעבוד ועשית כל מלאכתך, אמנם ביום טוב אור עליון בלי מסך שהוא חותם המלך עצמו עצם הספירות ממש מתגלות למטה באדם, ואין ראוי לשעבד האדם עצמו להמשיך עליו העבד בפני המלך, והעושה כן ממש נוגע בכבוד מלכו של עולם (אור יקר).

⁴⁷⁸ עלך (דפ"א?).

⁴⁷⁹ ע"י יהל אור ח"ג [ו] ע"א: מתניתין. חד לסטר ארבע וארבע לסטר חד. נקודה עילאה הוא יריעה חדא. והיכלא הוא ארבע סטרין כמ"ש בז"ח @ ש"ה {מרגליות סה. ליוורו פ ע"א}. ואחתא ומודעתא כלילין דא בדא {פ"ק דסד"צ יד ע"א}, הבן בחכמה וחכם בבינה {ס"י פ"א מ"ד}.

⁴⁸⁰ פי' הדעת (ליקוטי הגר"א ד ע"א). בול"ק הם ו' פעמים י"ו, שהם ו' צירופים שלהם, ששה חותמות, כמ"ש בס"י (פ"א מ"ג), ונק' חותמות, שהוא בסוד ז"ח סה ע"א) חותמא דגושפנקא (ליקוטי הגר"א ב ע"א). ע"י מלואים אות \$ CHECK IF IT HELP S HERE.

הדעת הוא מפתחא דכליל בשית (ספד"צ טז ע"ב), והוא ג"כ חותמא דגושפנקא (ליקוטי הגר"א ז ע"א).
⁴⁸¹ מפני שהוא מלביש אורם בדמות @ החותם כדפירשנו (אור יקר).

מאיר הזויים זולק א'

(טז) עי' זהר ח"א קצח ע"ב: הא תנינן⁴⁸² דכד בר נש קם בצפרא בעי לאסחאה ידוי מגו⁴⁸³ נטלא דמיא דאיהו מאנא ליטול מניה מיא⁴⁸⁴ מגו מאן דאסחי ידוי בקדמיתא⁴⁸⁵ כמה דאוקמוה ותא חזי בגין נטלא⁴⁸⁶ דא אוקימנא מלה ותו דבעיא ליה לבר נש לנטלא ידא ימינא בשמאלא בגין לשלטה ימינא על שמאלא⁴⁸⁷ ויסתחי ימינא מן שמאלא ובגין כך איהו נטילא⁴⁸⁸ ועל דא מאן דנטיל ידוי יטול ימינא בשמאלא לאשלטה ימינא על שמאלא בגין דלא יהיב דוכתא ליצר הרע לשלטה כלל והא אוקימנא: תרגום: §

(יז) עי' זהר ח"ב קנד ע"ב: שלחן דא⁴⁸⁹ אצטריך סדורא דיליה⁴⁹⁰ לאתקנא בסטרא דצפון⁴⁹¹ דכתיב (שמות כו לה) והשלחן תתן על צלע צפון מאי טעמא בגין דמתמן שירותא דחדוה⁴⁹² שמאלא

⁴⁸² ירצה אפילו פרטים אלו גורמין טומאה, והם עון עקבות מפני שמחזיקים יצר הרע או מחלישים אותו (אור יקר).

⁴⁸³ לעיל נג ע"א (הערת הזוהר).

⁴⁸⁴ לא מכלי ששותה בו, שגורם לעצמו אח"כ טומאה, ועד שיהיה כלי חשוב וכשר לנטילה (אור יקר).
⁴⁸⁵ שלא יטמא ידיו המטיל מים אם נוטל על ידי אחר, ותו אזהרה אחרת אם נוטל ידיו ע"י עצמו, שיטיל ראשונה מהשמאל אל הימין, כדי שישתעבד השמאל העליון אל הימין, ויגביר הימין על השמאל, וזה ע"י שיתן הכלי תחלה מן הימין לשמאל, שאין מים בשמאל אלא מן הימין ואפשר דהיינו אומר "הא תנינן דכד ברנש וכו'" לעיל לא שיהיה ענין זה עון עקבות שזוהו מדת חסידות, ועון עקבות הוא כגון כמה עבירות שדשין בני אדם בעקביהם, כגון הסתכלות בנשים, אבק לשון הרע, קצת בגזל, וכיוצא ביטול תורה שעולה על הכל (אור יקר).

⁴⁸⁶ בזה תבין מה שביארנו פ' וישב (דף קפד ע"ב) במ"ש ובג"כ לא יטול אלא מן ידא דאדכי בקדמיתא כי הוא עצמו אמר כי יטול ימינא משמאלא והנה השמאל טמאה היא ולא דכיא וא"כ סותרין דבריו זה לזה ולכן ביארנו כי אומר ע"י דאדכי בקדמיתא הוא סוד כלי מים העליון הנק' טהור כמו שביאר הוא עצמו שם מפסוק והזה הטהור על הטמא שהם נטלא דמיא לעילא ונטלא דמיא לתתא, ואפשר כי זו היא כוונתו לפ' בכאן במ"ש ות"ח בגין נטלא דא אוקימנא מלה פ' כי ההיא מלה דאמרן לעיל דיטול ידוי ממאן דאכתי ידוי בקדמיתא הנק' דכאי אין הכוונה על אדם ממש רק הכוונה היא על האי נטלא דמיא כי זהו הטהור דאדכי בקדמיתא ואין הכוונה על אדם ממש כי הוא דבר בלתי אפשר וכמו שהוכחנו שם בפ' וישב (רח"ו באוה"ח).

⁴⁸⁷ וקשה שהרי צריך ליטול יד השמאל בידא ימינא, ומה הועילו בתקנתא, והענין יובן עם מ"ש שצריך ליטול כל יד ג' פעמים, אך שלא יהו רצופים, וזהו הטעם כי ענין תגבורת הימין על השמאל הוא מפני שהרוח רעה שורה על הידים, עכ"ז יותר רע ההוא שורה על השמאל מבימין, ולכן כשתחלה נוטל הימין בשמאל, אז נכנע הרע המועט שביד ימין ונסתלק משם. וגם כי הרע שבשמאל נכנע, הוא עצמו גורם הסתלקות הרע שבימינו. ואז כאשר יחזור הימין, יטול היד השמאל, ומוציא הרע שבשמאל, ונכנע ודולג משם. ולכן זה נוטה אל הקדושה שבימין, כי אדרבא הוא גורם הסתלקות הרע, משא"כ אם בתחלה היה נוטל השמאל בימין, כי אז להיות רעות שמאל רבה לא היתה מסתלקות, לכן התחיל בימין שהוא יותר נקל להסתלק, ועי"כ גם השמאל נכנעת ומסתלקת גם היא (זהו הרקיע). הרב בית יוסף הקשה לשון זה עם לשון דפ' תרומה שכתב שם וז"ל: מאן דנטיל מיא בידיה ימינא במאנא קדמאה לארקא מיא בשמאלא איהו ולא משמאלא לימינא. ותירץ שיש חילוק בין נטילת שחרית לנטילה דסעודה, דבשחרית כיון שהם טמאות, אי הוה נטיל בקדמיתא שמאלא בימינא, היה נראה כאלו סטרא דימינא משמש לסט"א, לכך בעי לנטלא ימינא בשמאלא כמ"ש בפ' מקץ, אבל בנטילה דסעודה שהיא משום נקיות יטול שמאלא בימינא. עוד ל"ל דלעולם בין בשחרית בין בסעודה תחלה נוטל יד ימין מי דשמאל כמ"ש בפ' מקץ, ומ"ש בפ' תרומה מאן דנטיל מיא בידיה, פ' שנוטל הכלי של מים ביד ימינו ונותנו ליד שמאלו, כדי שיריק מים על יד ימינו, עכ"ל הב"י. והרב כתב ספר הכוונות דאפילו בנטילת ידים דסעודה השמאל מריק מים על הימין כשינויית בתרא דהב"י דמשה נטילה דשחרית לסעודה, ופ' לשון הזהר דתרומה הכי הוא, מאן דנטיל מיא בידיה ימינא במאנא קדמאה, פ' שיטול הכלי בימין תחלה. ומ"ש לארקא מיא בשמאלא, איהו פ' אחר שקיבל השמאל הכלי מהימין, יריק מים על הימין, כמ"ש לארקא מיא בשמאלא איהו, ולא משמאלא לימינא, פ' לא יטול הכלי בשמאל ויריק על הימין, רק יטול הכלי בימין ויתן אותו לשמאל, והשמאל יריק על הימין. ודברי הרב עולים כהוגן עם פ' בתרא דהב"י, והכי נקטינן ובכל הנטילות השמאל מריק מים על הימין תחילה (מ"מ).

⁴⁸⁸ ירצה כל עצמה של נטילה אינה אלא לתת תגבורת לימין על השמאל, ולזה כל מאן דנטיל ידוי הוא מיד עצמו יעשה כך, יטול ראשונה הימין בשמאל להראות שהשמאל משמש לימין ומשועבד לו (אור יקר).

⁴⁸⁹ מלכות (אור יקר).

⁴⁹⁰ לא לחם הפנים אלא מציאות סדר השולחן (אור יקר).

⁴⁹¹ דהיינו צד הגבורה, ואחר שידענו שהברכות סתם אינם למדה זו (אור יקר).
⁴⁹² שהשמחה מהבינה, ומציאותה בגבורה בהמתקת הדין, והמלכות משם מקבלת תחלת השמחה, וקשה לו ג"כ משם תחלת הדין וסופו, והיה ראוי שנחוש שמא תתהפך לדין הגבורה וקושיה (אור יקר).

מאיר הזויים זולק א'

נטיל מימינא תדיר בקדמיתא⁴⁹³ ולובתר⁴⁹⁴ איהו אתער לגבי נוקבא⁴⁹⁵ ובתר קריבת⁴⁹⁶ ליה ימינא לגביה⁴⁹⁷ ואתדבקת ביה:

מים אינון מימינא ואיהו חדוה מיד יהיב לשמאלא ואתדבקו ביה אינון מים וחדאן ליה ובתר אתכליל איהו אלימינא (בימינא) ואתער לנוקבא בההוא חדוה וסימניך מאן דנטיל מיא בידיה ימינא⁴⁹⁸ במאנא קדמאה לארקא מיא בשמאלא איהו ולא משמאלא לימינא⁴⁹⁹ דהא מיא מימינא נטיל לון שמאלא: ובגיין כך מיא לא אשתכחו אלא מסטרא דשמאלא כיון דנטילו מיא לגביה הא אתערו לגבי נוקבא באינון מים ועל דא גבורות גשמים⁵⁰⁰ תנינן ובגיין כך והשלחן תתן על צלע צפון (שמות כו לה) דמההוא סטר איבין אשתכחו ביה יתיר מסטרא אחרא באתערו וחדוהו (בחדוה) דיליה בקדמיתא כמה דאת אמר (שיר ב ו) שמאלו תחת לראשי לבתר וימינו תחבקי:

תרגום: §

(יח) עיי' זהר ח"ג מג ע"ב: רבי אלעזר אומר לאו הכי דהא כלא דכר ונוקבא כלילין כחדא ומתפרשן לבתר אבל וילדה זכר כלילין כחדא מסטרא דימינא ואם נקבה תלד כלילין כחד נוקבא ודכר מסטרא שמאלא דשלטא [סטרא שמאלא] על סטר ימינא יתיר ודכורא אתכפיא⁵⁰¹ בימינא דלא שלטא וכדין ההוא דכר דנפיק מגו נוקבא מסטר שמאלא כל אורחוי כנוקבא⁵⁰² (ולא אקרי דכר) אבל דכר דנפיק מגו ימינא⁵⁰³ הוא שלטא ונוקבא דנפקא מניה אתכפיא דהא סטר שמאלא לא שלטא ועל דא וילדה זכר כתיב:

תרגום: §

(יט) עיי' זהר ח"א רז ע"א: רזא דמלה הכא⁵⁰⁴ דהא דוד מלכא⁵⁰⁵ חי וקיים⁵⁰⁶ לעלם ולעלמי עלמיין ודוד מלכא הוה נטיר כל יומי דלא יטעם טעם מיתה⁵⁰⁷ בגיין דשינתא חד משתיין במיתה איהו ודוד בגין

⁴⁹³ הענין כשתבוא הגבורה זרוע שמאל במלכות כאומרו שמאלו תחת לראשי, לא תבוא לחבקה אם לא נמתק דינה קודם, כיצד כדתנן דרומית מזרחית מזרחית צפונית, ובזה נמתק דינה שתחלה הדרום והמזרח באו אליה והמתקוה, ואחר שהיא מתוקה ודינה נחלש היא באה אל המלכות וז"ש "נטיל בימינא תדיר בקדמיתא" שאין החיבוק דהיינו שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקי, דהיינו צפונית מערבית מערבית דרומית, אם לא יקדם אליה תחלה דרומית מזרחית מזרחית צפונית (אור יקר).

⁴⁹⁴ שהוא נמתקת מקשר שלשה אבות יחד (אור יקר).
⁴⁹⁵ אין ענין צפונית מערבית כענין מערבית דרומית, כי צפונית מערבית אינו שמעלה אותה למעלה אל הגבורה, אלא הגבורה היא מתעוררת למטה ובאה אל המלכות וז"ש "איהו אתער לגבי נוק" ואח"כ מערבית דרומית "קריב ליה" וכו' (אור יקר).

⁴⁹⁶ קריב (מ"מ).
⁴⁹⁷ לא אמר אתער אלא קריב ממש, החדא אוחדת במלכות וקושרה בחדא, בענין שהיא בחדא ולא בגבורה, והיינו מערבית דרומית, ולפי זה אין השלחן בחינת מערבית דרומית אלא בחינת צפונית מערבית לבד שהוא חצי דבר, ולתקן זה הוא רוצה לפרש שיהיה דבר שלם (אור יקר). ור"ל אחר שנתעורר השמאל תחלה אח"כ הימין מקרב השכינה אצלו (מ"מ).

⁴⁹⁸ פי' שהשמאל מריק תחלה המים על הימין (מ"מ).
⁴⁹⁹ פי' שאינו נוטל הכלי בשמאל כדי להריק על הימין עד שיקבלו מהימין ועיין בפרשת מקץ דף קצ"ח עמוד ב' (מ"מ).

⁵⁰⁰ עיי' שעה"כ ג ע"א ועיי' בהגר"א בתיק"ז (פט ע"ג), בדכורא הוא אור מים, חו"ג, והוה המים גבורות דידיה [כי גם המ"ד הם מעטרה דגבורות כנודע], אבל בנוק' הוא מים ואש, חו"ג והוה המים שהוא גבורות דידיה נעשה בה לחסד דידיה, והאש הוא גבורות דידיה והוא גבורה שבגבורות.

⁵⁰¹ הא למה הדבר דומה לאיטר יד ימינו, מפני שעיקר הרוח החיוני קבוע בשמאלא ולכן היא גוברת. וז"ש ההוא דכר דנפיק וכו', שקרא לצד הימין סטר שמאלא, משום דלגבי איטר יד ימינו היא יד כהה, וכמ"ש בתפילין שהאטר מניחן בשמאלו שהוא ימין של כל אדם (רמ"ז).

⁵⁰² פי' מדותיו כשל הנקבה דדעתו קלה וכחו תשוש ונוטה לכילות ולעצלות וכיוצא, ולזה רמזו רז"ל באומרם אוי לו למי שבניו נקבות, פי' שהזכרים שלו הם מצד הנוק' (רמ"ז).

⁵⁰³ הוא מטפת זעיר שכללותו חסדים, וגם הוא לימין האצילות, על דרך איהו בנצח ואיהו בהוד (רמ"ז).

⁵⁰⁴ ז"ל הרב בסידור, זמן הקימה בין בקיץ בין בחורף הוא אחר ו' שעות וכן פי' בזוהר פי' ויגש בפי' שתיין נשמי היינו שש שעות כנגד ו"ק דז"א, עכ"ל. ובזה יובן לשון זה כי ר' יוסי ס"ל ס' נשמי כפשטה, ולכן תירץ מה שתיירץ. אבל ההוא ב"נ ס"ל כמ"ש הרב ז"ל שהם ו"ק דז"א, כל א' כלול מעשר הם ס' ולכן היה דוד ישן ו' שעות ראשונות מהלילה שהם כנגד ו"ק דז"א, והם נשמי דחיי, כי זעיר הוא אילן החיים ומלכות ובי"ע כלולים עמו, ושינה אינה מזקת לו, ומשם ואילך הוא רזא דמותא שהיא הקלי', ולכן אם ישן מחצות ואילך יטעום טעם מות, הלכך כתיב חצות לילה אקום להודות לך, וזהו שתמה עליהם, וכי האי מלה דאמירתו הכי הוא שמדבריכם, נראה שלא היה ישן דוד כי אם שתיין נשמי בכל הלילה, והאמת אינו כן שש שעות היה ישן כמ"ש בשם הרב וכו' (מ"מ).

⁵⁰⁵ מדת המלכות (אור יקר).

מאיר הזויים זולק א'

דוכתיה דאיהו חי לא הוה נאים אלא שיתין נשמי⁵⁰⁸ דעד שתיין נשמי חסר חד⁵⁰⁹ איהו חי מתמן ולהלאה טעים בר נש טעמא דמותא ושליט ביה סטרא דרוח מסאבא :

ודא הוה נטיר דוד מלכא דלא יטעם טעמא דמותא (ושליט) [ולא ישליט] ביה סטרא (דרוחא) אחרא בגין דשתיין נשמי חסר חד איהו רזא דחיים דלעילא⁵¹⁰ עד שתיין נשמי דאינון שתיין (חסר חד איהו ואינהו) נשמי עלאין ואילין רזא דלהון דתליין בהון חיי ומכאן ולתתא רזא דמותא הוא ועל דא דוד מלכא הוה משער שעורא דליליא בגין דיתקיים בחיים דלא ישלוט ביה טעמא דמותא וכד אתפליג ליליא הוה דוד מתקיים באתריה בגין דכד אתער פלגו ליליא וכתרא קדישא⁵¹¹ אתער בעא דלא לאשכחא ליה לדוד מתקשר באתר אחרא באתר דמותא :
תרגום : §

(כ) עי' זהר ח"א קסט ע"ב: לית לך מאן דנאים בליליא בערסיה⁵¹² דלא טעים טעמא דמותא ונפקת נשמתיה מניה וכיון דאשתאר גופא בלא נשמתא קדישא רוח מסאבא זמין ושריא עליה ואסתאב והא אוקימנא מלה דלית ליה לבר נש לאעברא ידוי על עינוי בצפרא⁵¹³ בגין דהא רוחא מסאבא שריא עלייהו וכו' והא אתמר:
תרגום:

(כא) עי' זהר ח"א י ע"ב: אסיר לברכא בדין מסואבות⁵¹⁴ ומזוהמות⁵¹⁵ ומברכין⁵¹⁶ וכן כל שעתא בגין דבשעתא⁵¹⁷ דבר נש נאים רוחיה פרחא מניה ובשעתא דרוחיה פרחא מניה רוחא מסאבא זמין⁵¹⁸ ושריא על ידוי⁵¹⁹ ומסאב לון ואסיר לברכא בהו בלא נטילה:
ואי תימא⁵²⁰ אי הכי הא ביממא דלא נאים ולא פרח רוחיה מניה ולא שריא עליה רוחא מסאבא [וכד]

⁵⁰⁶ נקשר ביסוד, והיסוד קיים בסוד והקימותי את בריתי, דהיינו "ח" הוא בעצמו, "וקיים" נוסף הקימה והמלכות עמו וקיים, חי מצדו, "וקיים" מהספירות העליונות "לעלם" בבינה "ולעלמי" בחכמה "עלמייא" בכתר והיינו קשרה ויהודה בספי' העליונות, והנה בחינת המלכות מצד מעלה היא זו, ומצד מטה קשורים עמה התחתונים, וביניהם החצונית המיתה, ועיקר הכל לסלקה מהם, ולכך אלו דוד היה ישן שינת המיתה יוריד המלכות עד הקליפות (אור יקר). עי' יהל אור ח"א ג ע"ב: חי בעולם הבא וקיים בעולם הזה, והענין כי הוא קיים תמיד בעולם הזה, קים מבווע דבירא, וכן הוא חי בעולם הבא, בבינה, מלכא דשלמא דיליה, ונקרא חי משם.

⁵⁰⁷ כדי שלא ישלוט המיתה במדתו (אור יקר).

⁵⁰⁸ הם ששים מדרגות יורדות ומתפשטות עד הגיע המיתה התחתונה, ולכך כל זמן שלא ירד אלא נ"ט מדרגות עדיין הם מדרגות החיים והקדושה מהא' [?] ולמטה היא מקום אחיזת המות דהיינו סטרא בישא ורוח מסאבא, והנה, כל הששים הם קדושים, אלא שהא' מן הששים האחרון שם תלויים החצונים, ולא היה נותן להם מקום להאחז, והיה מסתלק למעלה מקום שאינם שולטים (אור יקר). פי' כי היסוד דמלכות נקודה האמצעית מקום היחוד נקרא הר ציון עיר דוד וכן נקרא ג"כ ח"י בסוד בן איש חי והיסוד דדכורא נקרא ג"כ ח"י וז"ש ח"י יודין וח"י דנוק' הוא ט"ט דמטטרון' ובזה היסוד דנוק' דאיהו דוכתי' דדוד היה נזרע שלא תשלוט בו מותא (זהר הרקיע).

⁵⁰⁹ פי' כדי להרחיק האדם מהקלי' שהם דרגא דמותא לכך לא ישן רק ס' נשמי חסר חד על דרך ועשו סייג לתורה (מ"מ).

⁵¹⁰ שש קצוות קדושים למעלה ובבחינה הא' הדינים הקשים, שהוא הבחי' האחרונה למטה בו"ק ששים מדרגות שבה שאחוזים בששים האחרונה המיתה והחיצונים (אור יקר).

⁵¹¹ פי' לאה שמתעוררת בחצות כדי להזדווג עם יעקב א"נ כתרא קדישא היא רחל שיורדת לבריאה בחצות ויש לה נחת רוח בתורת הצדיקים (מ"מ).

⁵¹² מלשון זה מדוקדק שאין רוח הטומאה שורה על האדם עד שתהיה שינה ולילה, כמ"ש בליליא בערסיה, ולפי זה אם היה ניעור בלילה או ישן ביום, אין צריך נטילה היפך הש"ע שכתב דבעי נטילה בלא ברכה מספק (מ"מ).

⁵¹³ שלא יתדבק אותו רוח הטומאה בראות עינוי, ויהיה כח רע בעינו ויזיק בני אדם בעין הרע החצוני השולט בו והוא נעשה כלי אליו (אור יקר).

⁵¹⁴ בטומאה, רוח רעה (אור יקר).

⁵¹⁵ שסתם ידים עסקניות, ומכניסים לסתרי הגוף בשעת השינה (אור יקר).

⁵¹⁶ שאר ברכות חוץ מברכת התורה (מ"מ).

⁵¹⁷ בראשית כ"ג [נג - דפ"ק] ע"ב וישלח קס"ט ע"ב וישב קפ"ד ע"ב (ד"א).

⁵¹⁸ רוח הטומאה רודף אחר הקדושה ובהסתלק משם הקדושה מיד טומאה שורה עליו (אור יקר).

⁵¹⁹ על כל הגוף שורה וכו' אמנם אח"כ כשמתעורר נשאר בידים מפני הצפרנים שהם שם, ובאותם הקצוות יש לו אחיזה כענין ישמעאל מצד ימין ועשו מצד שמאל (אור יקר).

⁵²⁰ פי', ואלא מאי אמרת משום לכלוך, ג"כ אי אפשר. אלא כמו כשישן שורה עליו המות, גם כשנכנס

מאיר הזויים זולק א'

עאל לבית הכסא לא יברך ולא יקרא בתורה אפילו מלה חדא עד דיסחי ידוי ואי תימא בגין דמלוכלכים אינון לאו הכי הוא במה [אתלכלכו] (יתלכלכו) אלא ווי לבני עלמא דלא משגיחין ולא ידעין ביקרא דמאריהון ולא ידעי על מה קיימא (ב)עלמא רוחא חדא אית בכל בית הכסא דעלמא⁵²¹ דשריא תמן ואתהני מההוא לכלוכא וטנופא⁵²² ומיד שרי על אינון אצבען דידי דבר נש:

(כב) ע"י שערי אורה ג ע"ב: ולפי זה הדרך תיקן דוד המלך עליו השלום הזמירות, כדי לפנות דרך לתפילות לעבור, כי כל אותן הכיתות הן כמו ענן מעכבין לעלות התפילה, ועל זה נאמר סכתה בענן לך מעבור תפלה (איכה ג מד). וכשבא דוד עליו השלום והתקין זמירות, בהיות האדם מסדר אותן הזמירות, אזי (וד ע"א) מסתלקין והולכין להם אותם המשחיתים והמקלקלים והמעכבים. ונקראו זמירות מלשון מזמר, וברת הזוללים במזמרות (ישעיה יח ה). ועל זה אמר הכתוב זמירות היו לי הוקיך בבית מגורי (תהלים קיט נד), כלומר באותם המקומות שהייתי מתיירא מהן בדרך והיה לי פחד ומגור, באותן הזמירות פזרתים והכרתים. ולפי זה הדרך נאמר ברן יחד כוכבי בוקר וגו' (איוב לח ו) ⁵²³, וענין רינה הם הזמירות הנאמרים בבוקר, ואזי יתפזרו ויתרועעו כל בעלי הדין הקשה הנקראים בני אלהים, ולשון יריעו מלשון רועה התרועעה הארץ (ישעיה כד יט). ולפיכך צריך אדם לכוין עצמו בשעת תפילה ולכוין מחשבותיו כראוי בענין שלא תתעכב תפילתו ולא תשוב ריקם בקשתו, ועל זה אמרו לעולם ימוד אדם עצמו אם יכול להתפלל

לבית הכסא הוא יורד אל המות להשפיע המותר העכור. ופניית הגוף הוא בהכרח ירדת הזוהמה אליהם, אל נוקבא דתהומא רבא, שהוא בית הכסא ושורה על הידים המיתה וצריך נטילה ג"כ (אור יקר).⁵²¹ הקליפה היונקת מאותם השמרים (מ"מ). ועשו אדמוני כולו כאדרת שער, מלושב בקליפות הנקראים שעירים, שהם בעלי שער מהשעירים של בית הכסא, שאין למטה מהם (ספר הליקוטין תולדות).⁵²² ע"י שער הארת המוחין פרק ה, ג' נקודין כי נקודת הטבור, שם יסוד אימא, נקודת היסוד, שם יסוד דנוק', ונקודת האחור, שמשם יוצאים השמרים לחיצונים בסוד צא תאמר לו, שם יסוד דנוק' דקליפה ולכן היו עובדים לפעור כדי לינק מהקליפה זו (מ"מ). הקליפה מקום יניקתה הוא מסוף האצבעות מקום הצפרנים, כי משם או"פ בוקע ויוצא בין בצפרני ידיו בין בצפרני רגליו, כי מן הידים בוקע אור לצאת ולכנס בראשי הירכיים כנ"ל, ואז יונקים משם בעודו מגולה שם. וז"ס שארז"ל (שבת יד ע"א) כי הידים עסקניות הן ושניות לטומאה, וצריכין נטילה אפי' לחולין קודם אכילה, גם בקום האדם בבוקר ממטתו בלילה כבר שרתה עליהן רוח רעה וצריכין נט"י שחרית כנודע. כי לעולם החצונים כל יניקתן הוא מן הקצוות ומסיומן, כי אין להם רשות לעלות אל מקום הקדושה, אבל יונקים ממקום סיומא (ע"ח שער פרצופי ז' ב).⁵²³ ע"י זהר ח"א מ ע"ב: כד אתפלג ליליא ואתער רוח צפון וקב"ה אתי לאשתעשעא עם צדיקיא בגנתא דעדן כדן רוח צפון אקיש ומטא לאינון דממנן בפלגות ליליא לזמרא וכלהו מזמרין ופתחין שירתא וכד אתי צפרא ומתחבר קדרותא דצפרא בנהורא כדן כלהו אחרנין אמרין שירתא וכל ככבי רקיעא וכל שאר מלאים (דלתתא) מסייעין לון כמה דכתיב (איוב לח ז) ברן יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בני אלהים" עד דישראל נטלי שירתא ותושבחתא אבתרייהו.

תרגום: כשנחלק הלילה [בחצות] ומתעורר רוח צפון והקדוש ברוך הוא בא להשתעשע עם הצדיקים בגן עדן, אז רוח צפון מקישה ומגיעה לאותם הממונים בחצות הלילה לזמר, וכולם מזמרים ופותחים בשירה. וכשמגיע הבוקר ומתחברת שחרות הבוקר באור, אז כל האחרים אומרים שירה, וכל כוכבי הרקיע וכל שאר המלאכים (שלמטה) מסייעים להם, כמו שכתוב "ברן יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בני אלהים", עד שישראל נושאים שירה ותשבחות אחריהם.

וע"י זהר ח"ג כב ע"ב: כד אתי צפרא פתחין דדרומא נפתחין ותרעי דאסוותא נפקין לעלמא ורוחא דמזרח אתער ורחמי אשתכחו וכל אינון כוכביא ומזלי דממנן תחת שולטניה דהאי בקר כלהו פתחין שבחא וזמרין למלכא עלאה הדא הוא דכתיב (איוב לח ז) ברן יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בני אלהים" מה בעאן הכא בני אלהים" דאינון מזמנין תרועה בהאי בקר והא כל דינין אתעברו בזמנא דחסד אתער בעלמא אלא ויריעו כל בני אלהים" הא אתבר תוקפא דדינין קשיין ואתבר חילא דלהון כמה דאת אמר (ישעיה כד יט) רועה התרועעה ארץ וכל כך בגין דהאי בקר אתער בעלמא ואברהם אתער ואתי למנטע אשל בבאר שבע מלה דא הכי שמענא לה בבאר שבע ודאי וכתוב (בראשית כא לג) ויקרא שם בשם יהו"ה אל עולם.

תרגום: כשבא הבוקר פתחי הדרום נפתחים, ושערי רפואה יוצאים לעולם, ורוח המזרח מתעוררת, ונמצאים רחמים. וכל אותם כוכבים ומזלות שממונים תחת שלטונו של הבוקר הזה, כולם פותחים בשבח ומשבחים למלך העליון, זהו שכתוב ברן יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בני אלהים. מה רוצים כאן בני אלהים, שהם מזמנים תרועה בבוקר הזה, והרי כל הדינים עברו בזמן שחסד מתעורר בעולם. אלא ויריעו כל בני אלהים, הרי נשבר תוקף הדינים הקשים נשבר כחם, כמו שנאמר (ישעיה כד) רועה התרועעה הארץ. וכל כך משום שהבוקר הזה התעורר בעולם, ואברהם מתעורר ונשבר כחם, ואתי למנטע אשל בבאר שבע, את הדבר הזה כך שמעתי, בבאר שבע ודאי, וכתוב ויקרא שם בשם ה' אל עולם.

במאיר הזויים זולק א'

יתפלל ואם לאו אל יתפלל (ברכות ל ע"ב), פירוש אם יכול לבזין בתפילתו באיזה שם שהוא צריך בתפלתו יתפלל, ואם לאו אל יתפלל.

-
- א' טור.
ב' ירושלמי ברכות פ"א ה"א.
ג' טור.
ד' מורה נבוכים חג פנ"א.
ה' שם פנ"ב.
ו' טור.
ז' ברכות ג ע"א, ורא"ש שם סי' ב.
ח' רא"ש שם.
ט' טור.
י' טור.
יא' תמיד לב ע"ב, ברכות יב ע"א.
יב' טור, שו"ת הרא"ש כלל ד' סי' א.
יג' טור.
יד' שבת קיח ע"ב.
טו' תענית יא ע"א, חגיגה טז ע"א.
טז' שבת קיד ע"א.
יז' שם.
יח' תוס' שבת סא ע"א ד"ה וסיים.
יט' שבת שם, ספר הירא הלר' יוה בסוף.
כ' קידושין לא ע"א.
כא' אור זרוע ח"ב סי' מג.
כב' ברכות טו ע"א.
כג' הגהות מיימונית דעות פ"ה אות ד.
כד' ברכות ס ע"ב.
כה' ב"י.
כו' ברכות סב ע"א.
כז' ב"י, תמיד כז ע"ב.
כח' אור זרוע ח"א קלז.
כט' ברכות סב ע"א.
ל' ברכות כג ע"ב.
לא' ברכות סא ע"ב, רא"ש שם סי' כח.
לב' רמב"ם בית הבחירה פ"ז ה"ט.
לג' ברכות ה ע"ב, תד"ה כל.
לד' רמב"ם בית הבחירה פ"ז ה"ט.
לה' ברכות סא ע"ב, רמב"ם שם.
לו' ברכות סב ע"א, רא"ש שם סי' כח.
לז' ברכות סב ע"א.
לח' שבת פב ע"א, חולקין קה ע"ב. הגהות אשרי שבת פ"ח סי' ב.
לט' ברכות נה ע"א.

מאיר הזויים זולק א'

- מ' אגודה שבת קח.
מ"א ברכות סב ע"א.
מ"ב ברכות מ ע"א נדה יג ע"א.
מ"ג נדה יג ע"א.
מ"ד ספר היראה.
מ"ה נדה שם.
מ"ו סמ"ג קכו.
מ"ז מכות טז ע"ב.
מ"ח ברכות ס ע"ב.
מ"ט אבודרהם עמוד לט.
נ' רא"ש ברכות פ"ט סי' כג.
נ"א שבת קט ע"א.
נ"ב שבת קח ע"ב.
נ"ג רש"י שבת קט ע"א ד"ה מעלה פוליפוס.
נ"ד ז"י לדעת רש"י שם.
נ"ה ארחות חיים נט"י סי' ב. התשב"ץ קטן סי' רפה.
נ"ו שו"ת הרשב"א ח"א סי' קכ"א, ואבודרהם עמוד לט, זהר וישב קפד ע"ב.
נ"ז מרדכי ברכות קכ"ב, רא"ש שם פ"ט סי' כג.
נ"ח "דעמא קדישא" נמחק באור יקר, ובמקומו איתא "דישראל קדישין".
נ"ט וישראל עמא (אור יקר).